

quia magna est misericordia Domini. *Non negabis mercedem*, hoc apostolorum populo dicitur. *Indigenis*, id est, populo fratris tui, qui sunt apostoli. *Sive advenæ*, id est gentiles populi. *Non auferas*, usque ad, *vestimentum viduæ*, id est fidem minimæ, quæ est vidua mortua diabolo.

CAPUT XXV.

Quadragesarius autem numerus flagellorum, quo delinquentes argui jussit, ostendit quadragesarium numerum, in quo Ecclesia per quatuor mundi partes diffusa, sub Decalogo legis currit.

Quadragesario autem numero delinquente cædimus, si in hoc tempore pœnitentiæ vulneribus flagellemur. Si enim peccatis cædimur, illic sine peccatis invenimur. Sequitur : *Non alligabis os bovis triturantis in area fruges tuas*. Quod bene significat illud quod Apostolus ait : *Si nos vobis spiritualia seminavimus, magnum est si carnalia vestra metamus*? Scriptum est enim, *Non alligabis os bovi trituranti*. Nunquid de bobus cura est Deo? In bovis sane nomine vita uniuscujusque doctoris exprimitur. Vult ergo Scriptura doctoris præparari carnalia, a quibus spiritualia consequantur auditores. Ipsi sunt enim boves terentes et separantes in area, id est in Ecclesia, paleas frugesque. Sequitur : *Quando fratres habitaverint simul, et unus ex eis absque libertis mortuus fuerit*, etc. Quid aliud in figura demonstrat, nisi quod unusquisque Evangelii prædicator ita debet in Ecclesia laborare, ut defuncto fratri, id est Christo, suscitet semen, et quod suscitatum fuerit, illius nomen accipiat. Hoc denique intelligens Apostolus, ait : *Nunquid Paulus crucifixus est pro vobis, aut in nomine Pauli baptizati estis*? Tanquam diceret : Defuncto fratre vos genui : Christiani vocamini, non Paulini. At qui electus Ecclesia ministerium renuit Evangelii, ab ipsa Ecclesia merito contemnitur. Hoc autem quod in faciem ejus jubetur expuere mulier, non sine signo opprobrii fuit. *Calceamenta enim unius pedis exiit*, ne sit de numero illorum de quibus Apostolus dicit : *Calceati pedes in præparationem Evangelii pacis*. Qui enim sic evangelicam fidem

tenet, ut si possit Ecclesiæ prodesse, non renuat, bene intelligitur utroque pede calceatus. Qui autem sibi putat quod credidit satis esse consultum, curam vero aliorum refugit, quasi unius pedis calceamentum de area mittit. *Si habuerint inter se riri jurgium, usque, abscondes manum illius*. Per hos duos viros doctor perfectus et imperfectus potest intelligi, et per uxorem, hæreticorum ecclesia, quæ vult hæreticum liberare de manu doctoris perfecti, mittens opus hæresers ad opus perfectum boni doctoris : cujus ecclesiæ opus abscondendum est. Sequitur : *Non habebis in siclo diversa pondera*. Per quod nobis præcipitur, in Domino conscientie nostræ non sint mensuræ duplices ; id est, ne nos molliter viventes, cæteris graviora præcepta impendamus, et humeris hominum onera gravia, quæ digito nolimus attingere, imponamus

CAPUT XXVII.

Quod vero præcipitur, ut, *Jordane transmissio, ingentes lapides erigantur*, in quibus legis verba scribantur figurat, quia fidelis plebs per baptismum terram Ecclesiæ possidet, debet constituere sacerdotes et magistros, qui conversatione magni et præclari habentur, qui verba legis et divinam Scripturam custodiant. *Labia enim, inquit, sacerdotis custodiunt scientiam*. Quod autem calce figurantur, significat quod omnibus malis acibus doctores debent in virtutibus clarescere. *In duobus autem montibus Gazarim et Gebal, in quibus benedictiones et maledictiones inseruntur*, utrumque Testamentum significare potest, quia populus sub lege positus, sub maledicto tenebatur. Quod scriptum est : *Maledictus qui non permanet in sermonibus legis hujus, nec illos opere facit*. Denique Judæi, traditiones Pharisæicas observantes, mandata legis contempserunt. In Novo autem Testamento gratiæ benedictio in populum Christianum redundavit, quo Christus elevans manum, et benedixit apostolos. Utrumque Testamentum Moyses, quia utrumque intellectum habet. Quem Judæi non intelligentes, sub occidente eos littera vivunt.

DE TABERNACULO ET VASIS EJUS, AC VESTIBUS SACERDOTUM.

LIBER PRIMUS.

CAPUT PRIMUM.

Moyes in montem Dei, cum Josue ascendens, Aaron et Hur regimen populi reliquit.

Locuturi, juvante Domino, de figura tabernaculi et vasorum, atque utensilium ejus, primo situm loci, et circumstantias rerum, quomodo sese habuerint, quandoque hæc fieri præcepta sint, inspicere atque

D attentius considerare Jebemus. *Omnia autem, sicut Apostolus ait, in figura contingebant illis : scriptæ sunt autem propter nos (I Cor. x).* Omnia videlicet, non solum facta vel verba, quæ sacris litteris continentur, verum etiam locorum, et horarum, et temporum situs, et ipsarum quoque in quibus gesta sive dicta sunt circumstantia rerum.

(Exod. xxxiv.) *Dixit Dominus ad Moysen : Ascende ad me in montem, etc.* Daturus ergo legem Moysi Dominus, primo illum in verticem montis evocat, ut in alto secum demoratus liberius audiat quæ ad inferiora rediens populum præcepta doceat; simulque ex altitudine loci colligat quam celsa quantumve ab humanis secreta doctrinis sit lex quam accipit, et quomodo ab illis solummodo perfecte intelligi vel custodiri possit, qui sese a terrenis contagiis sublimius ac perfectius vivendo separaverint. Unde et populum in inferioribus expectare, donec Moyses redeat, præcepit; ut insinuet typice, quia cœlestia quidem sint arcana suæ legis, et quæ a perfectioribus tantum capiantur, nec tamen infirmis occasio salutis desit, si sapientiæ majorum humiliter auscultare studuerint. Sic et in Evangelio Dominus novos præcones in montem convocans, præceptis salutaribus instituit; ut ex loci etiam situ patesceret, quia sublimia illis, vel mandata vivendi, vel promissa daret remunerandi: juxta illud Psalmistæ, *Justitia tua sicut montes Dei (Psal. xxxiii)*. Sed et post resurrectionem, rursum eisdem in monte sancto apparens, eosque ad prædicandum, non uni tantum populo Israel, sed mittens toti mundo: *Euntes, inquit, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti; docentes eos servare omnia quæcunque mandavi vobis (Matth. xxviii)*. Et legis ergo, et Evangelii præcepta Dominus in monte dedit, ut sublimitatem per hoc utriusque Testamenti commendaret. Verum, quia Scriptura legis uni tunc populo Israel committenda, gratia vero Evangelii ad omnes per orbem nationes apostolis prædicantibus erat perventura; recte ad descendam accipiendamque legem solus Moyses ascendit in montem, doctrinam vero Evangelii apostoli simul omnes in monte cum Domino positi, auscultantibus et turbis audierunt. Sed et adventu sancti Spiritus, quo hæc eadem gratia et veritas Evangelii manifestius Ecclesiæ data est, non apostoli solummodo, verum etiam plurima simul caterva fidelium in cœnaculo montis Sion constituta suscepit, et hoc in variarum divisione linguarum, ut tali esse miraculo Ecclesia cunctarum per orbem gentium linguis Deum collaudatura signaretur.

Daboque tibi, inquit, duas tabulas lapideas, et legem ac mandata, etc. Huic simile est illud Evangelii quod supra posuimus: *Docentes eos servare omnia quæcunque mandavi vobis*. Non ergo Moyses, non apostoli, non quilibet doctorum, alia debet populum Dei docere præcepta, quam quæ ipse Dominus docuit, quæque in æterno consilii sui decreto nobis observanda præscripsit, et in quorum observatione vitam nos habere æternam voluit: sicut nec de illis, quæ fieri jussit, doctores quidquam prætermittere oportet, sed omnia quæcunque ille mandavit, suis necesse habent auditoribus committere. Scripsit autem hæc in tabulis lapideis, quia in cordibus electorum fide fortibus fixa intentione custodienda firmavit. Quorum exempla cum nobis ad imitandum pro-

A ponit, quasi scripta in lapide statuta suæ legis ostendit. Nam et Daniel vidit Dominum in figura lapidis excisi, de monte sine manibus, contrivisse pompam regni mundialis, ut regnum ipsius solum sine fine permaneat (*Dan. ii*). Et Petrus fideles admonet dicens: *Et vos tanquam lapides vivi, superædificamini domos spirituales (1 Pet. ii)*.

Surrexerunt Moyses et Josue, minister ejus. Josue, minister Moysi, Dominum Salvatorem, et nomine designat, et actione. Qui minister Moysi recte vocatur, quia apparens in carne, Mosaicæ legis in se cæremonias suscipere dignatus est: quia non solvere legem, sed venit adimplere. Moysi in omnibus vestigia sequitur: quia in cunctis quæ loquitur vel scribit Moyses, ille vel typice vel manifeste designatus, quasi comes individuus, si bene quaeritur, invenitur. Hinc etenim dicit Judeis: *Si crederetis Moysi, crederetis forsitan et mihi, de me enim illa scripsit (Matth. v)*.

Ascendensque Moyses in montem Dei, senioribus ait: Expectate hic donec revertamur ad vos, etc. Aaron mons fortitudinis, Hur interpretatur ignis sive lumen. Unde Aaron Salvatorem Dominum, Hur designat Spiritum sanctum: quia et de hoc dicit Esaias, *Et erit in novissimis diebus præparatus mons domus Domini in vertice montium (Esa. v)*. Et ille super apostolos in lumine ignis apparuit. Ascendens ergo ad Dominum Moyses, Aaron et Hur, hoc est montem fortitudinis, et lumen ignis, in campatribus, ad regimen populi dereliquit. Et nos si doctores nostros ad altitudinem divinæ contemplationis sequi non possumus, curemus solliciti, ne aliqua nos tentatio a vicinia montis Dei retrahat; sed juxta nodulum nostrum virtutum operibus insistamus, inhaerentes stabili corde sacramentis nostri Redemptoris, quibus imbuti sumus; et gratiam Spiritus ejus, qui signati sumus, intemeratam in nos nobis conservare curantes. Et si qua nos adversitatum quæstio pulsaverit, mox adjutorium invocemus ejusdem nostri Redemptoris, qui fideles suos per donum sancti Spiritus protegere a malis omnibus, ac liberare consuevit. Nec dubitandum quia si in cœptis persistimus, per montem fortitudinis infirmitas atque humilitas nostra confirmata exaltetur, et cunctis hostium tentamentis fortior efficiatur; per lumen quoque, et ignem Spiritus sancti, nostra illustretur ignorantia, nosterque ad dilectionem ejusdem pii conditoris animus inardescat.

Cumque ascendisset Moyses, operuit nubes montem. Sicut mons in quo legem accepit Moyses, altitudinem perfectionis, quæ in eadem lege erat conscribenda, designat; ita nubes, qua mons tectus est, gratiam divinæ insinuat protectionis: qua tanto amplius quisque perfruitur, quanto altius ad scrutanda mirabilia de lege Dei revelatis oculis cordis ascendit. Namque nec montem solummodo, in quo Moyses ascendit, nubes operuit; sed et populum per deserta gradientem, qui nequaquam ad altiora poterat ascendere, nihilo minus nubes cœlitus missa obumbravit.

Unde scriptum est : Expandit nubem in protectionem eorum, quia nimirum Dominus omnes timentes se, pusillos cum majoribus, cœlesti benedictione protegit.

Et habitavit gloria Domini super Sinai, etc. Sciendum quod non tantum sublimitas, verum etiam nomen montis, in quo lex data est, perfectionem ipsius legis figurate denuntiat. Sinai namque interpretatur Mensura inea, sive Amphora mea. Divinitus ergo procuratum est, ut mons in quo lex daretur, Amphora mea vocaretur : quasi ipso Domino per hoc vocabulum significante, quod lex sua perfectam vivendi regulam omnibus promulgaret, et unicuique secundum opera sua redderet : juxta hoc quod ait ipse : *In quo enim judicio judicaveritis, judicabimini (Matth. vii)*. Et : *In qua mensura mensi fueritis, remeietur vobis (Marc. iv)*. Bene autem dicitur, quod, Moysse ascendente, nubes et gloria Domini, sex diebus montem operuit, septimo autem die illum ad altiora montis vocavit. Sex namque diebus in lege operari, in septimo requiescere jubemur. Ascendensque montem Moyses, sex diebus nube et gloria Domini tegitur : ut insinuetur mystice, quia quicumque mandata Domini operibus justis exsequitur, divina utique protectione dignus existit. Idem namque Dominus, qui Moysen in montem ascendere jussit, ascendentem quoque sua nube et claritate circumdedit : quia qui donum nobis bene operandi tribuit, ipse nos bene operantes, ne deficiamus, illustrat, et ne tentamenti antiqui hostis, quasi fervoribus solis exuramur, protegit. Septimo autem die vocat ad altiora Dominus Moysen, quia post operum perfectionem, requiem nobis lex promittit æternam : ut qui in altitudine rectæ actionis Domino assistere curavimus, jam ad ejus visionem atque colloquium ascendere mereamur : juxta illud Psalmistæ, *Etenim benedictionem dabit, qui legem dedit (Psalm. lxxxiii)*. Ambulabunt de virtute in virtutem, videbitur Deus deorum in Sion. Quod etiam in hac vita nonnullis electorum constat esse donatum, ut post activæ perfectionem conversationis, ad divinæ gratiam speculationis ascenderint, qualiscunque et quantalacunque hæc ab hominibus carne adhuc indutis fieri potest : quod et plurimis patriarcharum ac prophetarum, et præ cæteris ipsi Moysi concessum est, de quo specialiter dictum est, *quia locutus sit cum Deo facie ad faciem, sicut loqui solet homo cum amico suo (Exod. xxxiii)*. Unde et de illo specialiter intelligi valet, quod sex diebus in monte nube et gloria Domini protectus sit ; septimo autem die vocatus ad colloquium ejus, altiora montis conscenderit, quia nimirum per bona opera, quæ Domino donante acceperat, magis ab illo illustrari, atque ab omnibus malorum incurisibus meruit obumbrari, ac sic ad sublimiora visionis et colloquutionis illius dona pervenit. Medium namque caliginis, unde vocatus esse dicitur, non inesse Deo tenebras ullas significat : sed quia lucem habitat inaccessibilem (I Tim. vi), et sicut idem dicit Apostolus, *Quem vidit nullus hominum, sed nec videre potest (Ibid.)*. Ca-

ligo namque illa obscuritas est arcanorum cœlestium, terrenis quidem cordibus inaccessibilis, sed Moysi et cæteris mundo corde beatis divina reserante gratia penetrabilis : quibus dicitur in Psalmo, *Accedite ad eum, et illuminamini (Psalm. xxxiii)*. Inaccessibilis namque est lux ejus viribus nostris, ad quam tamen acceditur muneribus ipsius. Ubi apte subjungitur :

Erat autem species gloriæ Domini, quasi ignis ardens, etc. Quasi ignis namque ardens species gloriæ Domini apparuit ; quia corda electorum, et donæ scientiæ cœlestis illustrat, et ardore suæ charitatis inflamat. In nube ergo, caligine et igne gloria Domini visa est. In nube videlicet, quia nos ab æstuationum protegit. In caligine vero, quia potentia majestatis ejus a nulla potest creatura ad integrum comprehendi. *Pax enim Dei exsuperat omnem sensum (Philip. iv)*. In igne autem ardente, quia mentes fidelium supernorum bonorum, et cognitione irradiat, et spe ac dilectione accendit. Et hanc quidem Domini gloriam filii Israel de longe et ab inferioribus aspiciunt, Moyses vero altius ascendendo penetrat ; quia nimirum addita mysteriorum divinorum perfecti quique perfecte ac sublimer vident. At nos nostræ memores fragilitatis et inertiam, etsi huc intrare comprehendendo nequivimus, saltem credendo, sperando, diligendo, in proximo manere, atque aspectare curemus. Quasi enim filii Israel a longe oculos ad montem Dei, atque ad conspectum gloriæ ejus habent, cum infirmi quique in ecclesia se Deum videre summopere desiderantes, oculos mentis sedulo in memoriam æternæ claritatis fixos tenent. Quasi in vicinia montis Dei, in quem Moysen ascendisse noverant, commorantur, cum in illo se moderamine vivendi coercent, quo nunquam gressum suæ operationis longius ab imitatione summorum vivorum abstrahant, tametsi necdum plene illorum ad perfectionem sequi vestigia possint.

CAPUT II.]

Moyses septimo die ad altiora montis vocatus, quadraginta diebus ac noctibus ibi cum Domino moratur.

Ingressusque Moyses medium nebulae, ascendit in montem, et fuit ibi quadraginta diebus et quadraginta noctibus. Moyses medium nebulae ingressus ascendit in montem, cum prædicatores divinæ legis, in quibus ipse Moyses eximius erat ad intuenda sublimer incerta et occulta sapientiæ divinæ, invitante ac ducente Domino, penetrant. Fuit autem cum Domino Moyses quadraginta diebus et noctibus, ut hoc numero temporis disceret, quod illi solummodo decalogum legis, quem cum suo populo acceperat, posset implere, quos evangelicæ gratia veritatis, quæ quatuor libris erat describenda, juvaret. Quater enim deni quadraginta faciunt. Vel certe quod venturum esset tempus, quando eadem præcepta decalogi, quæ tunc cum uno filiorum Israel populo accepit, in notitiam cunctarum gentium, quæ quatuor orbis partibus continentur, divina gratia largiente panderentur, omnesque per horum nationes observantiam, ad

salutem pervenirent æternam. Verum quia breviter A nos et gemmas, ad ornandum ephod ac rationale, quam mirifico ascensu Moyses ad accipiendam legem pervenerit didicimus, jam nunc aures simul, et animos ad audienda quæ audit, ac pro modulo nostro exponenda ipsa legis mandata convertamus. Sequitur :

CAPUT III.

Filii Israel primitias Domino offerre et sanctuarium facere jubentur.

(Exod. xxv.) *Locutus est Dominus ad Moysen, dicens: Loquere filiis Israel, ut tollant, etc.* Et nos primitias bonorum nostrorum Domino tollimus, quando si quid boni agimus, totum hoc divinæ gratiæ tribuimus veraciter, et intimo ex corde profitentes, quod ne initium quidem bonæ actionis, aut cogitationis aliquid, nisi a Domino possimus habere: mala vero nostra semper a nobis ipsis diabolo instigante, et cepta et consummata, nec nisi Domino donante laxanda esse fatemur. Pelagiani primitias bonorum suorum nolunt Domino tollere, sed sibimetipsis possidenda retinere: quia se boni aliquid a seipsis absque gratia Dei habere, stulta præsumptione autumant. Bene autem præcipitur Moysi, ab homine qui offert ultroneus, accipere primitias. *Hilarem enim datorem diligit Deus (11 Cor. ix).* Et Apostolus, *non ex tristitia nos, aut ex necessitate, sed proposito cordis bona facere jubet (Ibid.).* Quod se facere sciens propheta gloriatur in Domino dicens: *Voluntarie sacrificabo tibi (Psal. LIII).*

Hæc sunt autem quæ accipere debetis, aurum, argentum, et æs, etc. Cuncta hæc quæ Dominus sibi a priore populo, ad faciendum sanctuarium materialiter offerri præcipit; nos quoque qui spirituales filii Israel, id est, imitatores Deum videntis populi esse desideramus, spirituali intelligentia debemus offerre, quatenus per huiusmodi oblationes voluntarias, et ipsi sanctuarium ei in nobis facere mereamur, et ipse in medio nostrum habitare, hoc est in nostro sibi corde mansionem consecrare dignetur. Cui videlicet aurum offerimus, cum claritate veræ sapientiæ, quæ est in fide recta, resplendemus. Argentum, cum et ex ore nostro confessio sit in salutem. Æs, cum eandem fidem publica prædicatione divulgare gaudemus. Hyacinthum, cum sursum corda levamus. Purpuram, cum corpus passioni subjicimus. Coccum bis tinctum, cum gemina, id est, Dei et proximi dilectione flagramus. Byssum, cum carnis castitatem servamus. Pilos caprarum, cum habitum poenitentiae ac luctus induimus. Pelles arietum rubricatas, cum ipsos dominici gregis ductores suo sanguine baptizatos videmus. Pelles hyacinthinas, cum nos post mortem spiritualia in cælis corpora habituros esse speramus. Ligna setim, cum, expurgatis peccatorum spinetis, munda carne et anima Domino soli servimus. Oleum ad luminaria concinnanda, cum fructibus charitatis et misericordiae resfulgenus. Aromata, unguentum et thymiana boni odoris, cum opinionem bonæ nostræ actionis, multis ad exemplum bene vivendi, longe lateque diffundimus. Lapidés onychi-

cum miracula sanctorum, quibus cogitationes Deo devotas, et opera virtutum ornare, digna laude prædicamus. Atque hæc in adiutorium nostræ fidei, ubi opus fuerit, assumimus. Quia enim in humeris onera gestare solemus, recte per ephod, id est, superhumeralia, opera justorum, et pii pro Domino labores insinuantur. Quia vero in pectore cogitationum sedes est, recte in rationali, qui est habitus pectoris sacerdotalis, mundæ electorum cogitationes exprimuntur. Lapidésque onychini et gemmæ ornant ephod ac rationale, cum eximiiis summorum Patrum actibus et cogitationibus, etiam miraculorum insignia junguntur. Neque aliquid vetat in lapidibus onychinis, qui sanguinei feruntur esse coloris, addita bonis operibus martyrii merita intelligi. De quibus singulis suo loco plenius opitulante Dei grati dicendum est.

Facientque mihi (inquit) sanctuarium, et habitabo in medio eorum, etc. Ostendit Moysi Dominus tabernaculum in monte, et vasa in cultum ejus consecrata: quia eidem secum tanto tempore demoranti manifeste demonstravit quanta pietate, humilitate et munditia, virtutes angelicæ suo Creatori gaudeant obedire. Quæ sunt perfectum in omnibus tabernaculum ejus, qui nunquam in eis, ex quo conditi sunt, manere atque inhabitare cessavit. Quorum etiam nobis in resurrectione similitudo vitæ, et communis ante Dominum conversatio promittitur: quicunque modo relictis hujus mundi contagiis, coram in terris vitam imitari studemus, videlicet in laudando ac diligendo Dominum, et proximum quoque in Deo diligendo ac juvando, inimicis etiam ad amorem Dei pietatis officiis provocando, quales erant quibus ait Apostolus: *Vos autem, fratres, non estis in carne, sed in Spiritu (Rom. viii).* Tabernaculum ergo, quod Moysi in monte monstratum est, super ea est illi civitas et patria cælestis, quæ illo quidem tempore ex solis exstitisse creditur angelis sanctis: post passionem vero, resurrectionem, et ascensionem in cælos, Mediatoris Dei et hominum, et multitudinam præclaram, et copiosam sanctarum recepit animarum. Vasa vero tabernaculi illius singulæ quæque sunt personæ spirituum beatorum: ex quibus omnibus ipsa Hierusalem, quæ est mater omnium nostrum, in vera pace et unitate consistit. Notandumque diligentius, quod sanctuarium Domino facere filii Israel jubentur, non ex parte simile, sed juxta omnem similitudinem tabernaculi, quod ostendit Moysi, omniumque vasorum in cultum ejus. Si enim ad angelorum in cælis consortia tendimus, debemus vitam eorum in terris,

. . . quantum non noxia corpora tardant,
Terrenique hebetant artus moribundaque membra,
semper imitari. Quod si forte requiris, in quo hoc tabernaculum cæleste, homo terrigena, spirituales carnalis imitari valeas? Diligunt Deum et proximos: hoc imitaré. Subveniunt miseris, etsi non angelis qui omnes beati sunt, certe hominibus: hoc imitare. Hu-

mites sunt, mites sunt invicem, placati sunt, divinis parent jussis : hoc, in quantum vales, imitare. Nihil mali, nihil otiosi, nihil injusti loquuntur, agunt, cogitant divinis indefessi laudibus, verbo et mente assistunt : hoc quantum potes imitare, et sanctuarium Domino, juxta exemplum quod Moysi in monte monstratum est, ædificasti, veniensque Dominus et Salvator noster cum Patre mansionem apud te faciet : quin et post hanc vitam in illud tabernaculum quod imitaberis, perpetuo beatum introducet. Sequitur :

CAPUT IV.

Descriptio arcæ.

Sicque faciatis illud, arcam de lignis setim compingite. Arca quæ prima omnium in tabernaculo fieri jubetur, non incongrue ipsam Domini et Salvatoris nostri incarnationem designat, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ et scientiæ absconditi (*Coloss. 11*). Quæ videlicet arca bene de lignis setim compingitur. Ligna quippe setim levis atque impuribilibus feruntur esse naturæ, non multum a qualitate albæ spinæ distantia. Arca ergo de lignis setim facta est : quia corpus dominicum ex membris constabat omnium vitiorum labe carentibus. Et hæc eadem sunt ligna spinis simillima, quia etsi non in carne peccati, tamen in similitudine venit carnis peccati, ut Apostolus ait (*Rom. vii*). Sequitur :

Cujus longitudo habeat duos semis cubitos, etc. Quidam solent interrogare cujus quantitatis sit æstimandus cubitus, quem Moyses vel in arca Noe, vel in factura tabernaculi posuerit : quæ, si Josephi verba viderimus, facile quæstio solvetur. Neque enim putandum est, hominem Judæum genere sacerdotalem, ingenio excellentissimum, et in Scripturis divinis simul et sæcularibus doctissimum, ullatenus hoc potuisse latere. Ait ergo : Facta est autem et arca longitudinis quinque palmorum, latitudinis trium (*Antiq. lib. III, cap. 8*). Unde patet manifeste, quia illum designat cubitum, quem duo palmi complent. Mysice autem longitudo arcæ longanimitatem Domini ac Redemptoris nostri patientiam, qua inter homines conversatus est insinuat. Latitudo amplitudinem ipsam charitatis, qua ad nos venire, et inter nos habitare voluit. Altitudo spem futuræ sublimitatis, quia vel seipsum post passionem suam glorificandum, vel glorificaturum esse prævidit. Unde et apte longitudo erat arcæ duorum cubitorum, propter videlicet doctrinam et opera quibus refulgebat in mundo. Hæc enim et evangelista Lucæ sermonem se fecisse asserit, de his quæ cepit Jesus facere et docere (*Act. 1*). Et cives ipsius admirantes dicebant : Unde huic sapientia hæc, et virtutes ? (*Matth. xii*.) sapientiam videlicet referentes ad ea quæ miranda dicebat : virtutes, ad ea quæ gerebat : quod vero post duos cubitos, etiam semissem arca in longitudine habebat, potest ad humanæ tarditatem fragilitatis referri : quæ dicta vel opera Salvatoris sublimia, necdum, prout dignum erat, capere valebat. Unde et de quibusdam mysticis ejus actibus aperte dictum est : *Hæc non*

A cognoverunt discipuli ejus primum, sed quando glorificatus est Jesus (Joan. xii). Similiter et de dictis illius sublimitatibus : *Et erat verbum istud absconditum ab eis, et non intelligebant quæ dicebantur (Luc. xviii)*. Habebat arca duos cubitos longitudinis ; quia Dominus in carne clarus verbo et actibus apparebat. Habebat et dimidium cubiti ; quia etiam tarditatem discipulorum, qua necdum perfecte dicta vel acta ipsius capere poterant, longanimitè ferebat. Unius erat cubiti latitudo arcæ, ob dispensationem ipsius Domini charitatis, qua electos suos in Deo adunare curavit. Unde et pro eis supplicans Patri dicebat : *Non pro his autem rogo tantum, sed et pro eis qui credituri sunt per verbum eorum in me, ut omnes unum sint, sicut tu, Pater, in me, et ego in te, ut et ipsi in nobis unum sint (Joan. xvii)*. Et paulo post : *Et notum feci eis nomen tuum, et notum faciam, ut dilectio, qua me dilexisti, in ipsis sit, et ego in ipsis (Ibid.)*. Habebat post unum cubitum etiam semissem, videlicet ob significationem nostræ fragilitatis, qua necdum in hac vita positi, perfecte vel ipsi Deum diligere, vel dilectionem, quam erga nos habet Deus, comprehendere sufficimus : quin potius sicut, Apostolo teste (*I Cor. xiii*), ex parte cognoscimus, et ex parte prophætamus, ita nimirum etiam ex parte diligimus. Habet ergo arca unum cubitum, habet et dimidium, quia Dominus unica nos pietate sibi ac Patri associandos diligit, et nostræ quoque capacitatem dilectionis, qualiscunque in hac vita esse potest, æque pia benignitate complectitur, donec ad ejus visionem, ubi eum ex toto corde, tota anima, tota virtute diligamus, intrare mereamur. Altitudo quoque arcæ aptissime erat cubiti unius et dimidii, videlicet propter significationem unicæ spei, qua vel Dominus ipse cum esset in carne nobiscum, futuræ suæ resurrectionis, et posterioris gloriæ præstolabatur eventum, vel nos inter adversa sæculi propter futurorum præmia bonorum gaudere semper admonet. Habet ergo arca plenum cubitum in altitudine, quia Dominus et Salvator aoster plenissime noverat, ipse etiam corruptibili adhuc conversatus in carne, quanta vel sibi metipso, vel membris suis, quæ nos sumus, esset gloria conservata in futuro. Habet et dimidium cubitum altitudinis, quia nostræ quoque devotionem parvitatibus libenter in suo corpore suscepit, qui pia quidem intentione futuram patriam diligimus : sed necdum perfecte, quæ sit ejus felicitas, capere valeamus, atamen quantum capimus, hoc non nisi ab illo habemus.

Et deaurabis eam auro mundissimo, etc. Arca intus et foris auro mundissimo deauratur, quia assumpta a Filio Dei humana natura, et intus virtute sancti Spiritus plena erat, et foris hominibus aperte sancti Spiritus opera præmonstrabat. Cui nimirum arcæ bene corona aurea supra circumdari præcipitur, quia apprensus in carne, atque ad redemptionem humani generis veniens Filius Dei, certum expectabat tempus et horam, quando susceptam pro nobis mortem cum ipso mortis auctore superare, atque ad Patrem victor in cælos ascenderet. De hac corona dicit

Apostolus : *Eum autem qui modico quidem ab angelis minoratus est, vidimus Jesum propter passionem mortis gloria et honore coronatum (Hebr. II)*. De hac in Apocalypsi Joannes, *Et vidi, inquit, et ecce equus albus, et qui sedebat super illum habebat arcum, et data est ei corona, et exiit vincens ut vinceret (Apoc. VI)*. Equus quippe albus Ecclesia, eques qui illi insidebat, Dominus est, qui habebat arcum, quia contra potestates aerias ad bella veniebat. Dataque est ei corona victoriæ, qui regnum mortis moriendo subvertit.

Et quatuor circulos aureos, etc. Quatuor circuli aurei, quatuor sunt Evangeliorum libri, qui merito aurei sunt, propter claritatem sapientiæ qua fulgent; merito circulis comparati, quia æterna est ipsa Dei sapientia quam prædicant. Neque incipiens ex tempore, neque eade desinens æterna divinitas, quam homo Christus accepit. Unde imminente hora suæ passionis precatur Patrem, dicens : *Et nunc clarifica me, tu Pater, apud te ipsum claritate quam habui prius quam mundus fieret apud te (Joan. XVII)*. Quatuor autem angulos habet arca, quia sacramentum dominicæ incarnationis per omnes mundi plagas, in quibus sancta Ecclesia dilatatur, celebrari non desinit. Et per eosdem angulos quatuor, quatuor circuli sunt positi; quia in cunctis mundi finibus Evangelium Christi salvandis fidelium cordibus prædicatur. *Duo autem circuli in latere uno, et duo sunt in altero*: vel quia duo evangelistæ discipulati Salvatoris in carne prædicantis, et miracula facientis adhærebant; duo autem alii post resurrectionem ascensionemque ejus ad cælos, ad fidem venerunt: vel quia in figura quatuor animalium, duo qui per hominem et vitulum designati sunt, passionum et mortis ejus indicia prætulerunt; duo vero illi qui per leonem et aquilam præfigurati sunt, victoriæ qua mortem destruxit, insignia demonstrarunt. Homo quippe Dominus, per incarnationem mortalis factus apparuit. Vitulus vero idem oblatas pro nobis in altari crucis exstitit. Idem leo fortiter subigendo mortem, aquila ad cælos ascendendo factus est. Atque ideo *duo circuli in latere uno, et duo sunt in altero*, quia nimirum duo evangelistæ, per suam figuram assumptionem in Domino humanæ fragilitatis; et duo alii victoriam, qua de eadem assumpta fragilitate ac morte triumphavit, insinuant. Nam quasi lævum latus arcæ duos habuit circulos, cum evangelistæ duo incarnationem Domini ac passionem figurarent. Similiter lateri dextero duo inerant circuli, quod æque duo evangelistæ resurrectionem et ascensionem ejus, quæ ad futuræ gloriæ vitæ pertinent, figuraliter exprimunt.

Facies quoque vectes de lignis setim, etc. Vectes quibus arca portatur sancti sunt doctores, qui Dominum prædicando audientium cordibus inferunt. Qui videlicet vectes semper esse jubentur in circulis, quia nimirum necesse est ut quicumque alii cœlestia sacramenta prædicant, nunquam ipsi mentem a memoria sacre Scripturæ, nunquam manus a divino-rum observantia mandatorum contineant. Bene autem sequitur:

Ponesque in arca testamentum, etc. Quia illa solummodo de incarnatione Dei Filii loqui et credere debemus, quæ nobis ipse Dominus per auctores sacre Scripturæ revelare dignatus est. Si autem vis scire quæ sit illa testificatio quam in arca ponendam a Domino Moyses accepit, Apostolum audi: *Post velamentum autem, inquit, secundum tabernaculum, quod dicitur sancta sanctorum, aureum habens thuribulum, et arcam testamenti, circumtextam ex omni parte auro; in qua urna aurea habens manna, et virga Aaron quæ fronderat, et tabulæ testamenti (Hebr. IX)*. Urna ergo aurea in arca habens manna, anima est sancta in Christo, habens in se omnem plenitudinem divinitatis. Virga Aaron quæ excisa fronderat, potestas est invicta sacerdotii illius; de qua dicit propheta: *Virga æquitatis virga regni tui (Psal. XLIV)*. Quæ postquam ad tempus per mortem visa est esse succisa, illucescente mane resurrectionis vivacius resloruisse inventa est, ac perpetuo inviolabilis atque immarcescibilis permansura esse innotuit. *Christus enim surgens a mortuis jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur (Rom. VI)*. Tabulæ testamenti in arca omnem in Christo et scientiam paternorum secretorum, et potentiam judiciorum designant. In tabulis namque testamenti, et fides erat inscripta æternæ divinitatis, quæ mundum crearet ac regeret; et mandata quibus Deo serviri oportet, et discretio judicii, qua ipse odientes se iure condemnaret; et diligentes se misericordia digna remuneraret. Hæc est ergo testificatio, quam Dominus Moysi in arca ponendam dedit cum constitendam nobis in Christo signavit veritatem carnis, animæ et verbi: ipsamque carnem post passionem mortis resurrectione glorificatam, et æterni regis ac pontificis dignitate sublimatam monstravit, cum ipsum esse solummodo paternorum conscium arcanorum, quasi veraciter unius ejusdemque cum Patre majestatis ipsum esse omnium judicem docuit sæculorum.

CAPUT V.

Propitiatorii et Cherubim descriptio.

Facies et propitiarii, etc. Quæri solet quid propitiarium dicat, quo operiendi sit arca. Sed cum de auro fieri jubeat, et tantæ longitudinis ac latitudinis, quantæ arcam fieri præceperat; constat procul dubio, quia tabulam fieri voluit auream tantam, quanta arcam tegere sufficeret. Quod videlicet propitiarium non aliud quam Dominum Salvatorem, sed specialius in eo viscera pietatis designat: de quo dicit Apostolus: *Quem proposuit Deus propitiationem per fidem in sanguine ipsius (Rom. III)*. Nam et ideo desuper ponitur, quia superexaltat misericordiam judicio. Unde et Psalmista, *Suavis, inquit, Dominus universis, et miserationes ejus super omnia opera ejus (Psal. CXLIV)*.

Duos quoque Cherubim aureos, etc. Cherubim esse nomen angelicarum virtutum, Ezechiel propheta manifeste declarat, quas etiam juxta exemplum, quo hic fieri jubentur, cum aliis sibi apparuisse designat, dicens: *Et vox alarum Cherubim audiebatur usque in*

ritum exterius, sicut vox Domini loquentis (Ezech. x). Et quidem numero singulari Cherub, plurali autem Cherubim dicitur, et est nomen generis masculini, sed Græca consuetudo neutro genere posuit Cherubin, in littera in n mutata. Verum noster interpret, Hebræum secutus idioma, masculino genere posuit. Duos Cherubim aureos et productiles facies, non duo Cherubim aurea et productilia, quod scriptorum incuria credo in ejus translatione esse corruptum, ut pro Cherubim antiquorum more scriberetur Cherubin. Interpretatur Cherubim, sive Cherubin, scientiæ multitudo, vel scientiæ intellectus: quod videlicet nomen tanto rectius angelicis potestatibus congruit, quanto perfecte ab omni impulsu impuræ cogitationis alieni, visioni sui Conditoris adhærent. Hæc autem alas, vel in figura Cherubim Moyses facere jubetur, vel in ipsa eorum specie vidisse se propheta testatur, quod etiam licentia solet imitari pictorum, ut in alto sedem habere angeli, et quasi levi volatu ubique discurrere posse signentur, neque ullam habere tarditatem, quin confestim ubicunque voluerint adsint. Quod ipsum quoque nobis post resurrectionem spirituali jam corpore vestitis indubitante promittitur. Expandunt ergo alas Cherubim, et propitiatorium tegunt: quoniam angeli omnem sæ naturæ potentiam, qua in altis habitare, et cuncta supernæ illius patriæ loca levi ac læto itinere penetrare meruerunt, in obsequium sui Conditoris offerunt, ac velut propitiatorium contuentes obumbrant, id est honorant velando: quia totum quem habent statum perpetuæ felicitatis, ejus gratiæ deputant, a quo ut nihil mali velle posse acceperunt. Duo sunt autem propter significandam societatem angelicæ pacis; quia minus quam inter duos haberi charitas non potest. Unde et sese respicere mutuo, et in propitiatorium vultus jubentur habere, quia nimirum in glorificatione divinæ visionis sibi met alterutrum consonant. Item per duo Cherubim possunt duo Testamenta figurari, quorum unum futuram Domini incarnationem, aliud factam clamat. Respiciantque se mutuo, quia in attestatione veritatis quam prædicant, in nulla ab invicem discrepant. Vertunt vultus in propitiatorium; quia et misericordiam Domini, in qua unica mundo spes est, valde commendant. Atque ideo sunt ex utraque parte oraculi, quia et præcedentia ante incarnationem dominicam tempora, et sequentia prædicatione spiritualis scientiæ replent. Quibus etiam nomen scientiæ multitudinis, vel scientiæ multiplicatæ convenit, quod videlicet Scriptura sacra spirituali ac divina scientia plena est, eademque scientia, ex quo ipsa Scriptura condita cœpit, augeri semper ac multiplicari non desinit. Unde et angelus Danieli: *Pertransibunt, inquit, plurimi, et multiplex erit scientia (Dan. xii)*. Namque Moysen ampliorem patriarchis scientiam percepisse testatur ipse Dominus, qui illi apparens ait: *Ego Dominus, qui apparui Abraham et Isaac et Jacob in Deo omnipotente, et nomen meum Adonai non indicaveris (Exod. iii)*. Multiplicata est ergo ex tempore

scientia divinæ cognitionis, cum hoc de seipso Dominus Moysi, quod patriarchis non indicaverat, ostendit. David qui in lege Domini meditabatur die ac nocte, videamus an se, ipso qui legem scripsit Moyse, aliquid amplius de Domino intellexisse senserit. *Quomodo, inquit, dilexi legem tuam, Domine; tota die meditatio mea est (Psal. cxviii)*. Statimque subjunxit: *Super omnes docentes me intellexi*. Unde et alibi gloriatur in Domino, dicens: *Incerta et occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi (Psal. l)*. Item apostolos majora prophetis nosse declarat Dominus ipse, qui eisdem loquitur, dicens: *Multi prophetae et iusti cupierunt videre quæ videtis, et non viderunt*. Sed eisdem post resurrectionem ascensionemque suam majorem adhuc scientiæ gratiam reponnit, dicens: *Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo; cum autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem (Joan. xvi)*. Quibus et in futuro majus omnibus, quæ in hac vita cognosci possunt, revelaturum se esse pollicetur, dicens: *Qui autem diligit me, diligetur a Patre meo, et ego diligam eum, et manifestabo ei meipsum (Joan. xiv)*. Recte ergo Cherubim scientia multiplicata dicitur, quia in utroque Testamento fidelibus magis ex tempore magisque cognitio veritatis innotuit. Recte Cherubim gloriæ propitiatorium obumbrare dicuntur; quia testamento crescente per tempus, et multiplicata scientia, propitiationem nobis Domini Salvatoris prædicant; et hanc gratis semper vocibus quasi expansis, ad volatum alis honorare non cessant. Quia enim verba colloquentium, quasi volando per aërem ab ore dicentium, ad cor perveniunt audientium, merito expansis Cherubim alis, et velat ad volandum aptatis possunt designari.

Inde præcipiam, et loquar ad te, supra propitiatorium scilicet, etc. Supra propitiatorium loquitur Dominus ad Moysen cuncta quæ per illum mandat filiis Israel; quia per gratiam propitiationis Dei factam est, ut hominibus post culpam prævaricationis apparere, et eis viam veritatis post errorem demonstrare dignatus sit. De medio Cherubim loquitur; quia per angelicam visionem, et non in sua substantia Deus apparuit, et locutus est Moysi, attestante apostolo: *Quia lex propter transgressiones posita est, donec veniret semen cui promiserat, ordinata per angelos in manu Mediatoris (Galat. iii)*. Item de medio duorum Cherubim loquitur Dominus, quia per verba utriusque testamenti consona nos voce ad fidem veritatis erudit. Vel certe de medio Cherubim loquitur, quia per Unigenitum suum, qui in medio duorum Testamentorum in carne apparuit, humano generi Deus Pater voluntatem suam manifestare dignatus est. Quo sensu etiam illud potest accipi, quod ait Habacuc: *In medio duorum animalium innotesces (Habac. iii)*. Potest autem in arca etiam sancta Ecclesia figuraliter accipi, quæ de lignis imputribilibus, hoc est animabus sanctis ædificatur, et in fide sancti Evangelii per quatuor mundi plagas

distenta, coronam vitæ a Deo expectat æternam, habens in se tabulas Testamenti in meditatione continua legis Dei, habens et urnam auream cum manna in fide dominicæ incarnationis, habens etiam virgam Aaron; quæ fronderat, in participatione regni et sacerdotii dominici, dicente apostolo Petro: *Vos autem genus electum, regale sacerdotium* (I Petr. II). Habens propitiatorium desuper, ut cuncta quæ habet bona, largiente gratia divina, sese accepisse meminerit. Habens et Cherubim gloriæ in propitiatorio, vel angelica videlicet præsidia, quibus a Deo semper adjuvetur propitio: vel Testamenta, quibus qualiter vivere, et quomodo auxilium recte vivendi a divina propitiatione querere debeat instituitur. Sic autem sunt Cherubim supra propitiatorium positi, quomodo civitas Christi, id est sancta Ecclesia super montem, id est super ipsum Christum esse constituta dicitur: non quod altior illo possit esse civitas sua, sed quod ejus subsidio sustentata proficiat. Cherubim supra propitiatorium habet arca: quia vel angelica ministeria vel eloquia divina eo veracius Ecclesiam juvant, quo ipsa in fundamento summæ veritatis stabilita consistunt.

CAPUT VI.

Mensæ descriptio.

Facies et mensam de lignis setim, etc. Mensa de lignis setim facta, Scriptura est sacra, de fortibus sanctorum Patrum verbis actibusque compacta, quæ dum nobis quæ sint æternæ gaudia beatitudinis, et quomodo ad hæc perveniatur ostendit, cibum profecto nobis salutis ac vitæ suggerit. Hæc habet longitudinem, cum perseverantiam nobis cœptæ religionis; latitudinem, cum amplitudinem charitatis; altitudinem, cum spem perpetuæ remunerationis insinuat. Et bene longitudo duorum est cubitorum quia actualis nostra conversatio in duabus maxime virtutibus consistit, misericordia videlicet et innocentia: dicente apostolo Jacobo: *Religio autem munda et immaculata apud Deum Patrem hæc est, visitare pupillos ac viduas in tribulatione eorum, et immaculatum se custodire ab hoc sæculo* (Jacob. I). In eo namque quod pupillos ac viduas in tribulatione eorum visitare præcipit, cuncta quæ erga proximos necesse habentes, misericorditer agere debemus, ostendit: in eo vero quod immaculatos nos ab hoc sæculo custodire admonet, universa in quibus nos ipsos caste vivere oportet, exprimit. Quos duos cubitos bonæ actionis, et Dominus ipse mensæ verborum suorum inesse declaravit, cum ait: *Sint lumbi vestri præcincti, et lucernæ vestre ardentes* (Luc. XII). Lumbi videlicet præcincti, ut a contagione sæculi hujus perduremus immunes. Lucernæ vero ardentes, ut per opera misericordiæ coram Domino clari fulgeamus. Nam quod sequitur: *Et vos similes hominibus expectantibus dominum suum, quando revertatur a nuptiis*, ad altitudinem ejusdem mensæ, hoc est ad spem futuræ retributionis pertinet. Quod vero mensa unum habet cubitum in latitudine, unitatem ipsius dilectionis, quam tota nobis Testamenti Ve-

ris et Novi series commendat, figurate denuntiat: una quippe est charitas, hoc est simplex et pura mentis pietas, qua et Deum, et proximos, et ipsos quoque inimicos amare jubemur, quamvis magna distantia ac distinctione rectissima ipsius amoris, Deum primo loco, inimicos ultimo diligere debeamus. Ipsi quoque proximi pro differentia meritorum dispar sit modus impendendus amoris, sicut patriarcham Jacob cum omnes diligeret filios, Joseph tamen singularis merito innocentie præ cæteris diligere Scriptura teste novimus. Unde psalms in Canticis canticorum dicit Ecclesia Christo, *Introduxit me in cellam vinariam, ordinavit in me charitatem* (Cant. II). Porro quod altitudo cubitum ac semissem habebat, cubitus æque ut in latitudine, unitatem ipsius spei nostræ cœlestis insinuat, qua expectamus Dominum nostrum, quando revertatur de cœlis, remuneraturus servos, quos vigilantes accinctis lumbis, et ardentibus honorum operum lucernis invenerit. Nam etsi pro diversitate meritorum *multæ sunt mansiones in domo Patris* (Joan. XIV), unum tamen est regnum cœli, in quo omnes recipiantur electi. Semis vero qui superest, initium vitæ contemplativæ, quo nonnulli sanctorum etiam in carne adhuc positi frui meruerunt, indicat: quibus non solum sperare cœlestia præmia, verum etiam ex parte videndo prægustare donatum est, ut Esaias et Micheas, cæterique prophete, qui viderunt Dominum sedentem in solio gloriæ suæ, circumstante angelorum exercitu (Esa. VI): ut Petrus, Jacob et Joannes, qui clarificatum inter Moysen et Eliam Dominum in sancto monte viderunt (Math. XVII): ut magister gentium, cui, priusquam carnis debitum solveret, donatum est in paradysum ac tertium cœlum rapi, et audire arcana verba, quæ non licet homini loqui (I Cor. XII). In his ergo et hujusmodi famulis Christi, mensa nobis tabernaculi, hoc est, divina Scriptura qua Ecclesia sancta sine cessatione reficitur super cubitum communis spei semissem in altitudine adjungit, quia supernæ beatitudinis gaudia præmonstrata illis priusquam reddita demonstrat: quæ nimirum præmonstratio, quia raptum et in transitu sanctorum mentibus apparet, recte per dimidium cubiti, et non per plenum cubitum figuratur.

Et inaurabis eam auro purissimo. Mensa tabernaculi inauratur, quia et Scriptura sancta sapientiæ cœlestis sensu clara refulget, et ipsi qui eam condiderunt prophete, præclari vita ac sermone fuerunt.

Faciesque illi labium aureum per circuitum, etc. Labium aureum sit mensæ per circuitum, quia doctrina sacri eloquii per mundissima nobis prædicatorum fidelium ora ministratur. Neque illorum locutio, qui divina nobis arcana tradiderunt, humanæ confabulationis sermonibus ullatenus altaminari consentiebat, quin potius non tantum nociva, sed et otiosa hominum verba graviter ferre ac redarguere curabant. Vel certe labium sit aureum mensæ per circuitum, quia Scriptura sancta omni ex parte suæ locutionis cum recte intelligitur, claritatem nobis sapientiæ cœle-

stis resonat. Cui videlicet labio corona additur; **A** quia lingua prædicantium suis auditoribus retributionem vitæ promittit æternæ. Et bene ipsa corona quatuor digitis alta fieri præcipitur; quia celsitudo nobis coronæ perennis, per quatuor sancti Evangelii libros ostenditur, vel quod per custodiam evangelicæ fidei et operationis, ad coronam nos vitæ pervenire oportet. Pulchreque per digitos libri designantur, quia nimirum et tabulæ legis, digito Dei esse scriptæ referuntur: et in Evangelio Dominus distinctionem legis temperaturus, digito scribebat in terra, dicens de adultera, quam accusabant Pharisei et scribæ: *Si quis vestrum sine peccato est, primus in illam lapidem mittat* (Joan. viii). Digitus autem Dei, Spiritus Dei intelligitur. Unde illud quod Lucas Dominum dixisse refert: *Si ergo in digito Dei eicio dæmonia* (Luc xi). Matthæus clarius exponendo dixit, *In Spiritu Dei* (Math.). Itaque labio mensæ aurea corona aurea quatuor digitis alta superponitur; quia purissima sanctorum prædicatorum eloquia, spem supernæ beatitudinis expectant, quæ ministerio sancti Spiritus in quatuor sancti Evangelii libris descripta continetur. Nec solum prædicatores ipsi præmium in cælis sui laboris accipiunt, verum etiam omnibus sibi obtemperantibus eandem vitæ coronam certa evangelicæ veritatis auctoritate promittunt. Bene autem eadem corona terræstis fieri præcipitur; quia nimirum æterni retributio regni non indifferenter omnibus datur, sed pro qualitate accipientium distinctio divinitus examine singulis quibusque distribuitur. Corona etenim aurea mensæ Domini pura et non terræstis esset, si claritas futuræ justorum retributionis æqualis omnibus panderetur: instar videlicet hujus solis mundani, cujus splendorem Deus indifferenter super bonos et malos facit oriri. *At quia sicut stella a stella differt in claritate, ita erit et resurrectio mortuorum. Corona mensæ Domini variis distincta sculpturis, sed competenter ordinatis apposita est. Æterna etenim vita futura omnibus est promissa justis, sed multiformis in illa pro diversitate meritorum gloria est singulorum. Quod vero descripta prius una corona subjungitur:*

Et super illam alteram coronam aureulam. De illorum potest præmio recte intelligi, qui generalia Scripturæ sanctæ mandata spontanea vitæ perfectionis electione transcendunt, ideoque specialem præ cæteris fidelibus retributionem voluntariæ oblationis expectant. Corona namque aurea quatuor digitis alta labio mensæ aureo apponitur, cum per Evangelium his qui mandata divinæ legis custodiunt, vita æterna promittitur: dicente Domino ad divitem: *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata. Non homicidium facies. Non adulterabis. Non facies furtum. Non falsum testimonium dices. Honora patrem et matrem, et diliges proximum tuum sicut teipsum* (Math. xix). Sed eidem coronæ altera corona aureola superponitur, cum prolious subinfertur: *Si vis perfectus esse, vade, vende quæ habes et da pauperibus, et habebis thesaurum in*

cælo, et veni, sequere me (Ibid.). Ad hanc coronam pertinet canticum illud novum, quod virgines tantum coram Agno cantasse referuntur, qui empti sunt ex hominibus primitiæ Deo et Agno. Ad hanc, quod fidem sequuntur Agnum quocumque abierit (Apoc. xiv). Vel certe corona aurea labio mensæ Domini apponitur, cum in verbis sacræ Scripturæ dicimus, egredientes e carne animas ad æterna in cælis præmia esse recipiendas. Et super illam altera aureola superadditur corona, cum in eadem Scriptura repetitur, quod eis sublimior in fine sæculi gloria in corporum quoque immortalium receptione servetur.

Quatuor quoque circulos aureos præparabis, etc. Hæc, ut supra de arca exposuimus, etiam hic accipienda sunt. Quatuor namque circuli aurei quatuor Evangeliorum sunt libri; per quorum fidem contigit, ut omnis Scriptura sancta per mundum legeretur et intelligeretur universum. Quatuor autem pedes habet mensa; quia quadriformi ratione omnis divinarum eloquiorum series distinguitur. In libris namque omnibus sanctis intueri oportet, quæ ibi æterna intimentur, quæ facta narrentur, quæ futura prænuntientur, quæ agenda præcipiantur vel moneantur. Item mensa tabernaculi quatuor habet pedes; quia verbo cælestis oraculi, vel historico intellectu, vel allegorico, vel tropologico, id est, morali, vel certe anagogico solent accipi. Historia namque est, cum res aliqua quomodo secundum litteram facta sive dicta sit, plano sermone refertur: quomodo populus Israel ex Ægypto salvatus, tabernaculum Domino fecisse in deserto narratur. Allegoria est, cum verbis, sive rebus mysticis præsentia Christi et Ecclesiæ sacramenta signantur: verbis videlicet, ut Esaias ait: *Egredietur virga de radice Jesse, et flos de radice ejus ascendet* (Esa. ii). Quod est aperte dicere: Nascetur virgo Maria de stirpe David, et Christus de stirpe ejus oriatur. Rebus autem, ut populus de Ægyptia servitute per sanguinem Agni salvatus, Ecclesiam significat, passione Christi a dæmonica dominatione liberatam. Tropologia, id est moralis locutio, ad institutionem et correctionem morum, sive apertis seu figuratis prolata sermonibus respicit. Apertis videlicet, ut Joannes admonet dicens: *Filioli mei, non diligamus verbo nec lingua, sed opere et veritate* (I Joan. iii). Figuratis vero, ut Salomon ait: *Omni tempore sint vestimenta tua candida, et oleum de capite tuo non deficiat* (Eccle. ix). Quod est aperte dicere: Omni tempore sint opera tua munda, et charitas de corde tuo non deficiat. Anagogæ, id est, ad superiora ducens, locutio est, quæ de præmiis futuris, et ea quæ in cælis est vita futura, sive mysticis seu apertis sermonibus disputat. Apertis scilicet, ut: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt* (Math. v). Mysticis vero, ut: *Beati qui lavant stolas suas, ut sit potestas illis in ligno vitæ, et per portas intrent in civitatem* (Apoc. xii). Quod est patenter dicere: Beati qui mundant cogitationes et actus, ut potestatem habeant vendendi Dominum Christum, qui ait: *Ego sum via et veritas et vita; et per doctrinam*

atque exempla præcedentium patrum intrent in regnum cælorum.

Subter coronam erunt circuli aurci, etc. Aptè subter coronam erunt circuli, quia libris sancti Evangelii in hac vita utimur, coronam vero vitæ supernæ futuram in cælis speramus. Per quos videlicet circulos immittuntur vectes ad subvehendam mensam, quia doctores sancti, ut verbis sacri eloquii corda audientium reficiant, ipsi per omnia mentem suam necesse est in evangelica lectione fixam teneant, quatenus ad fidem sensumque illius omnem interpretationis ad doctrinæ suæ intentionem dirigant, curentque sedulo ne quid aliud agendum, sperandum amandumve in Scripturis omnibus, quam quod in quatuor Evangelii libris invenitur, doceant. Qui dum universa Scripturarum eloquia, ad eam quæ in Evangelii scripta est fidem ac dilectionem referunt, quasi totam Domini mensam cum panibus ac vasis ipsius in quatuor circulis portant.

CAPUT VII.

Vasorum mensæ et panum propositionis descriptio.

Parabis et acetabula ac phiala, etc. Varia vasa quæ ad offerenda libamina sunt facta, variæ sunt distinctiones eloquii divini, pro dispari capacitate audientium. Non enim una eademque omnibus potest convenire doctrina: aliter namque sapientes, aliter insipientes; aliter divites, aliter pauperes; aliter sani, aliter infirmi; aliter senes, aliter juvenes; aliter viri, aliter feminæ; aliter cælibes, aliter conjugati; aliter prælati, aliter subditi docendi sunt. Quæ tamen vasa omnia ad mensam tabernaculi, omnia ad offerenda libamina pertinent, quia quæcunque prudens doctor diversa pro diversitate audientium loquitur, universa in regula sacre Scripturæ reperiuntur, atque ad offerenda Domino vota honorum operum corda excitant auditorum. Quæ videlicet opportuna diversitas sanctæ prædicationis ipsius Domini ore designabatur, cum diceret: *Quis putas est fidelis dispensator et prudens, quem constituit Dominus super familiam suam, ut det illis in tempore tritici mensuram (Math. xxiv)?* Mensuram quippe tritici conservis dat in tempore fidelis dispensator et prudens, quando discretus verbi minister non solum tempus opportunum in dicendo observat, verum etiam qualitatem sensumque auditorum diligenter exquirat, et juxta distantiam hujus modum sui sermonis temperat.

Et pones super mensam panes propositionis, etc. Panes propositionis super mensam positi semper, doctores sunt spirituales, qui in lege Domini die ac nocte meditantes, cunctis Ecclesiam intrantibus refectionem verbi cælestis offerunt. Qui recte propositionis panes vocantur, quia in propatulo semper esse debet universis fidelibus sermo salutis, neque unquam in Ecclesia deesse oportet piis auditoribus verbum solatii, quod Dominus per præcones veritatis mundo proponens, in conspectu suo semper apparere, et usque ad finem sæculi, his qui esuriunt et sitiunt justitiam, incessanter abundare voluit. De his panibus in Leviticum plenius, quot et qua-

les faciendi, vel quomodo ponendi fuerint, referatur, dicente Domino ad Moysen: *Accipies quoque similam, et coques ex ea duodecim panes, qui singuli habeant duas decimas, quorum senos ultrinsecus super mensam purissimam coram Domino staves: et pones super eos thus lucidissimum, ut sit panis in monumentum oblationis Domini, per singula sabbata mutabuntur coram Domino suscepti a filiis Israel sædere sempiterno: eruntque Aaron et filiorum ejus, ut comedant eos in loco sancto (Levit. xxiv).* Ubi manifeste in primis ipso etiam numero panum duodecim apostolorum forma præmonstratur, quos apparens in carne Dominus primos elegit, quorum ministerio cibum vite cunctis gentibus daret. Denique esurientibus in deserto turbis, dicit eisdem discipulis suis, nostris videlicet apostolis: *Date illis vos manducare. Et saturatis de quinque panibus quinque millibus hominum, ipsi collegerunt duodecim cophinos fragmentorum (Marc. vi, Luc. ix, Joan. vi):* quia nimirum apostolorum et apostolicorum virorum est, ea quæ turbæ nequeunt, Scripturarum sacramenta capere. Duodecim ergo panes in mensa tabernaculi, duodecim sunt apostoli, et omnes doctrinæ illorum sequaces in Ecclesia. Qui quoniam usque ad consummationem sæculi, populum Dei alimoniis verbi reficere non desinunt, panes duodecim propositionis nunquam de mensa Domini recedunt. Et bene iidem panes non de qualibet farina, sed de simila fieri jubentur: quia nimirum quicumque aliis verbum vitæ ministrant, primo ipsos necesse est virtutum frugibus operam dare, quatenus ea quæ prædicando admonent, etiam faciendo commendent, configurati exemplis illius qui de semetipso ait: *Nisi granum frumenti, cadens in terram, mortuum fuerit, ipsum solum manet (Joan. xii).* Bene etiam iidem panes seni ultrinsecus super mensam statui præcipiuntur, propter concordiam scilicet charitatis et societatis, nam et Dominus binos ad prædicandum discipulos misisse perhibetur: figuratè insinuans, quia sancti doctores nunquam ab invicem, vel in assertionem veritatis, vel in effectum dilectionis discrepant. Quod autem super panes thus lucidissimum ponitur, virtutem orationis designat, quæ a iidem doctores suæ ministerium prædicationis, simul et devotionem operis Domino commendant. Nam per thus orationem designari testatur Psalmista, qui dicit: *Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo (Psal. cxi).* Et thus lucidissimum super panes ponitur in monumentum oblationis Domini, quando gratiæ sanctorum actioni ac doctrinæ oratio pura superadditur, quo per hæc utraque rite sociata, semper memoria sacre oblationis in conspectu summi arbitri appareat. Bene autem per singula sabbata panes coram Domino mutari mandantur; panes namque qui per sex dies operandi in mensa Domini fuerant positi, sabbato nobis mutantur, cum doctores quique sanctæ Ecclesiæ, completo tempore sui sancti laboris, æterna in cælis quiete remunerantur, et alios post se in idem opus laborandi in verbo, sub ejusdem spe retributionis relinquant. Sicque fit ut mensa Domini nunquam panis

mops remaneat, verum mox uno sublato pane, alius panem ejus substituat, dum succedentibus sibi per ordinem ministris verbi, nunquam Ecclesiae desunt, qui apostolice, sive fidem pietatis, seu munditiam actionis, et verbis ostendant et factis: semper manente pulcherrima illa sententia, qua in laude ejusdem sanctae Ecclesiae dicitur: *Pro patribus tuis nati sunt tibi filii, constitues eos principes super omnem terram* (Psalm. XLIV), quasi aliis verbis tabernaculo Domini diceretur: Pro panibus tuis vetustis parati sunt tibi novi, constitues eos in refectionem cordium spiritualium fidelibus toto orbe terrarum. Panes ergo pro panibus mutabantur, mensa autem semper eadem in tabernaculo stabat, quia abeunt et veniunt doctores verbi, aliisque cedentibus succedunt suae in ordine alii: Scriptura autem sacra nullis abolenda per aevum temporibus constat, usque dum in fine mundi apparente Domino, nec Scripturis ultra, nec interpretibus eorum opus habebimus, impleta illa exoptatissima prophetia Domini, qua dicit: *Et non docebit unusquisque proximum suum, et unusquisque fratrem suum*, dicens: *Cognosce Dominum, quoniam omnes scient me, a minore usque ad majorem eorum* (Jerem. xxxi). Coquebantur autem panes ante sabbatum, ut Josephus scribit (*Antiq. lib. III, cap. 13*), duo et duo divisi ante sabbatum: et sabbato mane oblatis super sacram mensam ponebantur seu ad alterutros conversi, duabus pateris aureis superpositis, thure plenis, quae remanebant usque ad aliud sabbatum, et tunc pro illis alii deportabantur, illi vero sacerdotibus exhibebantur: et thure incenso in igne sacro, in quo omnia holocausta fiebant, aliud thuris super alios panes adjiciebatur, quodque in libro Regum scriptum est, *quia David tabernaculum ingressus, panes sanctos a sacerdotibus accepit, sabbato mane factum est*. Venit enim ad tabernaculum illa hora, qua panes septimanæ præcedentis sublatis erant de mensa Domini, ut ponerentur panes novi, qui pridie fuerant cocti: sicque panes sanctos accepit, ut ne ad momentum quidem horæ mensa Domini sine pane maneret. Unde solertius adhuc considerare libet, quod panes per singula sabbata mutari jubebantur: namque ita mutabantur, ut singuli eorum et sabbato imponerentur in mensam, et sabbato rursum ablatis in esum proficerent sacerdotum: et sex quidem diebus operum in mensa propositi apparerent, sed in die sabbati, id est, requie, impositi in mensa, rursumque die altero sabbati de mensa sublatis. In cujus ordine positionis quid nobis aliud mystice intelligendum est, nisi quod sancti doctores, imo omnes justis, et post opera bona, quibus in Ecclesia claruerunt, ad requiem perveniunt, et ut bona delectentur operari, spe futuræ quietis ac beatitudinis accendantur? Imponebantur ergo panes sabbato in mensa Domini, ea utique intentione ponentium, ut transacto sabbato ibidem per sex dies operandi manerent: his quoque transmissis altero superveniente sabbato, in refectionem summi sacerdotis et filiorum ejus consumerentur: quia nimirum in primordio nobis Deo devotæ conversationis accipienda requies, et vita

æterna promittitur, ea tamen conditione, ut per labores et opera bona vitæ temporalis ad eam pertinere debeamus. Qua autem ratione hoc quod summus sacerdos et filii ejus panes propositionis comedebant, ad ingressum vitæ celestis pertineat, in expositione versiculi sequentis aptius suo loco dicitur. Suscipiebantur autem panes illi a filiis Israel, quia de cœtu spiritualium Dei famulorum eligi atque ordinari debent, qui gradum sacerdotii vel doctrinæ subeant. Quodque in conclusione subjungitur, *Eruntque Aaron et filiorum ejus*, duobus modis accipi per mysterium potest. Comedit namque Aaron cum filiis suis panes sanctos de mensa tabernaculi sublatis, cum summus Pontifex noster raptos de hæc vita electos suos in augmentum corporis sui, quod est in cœlis, hoc est summæ illius electorum multitudinis introducit: vel certe erunt panes sancti Aaron et filiorum ejus, cum præsules quique, et subjecti illis in Domino populi, exemplis patrum præcedentium ad vitam nutriuntur æternam.

CAPUT VIII.

Candelabrum.

Facies et candelabrum ductile de auro purissimo. Candelabrum tabernaculi, sicut et mensa, universalem præsentis temporis Ecclesiam designat. Ideo namque sunt ante velum, intra quod arca testamenti posita est; quia necdum ad visionem in cœlis sui Redemptoris meruit introumitti. Sed mensa est; quia *his qui esuriunt et sitiunt justitiam*, victum quotidie cœlestem, ne in tentationibus deficiant, impendit. Candelabrum est; quia ier lucis errantibus ostendit. Mensa pariter et candelabrum est; quia sanctis edocata litteris, et animam esurientem satiare bonis, et sedentibus in tenebris atque umbra mortis lucernam verbi subministrare didicit. Cui nimirum lucernæ dum sese humiliter subjecit, ad agenda videlicet, quæ Dei sermo præcipit, a suis se voluptatibus colibens, ad speranda præmia ac diligenda quæ promisit, a visibilibus se gaudiis sustollens, quasi candelabrum ejus efficitur; quia suis per omnia voluptatibus imperium cœlesti præponit, seseque humilians claritatem verbi Dei omnibus, et prædicando et faciendo præmonstrat.

Hastile ejus, calamos, scyphos, etc. Hastile candelabri, ipse qui est Caput Ecclesiae, Mediator Dei et hominum, homo Christus Jesus, debet intelligi. De cujus corpore, quod nos sumus, quasi de calamis ex hastili procedentibus dicit Apostolus: *Ex quo totum corpus per nexus et conjunctiones subministratum et constructum, crescit in augmentum Dei* (Col. II): quia nimirum omnipotens Deus Redemptor noster, qui in se quo proficiat non habet, adhuc per membra sua quotidie augmentum habet. Calami ergo procedentes de hastili, prædicatores sunt, qui instituti a Domino, dulcem sonum in mundo ediderunt, videlicet canticum novum. Calami sunt omnes Ecclesiae filii, qui sibi (dicente propheta: *Cantate Domino canticum novum, laus ejus ab extremis terrarum* [Psalm. xxxi]) libenter obtemperant, resonantes laudem Do-

mino, ac dicentes : *Et diraxit gressus meos, et immisit in os meum canticum novum, hymnum Deo nostro*. (Psalm. xxx). Quia vero scyphi vino repleri solent, non immerito per eos mentes audientium designantur, quæ ad vocem prædicantium vino scientiæ replentur. Et quoniam eodem vino internæ dilectionis inebriata corda fidelium, infatigabili desiderio ad Deum tendunt, recte in candelabro post scyphos sphaerulæ sunt : sphaera enim in omni parte volvitur, quia nimirum mentes electorum nec adversitatibus sæculi ullis retineri, nec prosperitatibus possunt corrumpi, quin in omnibus quæ occurrunt, ad Deum per sancta desideria proficiant. Et bene post calamos, scyphos, et sphaerulas in candelabro lilia designantur ; quia post gratiam prædicationis, post ebriationem potus spiritualis, post irrevocabilem sanctæ operationis procursum, illa virens patria sequitur, quæ animabus sanctis, id est, floribus vernal æternis.

Sex calami egrediuntur de luteribus, etc. Constat quidem numerum senarium, in quo factus est mundus, operum perfectionem designare. Sed quoniam ita positus est in descriptione calamorum, ut in bis ternos dividatur, magis de ternario dicendum. Tres namque calami de uno latere hastilis, et tres egrediuntur de altero ; quia fuerunt doctores ante adventum Domini in carne, qui fidem sanctæ Trinitatis mystica voce designarent, et, quantum rudes adhuc capere poterant, prædicarent. Unde est illud Psalmistæ, *Verbo Domini cæli firmati sunt ; et spiritu oris ejus omnis virtus eorum* (Psalm. xxxii). Nomine etenim Domini, Patrem ; nomine Verbi, Filium ; Spiritum vero sanctum ipso suo nomine spiritum oris ejus appellat. Cujus videlicet sanctæ Trinitatis unam esse potentiam, voluntatem et operationem designat, cum et cælos verbo Domini, et omnem virtutem eorum spiritu oris ejus esse firmatum asseverat. Sunt modo doctores, qui eandem fidem sanctæ Trinitatis aperte prædicent, ita ut omnes qui ad Christum pertinent, eadem debeant fide consecrari : dicente apostolis Domino, *Euntes ergo, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti* (Matth. xxviii). Unde et Paulus pro fidelibus orans, eosque Trinitatis fide accepta confortari desiderans, ait : *Gratia Domini nostri Jesu Christi, et charitas Dei, et communicatio Spiritus sancti cum omnibus vobis* (II Cor. xiii). Item tres calami ex uno latere candelabri, et tres prodeunt ex altero : quia et ante et post incarnationem dominicam terni fuere gradus eorum qui fideliter in Ecclesia Domino servirent, conjugatorum videlicet, continentium, et rectorum : quorum distantiam Ezechiel propheta mystice describit, cum veniente plagarum articulo tres tantummodo viros, Noe videlicet, Daniel et Job, liberandos esse prædixit (Ezech. xiv). In Noe namque, qui arcam in undis rexit, præpositos Ecclesiæ : in Daniele, qui in aula regia continenter vivere studuit, continentes sive virgines : in Job, qui in conjugali vita positus, mirandum cunctis exemplar patientiæ præbuit, bonorum vitam

A conjugatorum ostendit. Item eorundem in Novo Testamento distantiam Dominus sub figura insinuat eorum qui in lecto, in agro, in mola reperiendi sint in die judicii (Matth. xxiv ; Luc. xvii). E quibus singulos assumendos, et singulos dicit esse relinquendos. Namque in lecto quies continentium, in agricultura industria prædicantium, in gyro molæ labor exprimitur conjugatorum. Et quia in omnibus his gradibus quidam eligendi, quidam vero reprobandi, recte de singulis dicitur : *Quis unus de duobus assumetur, et alter relinquetur*. Quia vero in parte electorum sublimius est meritum prædicantium, quam eorum qui solummodo continentia, et non etiam operi doctrinæ student, item sublimior continentium quam conjugatorum conversatio : recte supremi calami, qui hinc et inde de hastili procedebant, eos qui in utroque Testamento inter virtutes alias doctrinæ studiis sese subdidere designant. Recte inerioriores calami, qui æque ex utroque hastilis latere prodeunt, vitam continentium Deo devotam, recte infirmi calami, et ipsi ex eodem unius candelabri stipite orti, bonorum vitam conjugatorum, in utriusque Testamenti tempore, uni eidemque Domino fideliter servientem, typice demonstrant. Diversis ergo locis calami procedunt de hastili, qui tamen omnes suo quique loco et ordine reflexi in altum, ad unam perveniunt summitatem, quatenus æqualem supra se positionem lucernarum valeant conservare ; quia nimirum electi, etsi meritorum sunt gradibus discreti, una sunt fide veritatis inruti, ad unam in cælis lucem æternæ veritatis perventuri : et quanto quisque altius in hac vita Christo adhærere curaverit, tanto vicinior in illa vita ejus visione fruatur, ita ut de quibusdam pro magnæ merito virtutis dicatur : *Hi sunt qui sequuntur Agnum quocumque abierit* (Apoc. xiv). De quibus paulo ante, quasi de proximis candelabro calamis, præmissum est : *Et cantabant quasi canticum novum ante sedem, et ante quatuor animalia et seniores* (Ibid.). Ubi ostenditur quod omnes sancti per plateas supernæ illius civitatis, canticum lætitiæ novum Domino cantant. Sed illi præ cæteris ibi specialius gaudio carminis sublimantur, qui hic generalem vitam fidelium privilegio sacræ virginitatis transcenderunt.

Tres scyphi, quasi in nucis modum, etc. Nucem in figura præsentis Ecclesiæ poni solere, testatur Salomon, qui ex persona doctorum fidelium loquitur : *Descendi, dicens in Cantico canticorum, ad hortum nucum, ut viderem poma convallis* (Cant. vi). Sicut enim nux dulcem quidem habet fructum interioris, sed non hunc ostendere foris, nisi fracta testæ duritia, potest : sic justorum vita præsens, ita suavitate gratiæ spiritualis intimo corde conservat, ut hæc a proximis quanta sit, nullatenus valeat perspicere, donec, soluto corporis domicilio, libere se animæ ipsorum alterutrum in celesti luce conspiciant, et quanta singulæ gratiæ sancti Spiritus fulgeant, quantum unaquæque diligatur ab altera, nulli prorsus remaneat occultum. Fiuntque scyphi in candelabro

adnecesse modum, cum quilibet electi vino sapientie repleri desiderantes, ad exemplum sese informare satagunt præcedentium justorum, quos magna invisibilium bonorum dulcedine ac dilectione plenos esse noverunt. Quod autem per singulos calamos tres fuere scyphi, sphaerulæ et lilia, significat ternas temporum differentias, quibus electi et ante incarnationem dominicam, et postea Deo devoti vixerunt. Fuerunt etenim justi ante legem, fuerunt sub lege, fuerunt temporibus prophetarum. Item post ascensionem dominicam congregata est Ecclesia primitiva de Israel, congregatur nunc Ecclesia de gentibus, congreganda est in fine mundi de reliquis Israel. Habebat ergo calamus primus in uno latere tres scyphos, sphaerulas et lilia quia in parte doctorum ante incarnationem Domini erant tres ordines eorum qui haustum gratiæ cœlestis, quasi scyphi sitirent, in viam Domini promptissime, quasi sphaerulæ currebant, supernæ donum retributionis, quasi candorem liliorum odoremque gaudenter exspectarent: id est, ante legem, sub lege, sub prophetis. Secundus calamus et ipse habebat tres scyphos, sphaerulas et lilia, quia continentes illius temporis æque tres ordines sanctorum in præfata distinctione temporum habebant, potum spiritualem desiderantes, viam mandatorum Domini currentes, et cœlestia præmia præstolantes. Tertius similiter calamus tres scyphos et sphaerulas, et tria habebat lilia: quia multi erant conjugati ante legem, multi sub lege, multi in diebus prophetarum, qui verbum Domini audire, qui viam ejus currere, qui bonorum præmia operum ab ipso exspectare gaudent. Item ex alio latere hastilis, et primus calamus, et secundus, et tertius, tres scyphos et sphaerulas, tria quoque lilia habebat: quia in Novo quoque Testamento, et in doctoribus, et in continentibus, et in conjugatis Deo devotis tres fuere ordines temporum distantium: hoc est in primitiva Ecclesia de Israel, in nostra electione de gentibus, in ultima collectione reliquiarum Israel, qui universi quique suo tempore verbo vitæ debriari, in viam pacis properare, candorem perpetuæ lucis videre desiderant.

In ipso autem candelabro erunt quatuor scyphi, etc. Diximus ipsum candelabrum, id est, stipi eum candelabri medium, de quo calami procedebant, Dominum Salvatorem designare; de cujus gratia justi, quidquid boni habent, acceperunt. Unde ipse in Evangelio, cum dixisset discipulis: *Ego sum vitis, vos palmites*; continuo subjunxit: *Sicut palmes non potest ferre fructum a semetipso, nisi manserit in vite; sic nec vos, nisi in me manseritis* (Joan. xv). Quasi aliis verbis diceret: Ego sum candelabrum, et vos calami mei: sicut calamus non potest se erigere ad supportandam lucernam, nisi fixus manserit in stipite candelabri: sic nec vos, nisi in me manseritis, lucem veritatis ac fidei in vobis ferre valebitis. In quo nimirum candelabro quatuor scyphi sunt facti, quia in quatuor libris sancti Evangelii, qui de Domino sunt conscripti, gustum vini novi, hoc est doctrinæ

cœlestis, invenimus, quod non utres veteres, hoc est mentes terrenis adhuc desideriis inhaerentes, sed tantum innovata per Spiritum gratiæ corda fidelium capere queunt. Sunt per singulos scyphos sphaerulæ, simul et lilia deformata, quia idem Dominus, qui poculum nobis sapientiæ spiritualis propinavit, cursum quoque piæ operationis inoffensum ac promptum et habendum nobis ostendit: et ut habere possimus, ipse donabit, et ne in vacuum curremus, claritatem nobis patriæ cœlestis, ad quam intendemus, promisit: et hujus nobis aditum sua gratia patefecit, vel certe, quia sub duobus calamis per tria loca scyphi, sphaerulæ et lilia fieri mandantur. Possumus hæc ita mystice interpretari, quia tribus fidelium gradibus, de quibus sæpius diximus, conjugatorum scilicet, continentium et virginum, et doctrinam veritatis aperuit, et cursum boni operis imperavit, et hæreditatis semper immarcescibilis atque incorruptæ benedictionem promisit atque donavit. Et apte scyphi, sphaerulæ et lilia candelabri non super calamos, sed sub calamis esse jubentur; quia corda prædicantium, imo omnium electorum, ne ad infima delabi possint, donis, mandatis et promissionibus dominicis sustentantur, atque ad amanda et quærenda cœlestia sublevantur. Hinc etenim sancta Ecclesia, videlicet sponsa Christi, de ipso gloriatur, dicens: *Læva ejus sub capite meo, et dextera illius amplexabitur me* (Cant. ii). Læva quippe sponsi sub capite est posita sponsæ; quia temporalibus beneficiis Dominus mentes fidelium a terrenis voluptatibus et concupiscentiis segregans, ad speranda ac desideranda perpetua bona erigit. Et dextera illius amplexabitur eam, quia ostensa divinæ majestatis ejus, visio illam sine fine glorificat. Apte scyphi, sphaerulæ et lilia sub duobus sunt calamis, quia in utroque Testamento fidelibus, quamvis cæremoniis distantibus, eadem devotio Domino serviendi mandata, eadem est gloria regni cœlestis conservata. Quartus autem scyphus, sphaerula et lilius, quæ supra calamos omnes juxta summitatem fuere candelabri ipsius, proprie ad Dominum pertinet Salvatorem, qui non solum electis suis virtutum scientiam, operationem, et remunerationem tribuit, verum etiam in seipso idem homo Christus figuram ostendens scyphi, cum se plenum Spiritu sancto declaravit: formam prætendit sphaeræ, cum apparens in mundo, absque ullo circum strepitum rerum obstaculo, *exsultavit ut gigas ad currendam viam* (Psal. xviii): speciem monstravit liliis, cum resurgens a mortuis, atque ad cœlos ascendens, clarificatus est ea claritate quam habuit priusquam mundus esset apud Patrem (Joan. xvi). Et recte hic scyphus, sphaera et lilius calamis altior eminebat; quia nimirum dona, quæ Mediatori Dei et hominum, homini Jesu Christo Deus Pater contulit, omnem humanæ capacitatis modum transcendunt. *Unicuique enim nostrum data est gratia secundum mensuram donationis Christi. In ipso autem Christo, sicut Apostolus ait, habitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter* (Ephes. iv). Bene autem sequitur:

Et *sphaeræ igitur et calami ex ipso*, etc. Omne enim opus candelabri, hoc est et stipes medius, et calami ex ipso procedentes, cum omni suo ornatu, de auro fiunt; quia et Dominus ipse specialiter immunis a peccato, atque operibus justitiæ per omnia præclarus, in mundo apparuit; et eandem innocentiam atque justitiam membra ejus in hac interim vita, quantum valent, imitantur; in futuro autem veraciter ipsi adhærendo proficiunt. Et apte idem aurum ductile fuit, ductile namque feriendo producitur; quia et Redemptor noster, qui ex conceptione et nativitate perfectus Deus et homo exstitit, passionum dolores pertulit, ac sic ad resurrectionis gloriam pervenit: et omnes qui volunt pie vivere in illo, persecutionem patiuntur (II Tim. iii), quia et ipsi quasi metallum feriendo dilatatum, per passionis contumelias ad immortalitatis gratiam proficiunt. Unde et in psalmo quarto, qui inscribitur, *In carminibus*, quibus in mysticis fidei calamis dicit Ecclesia suo Redemptori: *In tribulatione dilatasti me*. Ac si aurum ductile suo artificii diceret: In percussione fabrili amplificasti me, et majorem tuendo mihi profectum dedisti.

CAPUT IX.

Lucernæ candelabri et emunctoria.

Facies et lucernas septem, etc. Lucernæ, septem sunt dona Spiritus sancti; quæ et in Domino ac Redemptore nostro cuncta semper manserunt, et in membris ejus, hoc est omnibus electis, pro ejus voluntate distributa sunt. Ponuntur ergo lucernæ septem super candelabrum, quia super Redemptorem nostrum primogenitum *de radice Jesse requievit spiritus sapientiæ et intellectus, spiritus consilii et fortitudinis, spiritus scientiæ et pietatis, et implevit eum spiritus timoris Domini* (Esa. xi). Et sicut idem ipso per eundem loquitur prophetam: *Spiritus Domini super me, eo quod unxerit me Dominus* (Esa. lxi): quod autem dicitur, *Ut luceant ex adverso*; hoc est quod propheta subsequenter adjecit: *Ad annuntian- dum mansuetis misit me, ut mederer contritis corde, et prædicarem captivis indulgentiam, et clausis apertionem*; ut prædicarem annum placabilem Domini, et diem ultionis Deo nostro. Lucernæ namque candelabri lucebant ex adverso, et tabernaculum Domini illustrabant, cum *Dominus, existens plenus gratia et veritate*, nobis omnibus de plenitudine sua tribuit, et gratiam pro gratia, cum mansuetis et pauperibus spiritu, verbum Evangelii commisit, cum poenitentibus medullam indulgentiæ contulit, cum nunc tempus placendi Domino, futurum vero esse diem universalis iudicii declaravit. Consonat huic lucernarum numero et positioni, quod in Apocalypsi dicit Joannes: *Et vidi, et ecce in medio throni et quatuor animalium, et in medio seniorum Agnum stantem, tanquam occisum, habentem cornua septem, et oculos septem, qui sunt septem spiritus Dei, missi in omnem terram* (Apoc. vi). Si enim septem cornua ibi, sive septem oculi Agni, septem dona sancti Spiritus insinuare possunt: quare non eadem etiam

septem lucernæ candelabri merito designare cedantur? Imo sicut in cornubus et oculis recte signatur propter omnipotentiam virtutis qua cuncta regit, et plenitudinem scientiæ qua cuncta perspicit: ita etiam Spiritus idem septiformis apte per figuram lucernarum exprimitur, propter lucem gratiæ qua in nocte hujus sæculi tenebras nostræ cæcitalis illustrat. Unde et apte subjungitur:

Emunctoria quoque, et ubi ea quæ emuncta sunt exstinguantur, etc. Sunt etenim quædam in Scripturis divinis ita præcepta, quæ perpetuo jure et in hac vita, et in futura, semper observari debeant: ut est istud, *Non habeatis deos alienos coram me* (Exod. xx): et, *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota virtute*: et, *Diliges proximum tuum sicut teipsum* (Matth. xxii, Luc. x). Sunt alia quæ toto hujus vitæ tempore observanda jubentur, sed in futura vita mercedem suæ observationis æternam percipiunt: ut est illud Evangelii, *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut et ipsi recipiant vos in æterna tabernacula* (Luc. xvi). Hic enim ad tempus eleemosynæ faciendæ, ibi perpetuo eleemosynarum est fructus recipiendus. Sunt item alia, quæ tempore Veteris Testamenti diligenter jubente Domino servata sunt: nunc coruscante per orbem Evangelio, non juxta litteram, sed juxta sensum mysticum in Ecclesia jubentur observari, ut est custodia sabbati, ut ritus hostiarum, et sanguis agni paschalis, cæteræque hujusmodi, quæ suo quidem tempore solemniter custodita a populo Dei, quasi lucina in lucernis candelabri ardebant, infusa oleo piæ devotionis, et incensa igne verbi celestis: cum vero ab apostolis atque apostolicis viris prædicabatur, his et hujusmodi observationibus finem a Domino impositum, cuncta ea spiritualiter magis in Ecclesia, quam juxta litteram sunt servanda. Quasi emungebantur lucina candelabri, ut reparata melius lucrent, quia sublimius intellecta per Spiritum sanctæ Ecclesiæ lucem doctrinæ salutaris præbebant. De qua reparatione lucernarum tabernaculi, hoc est Scripturarum divinarum intelligentia sublimiore promittit in Levitico Dominus suo populo, dicens: *Multiplicabimini et firmabo pactum meum vobiscum. Comedetis vetustissima veterum, et vetera novis supervenientibus projicietis*. Multiplicatis quippe filiis Israel, confirmatum est cum eis pactum Dei: cum etiam gentibus, ad fidem vocatis, Novi gratia Testamenti in cordibus electorum firma radice plantata est. Comedimusque vetustissima veterum, cum mandatum vetus, quod ab initio datum est generi humano, dulci cordis memoria retinemus: diligentes Dominum Deum nostrum ex toto corde vestro, tota anima, tota virtute; diligentes et proximum tanquam nos ipsos. Et vetera novis supervenientibus projicimus, cum typica legis Mosaicæ statuta juxta litteram servare cessamus; sed eadem ipsa gratius intellecta per spiritum innovato in spem regni cælestis corde custodimus: juxta illud Apostoli, *Si qua ergo in Christo nova creatura, vetera transierunt, ecce facta sunt omnia nova* (I

Cor. v.) Et in Apocalypsi, *Et dixit qui sedebat in throno, Ecce facio omnia nova* (Apoc. xxi). Emunctoria autem, quibus hæc agebantur, ipsa sunt verba sacri eloquii, quibus manifeste designatur litteram legis in plurimis solvendam, et cum spirituali solummodo sensu esse servandam. E quibus est illud in Actibus apostolorum, ubi prohibiti sunt credentes ex gentibus circumcidi, et absque cæremoniis hostiarum legalium evangelicæ gratiæ sunt obedire præcepti. Et quod Apostolus ad Hebræos exponens versiculum psalmi, ait, superius dicens: *Quia hostias et oblationes et holocaustomata pro peccato noluisti, nec placita sunt tibi, quæ secundum legem offeruntur; tunc dixi, Ecce venio, ut faciam, Deus, voluntatem tuam* (Hebr. x). Aufferit primum, ut sequens statuat: *in qua voluntate sanctificati sumus per oblationem corporis Christi Jesu.* Emunctoria ergo, et vasa ubi quæ emuncta sunt exstinguuntur, fiunt de auro purissimo; quia et divina sunt verba, quibus cessatio cæremoniarum legalium prædicatur: et Dei gratia sunt illustrata eorum corda, in quibus eadem figurata legis adumbratio finem accipit, ut succedens Evangelii veritas clarius mundo luceret. Constat enim primos apostolos in Evangelio ante passionem dominicam solvisse sabbatum, et post ascensionem Domini, et adventum Spiritus sancti, penitus hostiis finem imposuisse legalibus, ac pleraque legis litteræ decreta evangelicæ gratia libertatis mutasse. In his ergo lucinia quæ emuncta sunt exstinguiebantur: in quibus litteralis observatio completa exordium gratiæ mundo clarius fulgentis exhibuit. Item quia finita mortali, et succedente vita immortalis, cessabunt maxima ex parte opera vel dona lucis, quibus nunc utimur, ut sequantur æternæ præmia lucis in præsentia diviniæ visionis. Illa Scripturarum testimonia, quæ hæc futura esse testantur, emunctoria nimirum sunt aurea, quæ spe futuræ claritatis eximia. Vasa quoque in quibus ea quæ emuncta sunt exstinguuntur, corpora utique sunt, et corda omnium iustorum immortalia. Et ideo rectissime auro assimilata, in quibus exoptatissima hæc immutatio fiet, ut post temporalia Dei beneficia ad æterna perveniant. Denique Apostolus emunctoria nobis lucernarum Dei, et loca ubi ea quæ emuncta sunt exstinguantur, aurea præbet, cum de differentia præsentium et futurorum bonorum loquitur, dicens: *Sive prophetiæ evacuabuntur, sive linguæ cessabunt, sive scientia destruetur; ex parte enim cognoscimus, et ex parte prophetamus. Cum autem venerit quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est.* Et paulo post: *Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Nunc cognosco ex parte, tunc autem cognoscam sicut et cognitus sum* (I Cor. xiii).

Omne pondus candelabri... talentum auri mundissimi. Omne pondus candelabri cum universis vasis suis, omne corpus Christi est, cum ipso capite nostro Mediatore Dei et hominum, et universis electis suis a summis usque ad infimos, ab his quibus major inter natos mulierum nemo est usque ad eos, de qui-

bus dicit: *Vide: ne contemnatis unum de pusillis istis, qui in me credunt* (Matth. xviii). Qui nimirum omnes, in diversis licet gradibus, ætatibus, sexibus, conditionibus, ingeniis, temporibus, uni eidemque auctori ac datori perpetuæ lucis, suo quique tempore ac loco, quasi candelabro aureo fixa radice mentis inhærent, quo ejusdem participes lucis fieri possint. Quod videlicet candelabrum, recte talentum auri mundissimi habere debere memoratur, talentum namque pondus plenum ac perfectum est: *Quia justus Dominus in omnibus viis suis* (Psalm. cxlv); et qui suam gratiam in hac vita fidelibus, ut bene operentur, tribuit, ipse coronam justitiæ in illa vita bonis eorum operibus reddit. Cui contra Zacharias propheta *iniquitatem super talentum plumbi sedere* (Zach. v) describit; quia et reprobis in eodem justo examine, juxta actus ipsorum restituet: *Quia tu reddis, inquit, singulis secundum opera ipsorum* (Psalm. lxi). Sed distat, utrum quis aurum an plumbum ad examen divinum afferat. Qui enim instar auri bonis fulgent operibus, in candelabrum Domini proficiunt, quia gloriæ suæ Conditoris participes existunt. At qui peccatis graves in districto examine apparent, demerguntur tanquam plumbum in aqua validissima; quia merito scelerum in abyssum pœnæ gravantis decidunt. Utrumque tamen, et plumbum scilicet et aurum, talenti habet mensuram; quia et in damnando impios, et in salvando ac coronando electos, justa est nostri sententia Conditoris.

Inspice, et fac secundum exemplar quod tibi in monte monstratum est. Hujus mysterium præcepti facillime ex eis quæ superius exposita sunt, patet. Ostensum namque est Moysi in monte exemplar candelabri quod faceret; quia in altitudine intimæ contemplationis didicit aperte multifaria Christi et Ecclesiæ sacramenta; quæ tamen non aperte populo, quem erudiebat, proferre volebat; sed typice potius per figuram et opus candelabri ac vasorum ejus signabat, donec veniret ipse Dominus ac Redemptor noster in carne, qui interiorum ejusdem figuræ sensum Ecclesiæ suæ, data sancti Spiritus gratia, reseraret: ut et moriendo in cruce velum templi discidit, atque ea quæ tecta fuerant arcana sanctorum patefecit: et post resurrectionem discipulis apprensus, aperuit illis sensum, ut et hæc et alia Scripturarum secreta spiritualiter revelatis oculis mentis perspicere possent. Sed et omnis scriba doctus in regno cælorum, cum ea quæ in litteris sanctis de fide catholica vel pia actione didicerit, et ipse diligenter sequi, et alios docere præcipitur, quid aliud quam inspicere et facere secundum exemplar quod sibi in monte ostensum est, jubetur? Inspicit enim diligenter exemplar monstratum, et secundum hoc ad inferiora rediens facit, quando ea quæ per sublimitatem divini sermonis intus credenda sive agenda intelligit, sedulo corde scrutatur: horumque semper exemplar auditoribus suis et executione recti operis, et verbo doctrinæ salutaris ostendit; qui vivit et regnat cum Patre et Filio una cum Spiritu sancto, in sæcula sæculorum. Amen

LIBER SECUNDUS.

CAPUT PRIMUM.

Tabernaculi et templi descriptio.

Tabernaculum vero ita fiet. Tabernaculum a Moysse factum in solitudine, sicut et templum quod fecit Salomon in Hierusalem, statum sanctæ universalis Ecclesiæ designat, quæ partim jam cum Domino regnat in cœlis, partim in præsentī adhuc vitæ, decedentibus ac succedentibus sibi membris suis, peregrinatur a Domino. Et quidem in utriusque constructione domus, hæc principalis solet esse distantia figurarum, quod tabernaculum præsentis ædificium Ecclesiæ, quo quotidie in laboribus exercetur, templum futuræ requiem designat, quæ quotidiana animarum hinc post labores exeuntium receptione perficitur; quia nimirum tabernaculum Moyses cum populo Dei in via adhuc positus, qua ad terram repromissionis pergebat, condidit: Salomon autem templum, ipsa terra repromissionis, et regno in ea positus, construxit. Moyses tabernaculum in solitudine, Salomon templum in Hierusalem, quæ interpretatur visio pacis; quoniam hic quidem Ecclesia in labore et ærumna vitæ labentis, in siti et esurie regni perennis ædificatur: illic autem in visione ac perceptione veræ pacis consummatur. Unde bene in templi constructione dictum est, quod malleus et securis, et omne ferramentum non sunt audita in eo, cum ædificaretur, præparatis extra Hierusalem cunctis lapidibus ac lignis, atque in positionem ordinis sui decenter aptata esse: quæ ibi facillime atque indubitanter suo quæque loco reddita, aut cemento nectentur, aut clavis; quia videlicet in pace supernæ beatitudinis non est tribulationibus nostra examinanda fides, aut vita probanda, sed quæ in præsentibus sæculo castigata, et cœlestibus erat sedibus regulariter aptata, ibi glutine et vinculis mutæ charitatis, ne perpetuo dissolvi queat, in conspectu etiam sui conditoris ac regis ad invicem copulanda. Nam cum in hac vita multitudinis credentium fiat cor et anima una, et sint illis omnia communia, quid nisi lapides vivi in ædificium futuræ domus Domini quadrantur, qui hinc inde translati, absque ullius labore tarditatis, suis quique ordinibus inserantur, et sibiimet alterutrum copula divinæ simul et propriæ dilectionis jungantur? Item figura utriusque sanctuarii potest ita generaliter distingui. Opus tabernaculi, tempus synagogæ, hoc est antiquæ Dei plebis: opus vero templi, Ecclesiam, id est, illam electorum multitudinem, quæ post incarnationem dominicam ad vitam venit, significet: quoniam videlicet tabernaculum Moyses cum sola Hebræorum plebe consummavit: templum vero Salomon collecta proselytorum multitudine perfecit, adjuvante etiam Tyrio rege cum artificibus suis, qui neque natura Judæi, neque professione fuerunt. Constat enim, quia priori Dei populo doctores non nisi ex ipsa eorum gente præfuerunt; at

A vero Ecclesiæ rectores primi quidem fuisse de Hebræis: verum mox crescente ea ac dilatata per orbem, etiam de gentibus structores sunt ejus exorti, adeo ut ipse quoque evangelista Lucas, et Timotheus ac Titus, viri apostolici de vocatione gentium, ad præsulatum ejus pervenerint. Verum si diligentius singula inspiciamus, utriusque domus ædificatio totius Ecclesiæ præsentis statum mystice describit, quæ ab initio mundanæ conditionis usque ad ultimum qui in fine sæculi nasciturus est electum, semper ædificari non desinit: et futuræ quoque gloriæ vitæ, qua nunc ex parte fruitur, sed post hujus terminum sæculi, in omnibus suis membris in æternum fruitura est, mirabili figurarum veritate depingit. Unde nos aliqua de tabernaculo, Domino opitulante, dicturi, primum ipsum invocantes, humili etiam prece, deprecemur revelari oculos cordis nostri, ut considerare queamus mirabilia de lege ejus, et in perniciosorum decore metallorum ac vestimentorum intelligamus ornatum nobis morum, fide ac devotione fulgentium, esse commendatum. Neque enim nobis aliter sermo ille apostolicus potest convenire, quo ait: *Vos enim estis templum Dei vivi (II Cor. vi)*, sicut dicit Deus: *Quoniam inhabitabo in illis, et inter eos ambulabo (Levit. xxvi)*. Et quod Joannes audivit vocem magnam de throno dicentem: *Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, et habitabit cum eis (Apoc. xxi)*, quam si [quasi] ornatum tabernaculi sive templi materialem religioso mundi cordis et corporis cultu imitemur. Sed autequam de spirituali sensu disseramus, primo de ipso materiali textu litteræ paulisper videamus. Erat tabernaculum domus Domino consecrata, habens longitudinis cubitos triginta, latitudinis decem, altitudinis æque decem, tectum habens æquale per totum, quomodo in Ægypto et Palæstina domos moris est ædificandi. Cujus quidem parietes tres, australis, septentrionalis, et occidentalis, de tabulis sunt compacti ligneis, ab utroque latere deauratis. Porro pro orientali parte unus vectis erat, unde introitus fuit, qui per medias tabulas ab angulo usque ad angulum perveniret, id est a summitate ultima hujus parietis usque ad parietis alterius summitatem. Cuiuscortinæ tabernaculi, et tectum incubuere, ubi et tentorium erat quinque columnis suspensum. Tegebatur autem domus, et desuper, et undique cortinis mira varietate contextis, quæ proprie tabernaculum vocabatur. Tegebatur et hoc undique sagis cilicinis, usque ad terram pertingentibus. Sed et operimentum aliud tecto de pellibus arietum rubricatis. Factum est et super hoc rursum aliud operimentum de hyacinthinis pellibus. Erat etiam et velum opere plumario variatum, columnis quatuor appensum, quo sanctuarium et sanctuarii sanctuaria dividebantur: intra quod positum erat arca testamenti, et contra arcam extra velum

altare thymiamatis. Item in medio ipsius sanctuarii candelabrum in parte australi. Mensa vero stabat in septentrionali; altare holocausti foris ante ingressum sanctuarii; labrum æneum inter hoc altare et tabernaculum. Et circa omnia atrium tabernaculi longitudinis habens cubitos centum, latitudinis quinquaginta. His ergo dilucidandi gratia breviter prælibatis, videamus ipsa verba historiarum, quo per hæc alius atque apertius ad sensum allegoriarum pervenire queamus. Cum Moysi Dominus in monte Sinai secum quadraginta diebus ac noctibus constituto, legis caeremonias et ritum vivendi traderet, ait inter alia :

CAPUT II.

Cortinæ decem

(Exod. xxvi.) *Tabernaculum vero ita facies, etc.* Tabernaculum Domini sit ex cortinis diversa colorum specie variatis; quia sancta universalis Ecclesia ex multis electorum personis, ex multis per orbem Ecclesiis, ex variis virtutum floribus ædificatur. Cujus omnis perfectio in denario numero continetur; quia quaqueversum Ecclesia per mundum in diversis gentibus, et tribubus, et populis, et linguis diffusa est: tota in sola Dei et proximi dilectione, quæ decalogo legis est comprehensa, subsistit. Neque aliter quisquam potest veraciter ad Ecclesiarum membra pertingere, nisi integro corde et eum per quem ædificatur, et eos in quibus ædificatur Ecclesia; hoc est, Deum et electos ejus amare didicerit. Varius autem colorum decor, quo eadem sunt cortinæ distinctæ, variarum est gratia virtutum, quibus sancta Ecclesia mirabili ac prorsus cælesti arte composita, in conspectu sui resplendet auctoritas: qua profecto varietate, et quasi opere plumario beatus Petrus tabernaculum Dei ædificare studuit, cum ait: *Unusquisque sicut accepit gratiam, in alterutrum illam administrantes, sicut boni dispensatores multiformis gratiæ Dei (I Petr. iv)*. Hanc inesse cortinis tabernaculi, hoc est mentibus fidelium, vidit Paulus, cum dicit: *Alii quidem per Spiritum datur sermo sapientiæ, alii autem sermo scientiæ (II Cor. xii)*, et cætera illius loci. Et quidem byssus, quæ prima ponitur, quia decus virtutum designet, testatur in Apocalypsi Joannes, dicens: *Quia venerunt nuptiæ Agni, et uxor ejus præparavit se, et datum est illi ut cooperaret se byssino splendens candido (Apoc. xix)*: byssiium enim, justificationes sunt sanctorum. Dicit de eadem uxore Agni, id est, Ecclesia Christi, Salomon: *Byssus et purpura indumentum ejus (Prov. xxxi)*. Verum Joannes unius coloris figuram exponens, cæteros etiam figuraliter interpretandos insinuat. Byssus ergo, quæ de terra quidem oritur, sed eruta de terra, longo exercitio siccandi, tundendi, purgandi, coquendi, et uendi gramineum solet perdere, et candidum in sese recipere colorem, corpora designat castitatis nitida decore: quem cum carnis quidem illecebris nascens magna continentiarum labore, quasi nativum exsudant humorem, atque ad decorem Deo dignæ puritatis solerti jejuniorum et vigiliarum, orationum et

lectionis, patientiæ et humilitatis instantia perveniunt. De quibus recte possit illud apostolicum dici: *An nescitis, quoniam membra vestra templum sunt Spiritus sancti, qui in vobis est (I Cor. vi)*? Retorquetur autem hæc byssus in cortinas tabernaculi; quoniam non modo lumbos carnis, verum etiam, ut Petrus admonet, lumbos mentis nostræ in sobrietate succingimus (*I Petr. i*), ut videlicet et carnem a lascivis motibus, et cor ab illecebrosis refreueamus cogitatibus. Hyacinthus, quoniam aeris et cæli speciem imitatur, eorundem mentes electorum, omni spe ac desiderio cælestia quærentes significat. Cujus nobis coloris sacramentum commendans Apostolus, ait: *Si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, ubi Christus est, in dextra Dei sedens (Col. iii)*. Purpura, quia colorem sanguinis ostendit: et vera quoque purpura conchyliorum sanguine tingitur, devota eorum corda designat, qui dicere cum Apostolo possunt: *Ego non solum alligari, sed et mori in Hierusalem paratus sum propter nomen Domini Jesu (Act. xxi)*. Et cum propheta David: *Quoniam propter te morte afficimur tota die, æstimati sumus ut oves occisionis (Psalm. xliii)*. Coccus, quia ignis habet speciem, merito flagrantissimæ sanctorum dilectioni comparatur. Unde et quidam ex eis, qui hanc præsentem et comitantem secum Domino conceperant, aiebant: *Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, cum loqueretur in via, et aperiret nobis Scripturas (Luc. xxiv)*? Cui contra de reprobis dicitur: *Et quoniam abundavit iniquitas, refrigescet charitas multorum (Matth. xxiv)*. Hæc quasi bis tingitur, cum amore Dei et proximi flammescit, cum illum ex toto corde, tota anima, tota virtute, hunc sicut nosipsum diligimus. Itaque in his quatuor cortinarum coloribus, quatuor justificationes exprimuntur electorum. In bysso retorta, caro castitatem retinens; in hyacintho, mens superua desiderans; in purpura, caro passionibus subjacens; in cocco bis tincto, mens inter passiones Dei et proximi dilectione præfulgens.

Longitudo cortinæ unius habebit, etc. In longitudine cortinarum, longanimis sanctæ Ecclesiæ patientia; in latitudine amplitudo exprimitur charitatis, quæ non solum amantem, sed et Deum et proximum redamare: sed et odientem se adversarium expanso suæ dulcedinis gremio consuevit excipere, suosque persecutores flexis in oratione genibus, Domino commendare, dicens: *Domine, ne statuas illis hoc peccatum (Act. vii)*. Quæ latitudo apte quatuor erat cubitorum, quia quatuor sunt Evangeliorum libri, in quibus Domini Redemptoris nostri exemplis ac verbis, qualiter eadem charitas sit tenenda, docemur. Quatuor virtutes, in quarum operatione eadem est charitas exercenda, id est, temperantia, fortitudo, justitia, prudentia, ut videlicet incorrupta in Deo charitas, atque integra custodiatur, quod est temperantia; nullis frangatur incommodis, quod est fortitudinis; nulli alii serviat, quod est justitiæ; vigilet in discernendis rebus, ne fallacia dolusve paulatim

auripriat, quod est prudentiæ. Longitudo autem cortinarum viginti octo erat cubitorum, qui est numerus quaternarius septies ductus, septenario autem numero propter diem sabbati solet requies æterna sanctorum figurari. Longitudo ergo cortinarum, in quater septenos extenditur cubitos; quia per fidem et custodiam doctrinæ evangelicæ, perque exercitia spiritualium, de quibus diximus, virtutum patientia longanimitas sanctæ Ecclesiæ ad requiem tendit æternam. Est et aliud in duodetricenario numero sacramentum, æque ad septenarium pertinens. Si enim ab uno usque ad septem omnes in medio numeros pleno ordine numerare volueris, viginti et octo complebis; unum namque, et duo, et tria, et quatuor, et quinque, et sex, et septem, fiunt viginti et octo. Quia ergo in partibus septenarii numeri, numerus xx et viii invenitur, merito in eo cortinarum longitudo continetur, quoniam fides et patientia sanctorum virtutum varietate distincta, in omnibus quæ agit aut patitur, non humani gloriam favoris, sed supernæ beatitudinem quietis expectat. Hinc est enim quod hujus numeri psalmus in consummatione tabernaculi adtitulatur, quem totum de perfectione sanctæ Ecclesiæ constat esse cantatum; maxime in eo quod in illo dicitur: *Adorate Dominum in atrio sancto ejus*. Et iterum: *Et in templo ejus omnes dicent gloriam (Psalm. xxviii)*. Apte enim xxviii psalmus de consummatione tabernaculi inscribitur; quia nimirum in hoc est perfectio peregrinantis in hoc sæculo Ecclesiæ, ut per fidem et per opera bona ad requiem tendat sæculi futuri. Bene autem sequitur:

Unius mensuræ fient universa tentoria. Etsi enim variante pictura cortinæ ab invicem differebant, una tamen omnes erant longitudinis et latitudinis mensura temperatæ. Quod etsi donationes habent electi secundum gratiam, quæ data est illis, differentes, unus tamen Dominus, una fides, unum baptisma, unus Deus et pater omnium.

Quinque cortinæ sibi jungentur mutuo, etc. Narrat Josephus (*Antiq.* iii, 6) quod tabulæ Testamenti ita fuerint decalogo legis conscriptæ, ut utraque tabula etiam quina verba contineret. Unde apte etiam cortinæ decem, quæ pulchritudinem tabernaculi junctæ complebant, ita tempore congruo disjungebantur, ut quinæ in utraque parte simul permanerent, quatenus hæc intuentes ministri sanctorum cum populo Dei admonerentur, semper observandæ legis, quæ decem quidem verbis in duabus tabulis esset comprehensa, sed numero quinario per utramque tabulam distinctis. Verum nos propter hanc sententiam possumus de numero cortinarum bis quinario etiam ita disserere, quod Dei sequaces in utroque testamento divino signaverint. Et priores quidem quinque, quæ frontem ac primam tabernaculi partem protegebant sive faciebant, antiqui Dei populi typum gesserunt, qui decreta legis in sacramento circumcisionis, et hostiarum, et variam cæremoniarum observantiam secundum litteram implebat. Sequentes vero quinque cortinæ, quæ posteriora tabernaculi tegebant, vel etiam

A suo tegmine faciebant, nos designaverunt, qui post adventum Domini in carne nati, libros ac sacramenta legis spiritualiter ipso revelante ac donante servamus. Et quidem omnes cortinæ unius operis, eisdemque erant depictæ coloribus, sed quinæ sibi mutuo conjunctæ; quia omnes utriusque testamenti cultores in unum eundemque Deum credebant, unius ejusdemque pietatis et castitatis operibus serviebant, sed in celebratione sacramentorum suas uterque populus discretus partes agebant. Nam passionis dominicæ, per quam utrique sumus redempti, sacramentum, illi in carne ac sanguine victimarum, nos in oblatione panis et vini celebramus: illi venturam in carne nativitatem dominicam, prædicationem, virtutum operationem, tentationem, passionem, sepulturam, resurrectionem, ascensionem, adventum Spiritus sancti, fidem gentium credebant et constabantur, nos hæc omnia jam facta, neque ulterius fenda credimus et confitemur. Attamen eo tempore, quo erigebatur tabernaculum, omnes ad invicem cortinæ neciebantur; quia cum universa catholicæ Ecclesiæ pulchritudo ab initio usque ad terminum sæculi protenditur, profecto quasi una decem cortinarum connexio tabernaculum Domini condecorat.

Ansulas hyacinthinæ in lateribus ac summitatibus, etc. Hyacinthum diximus, quoniam aëri coloris est, cælestium bonorum significationi congruere. Ansulis ergo hyacinthinis cortinæ invicem copulantur, cum unica spes supernæ beatitudinis omnia per orbem corda electorum in una eademque devotione conjungit. Quæ videlicet ansulæ apte dicuntur, quia non solum in lateribus cortinarum, verum etiam in summitatibus, hoc est extremis angulorum terminis fieri deberent. Neque enim vita tantum et operatio sanctorum communi ad perfectionem itinere rectæ intentionis prosperat, sed ipsum quoque initium bonæ conversationis, quod per confessionem fidei et sacramentorum cælestium perceptionem geritur, nequaquam ab invicem diversum, sed pari et indissimili habent omnes veritatis gratia connexum. Terminum quoque vitæ temporalis cuncti unius ejusdemque spei habemus certitudine communem, cum ita oculos in morte claudimus, ut percepto prius viatico mysterii cælestis, citius nos in vera invenirentur vita, atque in hac perpetuo mansuros esse confidamus. Congruit huic loco, quod in libro Numerorum præcipitur filiis Israel, *ut faciant sibi fimbrias per angulos palliorum, ponentes in eis vittas hyacinthinæ*. Filii quippe Israel in palliorum angulis fimbrias et vittas habent hyacinthinæ, cum electi quique, et qui Deum videre desiderant, ita operibus se justitiæ induere laborant, ut horum fluem non in laude mortalium ponant, ne forte dicatur de eis, *Quia receperunt mercedem suam (Matth. vi)*: sed in eis potius interui arbitri oculos et præmia requirant æterna. Unde et ibi protinus exponendo subjungitur. Quas cum viderint, recordentur omnium mandatorum Domini, ac sequantur cogitationes suas et oculos per res variat fornicantes. Quibus verbis et nobis utendum est ir

ansularum hyacinthinarum expositione, ut dicamus A Idcirco cortinas hujusmodi ansulis esse conjunctas, ut et filii Israel tunc ista præ oculis habentes, admoneantur mandatorum celestium, et nos modo ista legentes, meminerimus, quod in hac vita degentes filii promissionis æternæ, et temporibus ab invicem dirimimur et locis: sed in cœlis est patria, quæ suos cives a quatuor ventis cœli collectos indivisibili in perpetuum societate conjungat.

Quinquagenas ansulas cortina habebit, etc. Legimus quinquagesimum annum in lege jubilæum (*Levit. xv*), hoc est dimittentem sive initiatum jussum esse vocari, in quo omnis populus ab universo labore terræ quiesceret, et omnium debita solvi deberent. Et in Novo Testamento scimus gratiam Spiritus sancti Pentecoste, hoc est quinquagesima Dominicæ resurrectionis in apostolos supervenisse (*Act. 1*), atque initia nascentis Ecclesiæ suo consecrasse adventu. Unde constat eo numero, vel gratiam sancti Spiritus, vel futuræ gaudium beatitudinis, ad quam per ejusdem Spiritus donum pervenitur, et in cujus perceptione sola veraciter requiescitur atque gaudetur, recte posse figurari. Et apte quinquagenas ansas habebant cortinæ, quibus invicem necerentur; quia non nisi dono sancti Spiritus agitur, ut in societate pacis, quod est vinculum perfectionis, sibimet invicem copulentur electi: non alia quam futura spes ac memoria societatis ac pacis quæ discretos in hac vita temporibus sive locis Christi famulos una facit pietate concordare. Bene etiam dicitur, quod ansas cortinæ in utraque parte haberent, ut videlicet G proximas sibi ex utroque latere cortinas, singulæ quæque cortinæ, quasi extensis hinc et inde brachiis, amplecterentur. Quia nimirum necesse est, ut omnes fideles, et eos videlicet qui nos in Christo præcesserant, et eos qui secuti sunt, obviis sinceræ pietatis ulnis amplectamur; et illos qui nos erudiebant in Christo, et quos ipsi Christo donante erudivimus, tunc omnes in Christo veneremur affectu. Sic enim oportet nos ad videndam faciem nostri Creatoris bene vivendo properare, ut currentem nobiscum nequaquam deseramus proximum, sed una cum ipso ante conspectum divinæ gloriæ pervenire studeamus: quia et cortinæ singulæ ita per adminicula tabularum ad superiora tendebant, ita intus in superioribus variato suæ picturæ flore refulgebant, ut D nequaquam eas quæ secum pariter vel in altum ferebantur, vel in alto positæ fulgebant, cortinas desererent: quarum instar nos decet et proficientes nobiscum in Dei servitio fideles monitis exemplisque juvare, et in quacunque virtute proficere potuimus, similiter ejusdem virtutis consortes digna virtutibus veneratione tractare. Ansa ergo contra ansam venit, ut altera alteri possit aptari, cum justî ad invicem concordî ac parili virtutum qualitate fœderantur.

Facies et quinquaginta circulos aureos, etc. Illic locus in sequentibus plenius explicatur, cum dicitur: *Et quinquaginta fudit circulos aureos, qui morderent cortinarum ansas, et fieret unum tabernaculum.*

Quinquagenarius ergo numerus veram in Spiritu sancto regimen designat; et quia circulus nec iutium videtur, nec habere terminum, aurum vero præ sui claritate cæteris est pretiosius metallis. Quid in quinquaginta circulis aureis, nisi perpetua claritas et clara perpetuitas summæ quietis exprimitur? Mordentque cortinarum ansas circuli, ut unum ex omnibus tabernaculum fiat, cum superni gloria regni puris fidelium mentibus sese ita infundit, ut talî glutine salutiferæ inspirationis, una ex utroque populo, imo ex omnibus electis Christi Ecclesia perficiatur.

CAPUT III.

Saga undecim

Facies et saga cilicina undecim, etc. Hic locus in sequentibus ita repetitur: *Fecit et saga undecim de pilis caprarum ad operiendum tectum tabernaculi.* Saga ergo, quibus operitur tabernaculum, rectores sunt Ecclesiæ sanctæ, quorum industria ac labore decus ejusdem Ecclesiæ protegitur, atque incessabili cura munitur, ne videlicet vita fidesque electorum hæretica seductione corrumpi, ne falsorum catholicorum improbitate fœdari, ne tentantium vitiorum sorde attaminari, ne temporalium subsidiorum inopia possit ad tristitiam deduci. Qui quanto se attentius ad sustinendas sive repellendas irruentium tentationum violentias accingunt, tanto ampliorem subditis Domino serviendi libertatem tribuunt; et quasi intus fulgendi copiam cortinis præstant, dum instar sagorum ipsi foris tempestates afflictionum tolerant. Recte autem eadem saga et cilicina de pilis caprarum, et undecim facta esse referuntur; quia nimirum sancti prædicatores, quo altiores merito, eo humiliores esse debent animo, juxta illud viri sapientis: *Quanto magnus es, humilia te in omnibus* (*Eccle. 1*). Undecim quippe, qui denarium transeunt, neque ad duodenarium, hoc est apostolicum numerum perveniunt, transgressionem decalogi legis significant. Et in undecimo psalmo Propheta defecisse sanctos, et filios hominum veritates vanitatis ac dolis mutasse queritur, dicens: *Salvum me fac, Domine; quoniam defecit sanctus*, etc., etiam hoc numero tacite designans, quod hujusmodi homines duplicis linguæ et cordis, neque legalia decalogi præcepta custodiant, neque apostolicam Evangelii percipere gratiam possint. Cilicinum quoque habitus penitentium est, psalmista teste, qui dicit: *Ego autem, dum mihi molesti essent, induebam me cilicio* (*Psal. xxxiv*), hoc est, habitum penitentis et humilitatis, quo furem persequentium, aut levius sufferrem placidus, aut etiam mitigarem, assumpsi. Nam si capræ semper, aut pili, sive pelles caprarum fœtorem peccantium, et non aliquoties humilitatem penitentium significarent, nequaquam ipsum animal inter munda computaretur, neque in laude sponsæ diceretur: *Capilli tui sicut grex caprarum* (*Cant. 1v*). Saga ergo, quæ sanctos prædicatores insinuant, et cilicina sunt et undecim; quia quo studiosius fide corda purificant, eo plura in quibus seipsum reprehendant, inveniunt. Unde humiliter fatentur: *Quia*

in multis offendimus omnes (Jacob. 11) : et Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, et veritas in nobis non est (I Joan. 11). Quorum tamen corda quantæ sint perfectionis, sequentia verba mystice declarant, quibus dicitur :

Longitudo sagi unius habebit, etc. Ecce hic longitudinis non undenarium, sed denarium habes numerum, et hunc tertio multiplicatum : quo patenter insinuat virtus eorum, qui decalogum legis in fide sanctæ Trinitatis, quæ per dilectionem operatur, perficiunt : qua videlicet perfectione in hac duntaxat vita nulla esse poterit sublimior. Habes et latitudinis quatuor cubitos, quo amplitudinem sinceræ charitatis, hoc est ejus quæ in Evangelio nobis per Jesum Christum et commendatur et datur, significari prædiximus. Operiunt ergo tectum tabernaculi saga undecim, et hæc de pilis facta caprarum, sed in longitudine cubitos triginta, in latitudine quatuor habentia ; quia summi illi prædicatores, quæ vitam fidelium suis exhortationibus, intercessionibus, quotidiana sollicitudine, vigiliis, jejuniis, sua nuditate protegent, sese quidem humiliter ipsi contemplata supernæ puritatis excellentia peccatores profitentur. Qui tamen, quantum ad humanæ modum perfectionis attinet, mundi inter homines ac sublimes apparent.

Æqua erit mensura sagorum omnium, etc. Una erit mensura sagorum omnium, quia nimirum una est fides, in qua tota salvatur Ecclesia, una eademque vita, ad quam festinat æterna. Unde et hi qui in vinea Domini diverso tempore ad operandum intraverunt, uno omnes denario remunerantur. Divisio ergo sagorum in quinque et sex, juxta illud intelligi potest, quod supra de cortinis in quinque divisus exposuimus ; quia videlicet doctores utriusque Testamenti designent. Quinque etenim saga antiquis populi Dei magistris apte comparantur ; vel quia Mosaicæ tantum legis sacramenta prædicabant, quamvis et evangelicæ veritatis arcana prædicabant ; vel quia in quinque mundi ætatibus vitam ducebant. In sex autem sagis possunt non inconvenienter Novi Testamenti doctores accipi ; quia videlicet omnia quæ divina Scriptura in sex ætatibus sæculi facta, sive dicta refert, in adjutorium atque exemplum suæ prædicationis spiritualiter intellecta assumunt ; quia passionem dominicam, per quam mundus sexta sabbati redemptus est, palam suis auditoribus credendam confutendamque pronuntiant, ac per hujus solummodo sacramentum eos salvari posse contestantur. Unde recte præcipitur sextum sagum in fronte tecti duplicari, propter confessionem videlicet et imitationem ejusdem dominicæ passionis. Neque enim sufficit, credentes solum in confessione mortis Domini ac resurrectionis baptizari et consecrari, si non etiam baptizatus quisque studuerit, in quantum valet, similitudini mortis Domini continenter vivendo, ac patiendo pro illo assimilari, ut et resurrectionis ejus particeps existere mereatur. Siquidem juxta litteram, frontem tecti ingressum tabernaculi dicit : ubi non tabulas, ut supra breviter diximus, sed co-

lumnas et vectem ab angulo tabularum usque ad angulum protentum poni præceptum est : ideoque quantum ad formam operis ipsius pertinet, ibi magis opus erat geminato sagorum munimento, ubi solida parietis firmitas aberat. At vero mystice in fronte tecti sextum sagum duplicatur, cum omnes qui sanctam intrant Ecclesiam, ita fide et sacramentis dominicæ passionis initiantur, ut in hujus quoque imitatione sibi semper esse vivendum intelligant. Quasi enim in ingressu sanctuarii nobis sextum sagum duplicatur, cum dominicæ passionis et sacramentis consecramur, et exemplis instruimur. Dicit namque de sacramentorum susceptione Petrus : *Qui secundum magnam misericordiam suam regeneravit nos in spem vitam, per resurrectionem Jesu Christi ex mortuis (I Petr. 1)*. Dicit de imitatione passionum : *Christo igitur passo in carne, et vos eadem cogitatione armamini (I Petr. 14)*.

Facies et quinquaginta ansulas in ora sagi unius, etc. Hæc, ut supra in cortinis exposuimus, etiam hic intelligi possunt ; quia videlicet recordatio supernæ requiei, quæ numero quinquagenario solet exprimi, corda sanctorum vinculo pacis adunet. Aut si novi aliquid audire delectet, quoniam saga humilitatem sublimium designant virorum ; quia magis suorum meminisse delictorum, quam virtutes prædicasse suas cupiunt, amplius de eis quas apprehendere nondum possunt virtutibus compungi, quam de illis quas jam apprehenderunt, student gloriari. Potest numero ansarum sive fibularum quinquagenario, ipsa compunctionis eorum humilitas designari. Quinquagesimus namque Pœnitentiæ psalmus est. Et recte ; quia donum pœnitentiæ non nisi Spiritu sancto largiente conceditur, donum veniæ pœnitentibus non nisi eadem sancti Spiritus gratia administrante tribuitur. Et bene quinquagenæ ansæ vel fibulæ saga invicem nectunt ; quia nulla magis virtus quam humilitas fidelis in unam charitatis copulam ligat. Nam quanto se quisque amplius infirmum esse perpendit, tanto studiosius auxilium proximi, quo confortetur, inquit. Et bene fibulæ sunt æneæ ; quia multum vocale constat esse metallum, quia nimirum magnam apud Deum habet vocem humilis conscientia justorum. Unde et pauper ille Davidicus, cum anxius esset, et non in auribus hominum vociferaretur, sed in conspectu Domini effunderet orationem suam : *Domine, exaudi orationem meam, inquit, et clamor meus ad te perveniat (Psalm. 141)*.

Quod autem superfuert in sagis quæ parantur lecto, etc. Hæc ut plenius intelligi queant, paulo latius de tota ipsius tabernaculi positione disputare necesse est. Diximus parietes tabernaculi, quæ ex tabulis et columnis constabant, longitudinem habuisse triginta cubitorum, latitudinem decem, altitudinem similiter decem. Si quis ergo vellet domum in latitudine cingere funiculo, verbi gratia, a basi tabulæ unius meridiani lateris, usque ad basim tabulæ, quæ est et e regione in latere septentrionali ; constat profecto eundem funiculum triginta cubitorum longitudinis

esse debere, hoc est decem cubitos habens ascensionis in meridiano pariete, decem alios æqualitatis rursum inter parietes, decem tertio descensionis in pariete septentrionali. Item si per longitudinem domus extendere funiculum velis, hoc est a basibus columnarum sursum, et per longitudinem totius domus ad occidentalem usque parietem, ac deinde usque ad bases ejus deorsum, habebit funiculus ille quinquaginta cubitos longitudinis, decem videlicet ascensionis juxta columnas, triginta æqualitatis secundum longitudinem domus; decem rursus descensionis juxta occidentalis parietis tabulas. His ergo consideratis, intueri mensuras cortinarum, quibus tegenda erat domus, qualiter præfatis possint convenire mensuris. Decem erant cortinæ, habentes singulæ longitudinis viginti octo cubitos, latitudinis quatuor, quæ simul junctæ, et in unum compositæ, tabernaculum implebant de latitudine sua cubitos quadraginta. Suspende igitur cortinas, quæ habent singulæ longitudinis viginti octo cubitos, et pone in domo cujus est mensura in transversum triginta cubitos, et videbis quia cortinæ habebunt in æqualitate, quæ est inter parietes, cubitos denos; in ascensu autem, sive descensu, qui est juxta parietes, habebunt cubitos novenos. Sicque fit ut summities cortinarum terram tangere non possit, sed mensura unius cubiti a terra altior sit. Item videbis quod cortinæ habent in æqualitate per longitudinem domus cubitos triginta; in ascensu autem, sive descensu, qui est in orientali et occidentali latere domus, cubitos quinos. Ideoque eadem lateralis summities cortinarum nequaquam ad terram usque pertingit, sed quinque cubitis est terra altior. Unde necesse fit ut quinque illi cubiti cortinarum, qui cessantibus parietibus supersunt, inducantur ad invicem in orientali simul et occidentali latere, sibi que mutuo jungantur, ac sic fiat, ut undique domum cortinæ excepto uno juxta terram cubito contegant. Hæc de cortinis. Porro saga tricenos habebant cubitos longitudinis, quaternos latitudinis; et quia undecim erant conjunctæ ad invicem per latera, quadraginta-quatuor cubitos implebant. Pone ergo et has in domo: et quia concordat longitudo sagorum cum funiculo, quo domum metiebaris in transversum, fit ut summities eorum ad terram usque pertingat. Habebunt enim denos cubitos æqualitatis inter parietes, denos æque ascensionis sive descensionis in utroque latere. Et hoc est quod ait Scriptura, quia cubitus ex una parte penderet, et alter ex altera, qui plus est et in sagorum longitudine utrumque latus tabernaculi protegens. Tabernaculum namque proprie vocat ipsam cortinarum facturam sive conjunctionem, quas uno utique cubito transiebant saga ab australi latere domus, altero a septentrionali. Ideoque ad terram perveniebant, quia hæc triginta cubitos longitudinis, illæ duo minus habebant. Item mensura sagorum per longitudinem domus quadraginta quatuor cubitis tendebatur, triginta videlicet cubitos in æqualitate habens, a fronte domus usque ad summitem tabularum in plaga occidentali, et septem cubitos depon-

entes a fronte domus, septem similiter dependentes in plaga occidentali. Sicque fuit ut mensura sagorum in occidentali latere duobus cubitis excederet mensuram cortinarum; quia nimirum cortinæ desuper venientes, sicut et supra commemoravimus, quinquaginta cubitos ejusdem occidentalis parietis tegebant, et tres relinquebant intactos. Et hoc est quod nunc dicitur: Quod autem super fuerit in sagis quæ parantur tecto, id est, unum sagum, quod amplius ex medietae ejus operies posteriora tabernaculi. Medietae namque sagi, in latitudine duo sunt cubiti, ex qua videlicet medietae cooperiebantur posteriora tabernaculi, id est cortinarum quæ proprie tabernaculum vocabantur, quia duobus cubitis eas, ut diximus, ad inferiora tendens sagum ultimum transiebat. Itemque saga desuper venientia, septem solummodo cubitos occidentalis parietis cooperiebant: nec tamen tres reliqui, qui remanserant, usque ad terram nudis tempestatum injuriis patebant; sed adductis ab invicem ab utroque latere sagis septenorum cubitorum, qui deficientibus parietibus supererant, his posteriora domus firmissime ad terram usque contegebantur. Neque autem hæc tantum ad invicem pertingere, et instar cortinarum sese in medio parietis contingere poterant; sed quia septenorum erant cubitorum, medium parietis in utramque partem duobus cubitis excedebant, ac sibi invicem superpositæ jungebantur: quod eodem modo per omnia etiam de orientali parte domus intelligendum esse putamus, ideoque supra præceptum, ut sextum sagum in fronte tecti duplicaretur. Hæc de re difficillima, prout nobis intellexisse visi sumus, strictim explicare caravimus, parati veriora in his discere, si qui nos docere voluerit. In quibus tamen omnibus patet allegoriæ sensus per lucidus. Saga namque cortinas, et desuper et infra, et ex omni latere protegebant: atque ut illæ intus libera facie suæ venustatis fulgerent, hæc ab omni eas injuria tempestatum, pluviarum et caumatum foris immunes reddebant: quia nimirum perfecti sanctæ Ecclesiæ propositi, ita vitam fidei sibi commissorum solerti solent cura circumspicere, ut nec subsidia carnis, nec vitæ spiritualis eis auxilia desint. Absint et dogmata hæreticorum et pravorum exempla catholicorum. Adsit doctrina salutaris, qua confortati, et sapienter male docentium verba repellere, et sibi mala ingerentium patienter possint facta tolerare. Adsit vita ipsorum cælestis, qua confirmati et tacente lingua, quasi viva semper lectione utantur. Repellunt enim saga imbres, obsistunt procellis, arcent solis ardores; cuncta foris adversantia fortiter abigunt, ut decus cortinarum interius intemeratum persistat: cum Augustinus omnia quæ fidem turbare poterant, hæreticorum venena evacuat: cum Gregorius ea quæ mores bonos impugnant, tentamenta antiqui hostis explicat: cum Cyprianus infirmos, ne in martyrio labantur, piis confortat exhortationibus: cum alii venerabiles episcopi ac doctores quæque turbare Ecclesiam poterant, longius tentamenta præpelliunt, et

quæque eisdem sint ad salutem proficua, solerti indagine prospiciunt, quatenus undique tuta conversatio religiosa fidelium libero corde virtutibus studere, atque in conspectu sui Conditoris et opere præfulgida lucere, et ipsius quoque contemplationi possit oculus mentis intendere. Verum quia inter sanctos prædicatores illi sunt maximo digni honore, qui excepto quod officio prædicationis, et populorum regimini deserviunt, etiam pro Christo sanguinem fundunt, recte subditur :

CAPUT IV.

Operimentum tertium et quartum de pellibus.

Facies et operimentum aliud tecto de pellibus arietum, etc. Arietum quippe vocabulo solent nonnumquam sancti doctores accipi, eo quod sint duces sequentium Domini gregum. Unde pulchre Psalmista : *Afferte Domino, inquit, filii Dei, afferte Domino filios arietum (Psalm. cxxvii)*. Quod est aperte dicere : *Afferte Domino, o angeli Dei, quibus hujus officii cura delegata est : afferte Domino in caelos spiritus fidelium, qui per imitationem vitæ et fidei, filii beatorum apostolorum fieri meruerunt.* Hinc est quod sexta mansio egressi ex Ægypto populi Dei, Elim, id est, arietum cognominatur, in qua erant duodecim fontes aquarum, et septuaginta palmæ : ut videlicet et nomine et specie figuram apostolorum apostolicorumque virorum teneret. Rubricantur autem pelles arietum ad operiendum tectum tabernaculi, cum apostoli, sive apostolici viri, usque ad passionem martyrii verbo doctrinæ instare non desinunt : quo tutius subjectos ab ingruentibus tentationum periculis protegant, dum ipsi persecutionem propter justitiam ad mortem usque perpeti non refugiunt. Operiuntque tabernaculum Domini pelles arietum rubricatæ, atque ab injuria tempestatum defendant, cum sancti prædicatores exemplo passionis et patientiæ suæ corda infirmorum, ne in pressuris tribulationum deficiant, muniunt. Et quomodo inter præcipua Christi et Ecclesiæ membra, eximium decus virginitas locum tenet, apte post varium decus cortinarum, post ciliciorum munimina sanctorum, post rubricatas arietum pelles, adhuc additur :

... *Aliud operimentum de hyacinthis pellibus.* Hyacinthus namque cælestis est coloris : pellis vero mortui animantis, pars et indicium est. Et quid per pelles hyacinthinas, nisi virtus exprimitur illorum, qui mortificatis ad purum cunctis concupiscentiæ carnalis illecebris, cælestem quodammodo in terris vitam gerunt, atque inter homines positi, angelicam magis puritatem imitantur : et hoc quod tempore futuræ immortalitatis cunctis promittitur electis, quia non nubant, neque ducant uxores, sed sint æquales angelis Dei (*Math. xxii*), ipsi adhuc mortali carne retenti, prævenire satagunt? Unde merito tam magnæ virtutis per magnum restat præmium, quia attestante propheta : *Hæc dicit Dominus eunuchis, qui custodierint sabbata mea, et elegerint quæ ego volui, et tenuerint fœdus meum; dabo eis in*

A domo mea et in muris meis locum, et nomen meum a filiis et filiabus : nomen sempiternum dabo eis, quod non auferetur (Esa. l). De quo videlicet loco ac nomine et evangelista Joannes, qui erat unus ex ipsis, refert audisse se *cantantes eos canticum novum ante sedem Dei (Apoc. xiv)*, quod nemo alius poterat. Statimque adjunxit : *Hi sunt qui cum mulieribus non sunt coinquinati, virgines enim sunt : hi sunt qui sequuntur Agnum, quocumque abierit. Merito ergo pelles hyacinthinæ, supremum in domo Dei locum tenent, colorque cælestis proximam caelo sedem sortitus est, ut chori virginales, et animi et corporis speciali vicinia Agnum secuturi, et hymnorum ei laudes designentur cantatori.* Bene autem de velis cortinarum ac sagorum dicitur, quod et etsi in alto posita, ad terram tamen demissa penderent, quamvis cortinæ nequaquam ad terram usque pertinere potuerint. Columnæ quoque ac tabulæ tabernaculi, etsi in altum erant erectæ, bases tamen in quibus starent, habebant in terra positas. At vero de rubricatis aque hyacinthis pellibus, quod in alto tectum operient, dicitur : quod vero ad terram essent deflexæ, non additur; quia nimirum cætera virtutum species commune aliquid cum his qui in terra adhuc detinentur, habere videtur : certamen vero martyrii, et decus Deo dicatæ virginitalis, quasi ab infimis ac terrenis rebus suspensum, et supernis civibus specialiter constat esse conjunctum. Nam et martyr in tormentis positus, nil aliud toto animo intendit, quam ut omnia quæ sunt in hoc mundo, et ipsum simul mundum citius relinquat, atque absolutus doloribus cunctis ad videndum mundi Conditorem, et ea quæ ultra mundum sunt, gaudia possidenda perveniat. Et cælibes, dum communem generis humani legem, qua dictum est : *Crescite et multiplicamini, et repleta terra*, intuitu majoris præmii transcendunt, jure velut altiores cæteris fidelibus, imo ipso mundo sedem sibi eligunt, sicque in Ecclesia vivunt ut socialem Ecclesiæ conversationem honore meriti sublimioris antecendant. Unde de talibus recte scribit Joannes : *Quod hi empti sunt ex hominibus primitiæ Deo et Agno (Apoc. xiv)*. Recte tales Latino sermone vel virgines, quasi virtute insignes; vel cælibes, quasi cælo beati cognominantur, id est, cæli civium in terra vitam imitantes.

CAPUT V.

Tabulæ tabernaculi.

Facies et tabulas stantes tabernaculi, etc. Ligna setim, de quibus tabernaculum fiebat, imputribiles sunt naturæ eximii candoris ac levitatis, et non multum ab alba spina, nisi tantum magnitudine distantia. Unde et Hieronymus nonnumquam in libro Hebræorum Nominum, sed et in aliis opusculis suis, setim absolute spinas interpretatus est. Verbi gratia, Abel setim, luctus spinarum. Non autem facile hoc genus ligni nisi in desertis Arabiæ, ubi tabernaculum ædificabatur, solet inveniri. Unde Græci vel Latini interpretes nomen ei aliud præter Hebræum.

ponere nequiverunt, ut pote cujus apud eos notitia nulla erat; quamvis quidam qualitatem naturæ ejus exprimere volentes, ligna imputribilia transtulerunt. Tabulæ ergo tabernaculi apostolos eorumque successores, per quorum sermonem Ecclesia per orbem dilatata est, designant. Latitudo etenim tabularum, dilatatio est fidei et sacramentorum, quæ prius in una Israelitica plebe latebat; sed horum ministerio ad totius orbis plenitudinem pervenit. Quamvis recte in latitudine tabularum, ipsa quoque dilatatio cordis sanctorum valet intelligi, per quam mundum despiciere, atque ad appetenda cælestia solent sublimiter accendi, per quam non solum amicos in Deo, sed etiam inimicos gaudent diligere propter Deum. Denique videamus unam de tabulis tabernaculi, videlicet Apostolum Paulum, qualiter utroque modo se dilatatum insinuet. Dicit de interna, id est, cordis latitudine: *Os nostrum patet ad vos, o Corinthii, cor nostrum dilatatum est; non angustiamini in nobis, angustiamini autem in visceribus vestris. Tanquam filiis dico, dilatamini et vos (II Cor. vi)*. Dicit et de illa, quæ ad profectum tabernaculi, hoc est sanctæ Ecclesiæ uti solebat: *Ita ut ab Hierusalem per circuitum, usque ad Illyricum repleverim Evangelium Christi (Rom. xiii)*. Factæ sunt hujusmodi tabulæ de lignis setim, id est, spinarum. Spinæ vero juxta eloquium Salvatoris, *curæ sunt hujus sæculi, deliciæ et voluptates fallaces (Math. xiii. Marc. iv)*. Sed et punctiones peccatorum non incongrue spinis assimilantur. Hinc etenim scriptum est: *Quia spinæ nascuntur in manibus temulentii (Prov. xxvi)*, id est, in operibus stulti peccato. Quia ergo prædicatores sancti, et a punctationibus se vitiorum expurgare, et omnibus mundi curis ac delectationibus exnere studuerunt, quatenus libera mente in amore Dei et proximi dilatari, atque ad prædicandum verbum longe lateque possint discurrere; recte dicitur, quia de lignis spinarum tabulæ sunt factæ tabernaculi: factæ sunt namque de spinis, sed his quæ omnes spinosos aculeos prorsus exuerant, ac solo candore nitebant. Nam et sancti quique, ac virtutibus splendentes, etiam cum ipsi peccato sunt primæ prævaricationis concepti ac nati, ad ipsos quoque pertinet generalis illa damnatio, qua Adæ peccanti dictum est: *Terra tua spinas et tribulos germinabit tibi (Gen. iii)*: sed gratia Dei per Jesum Christum spiculis sunt peccatorum omnium exuti, ac digno virtutum exercitio in structuram domus ejus aptati.

Habebant autem singulæ tabulæ denos cubitos in longitudine, etc. Longitudo tabularum altitudo est, quæ decem cubitos habebat: quia sancti doctores per observantiam decalogi legis ad perfectionem tendunt; quia pro perceptione denarii diurni in vinea Christi laborant, id est, illa intentione verbo doctrinæ insistant, ut imaginem in se sui Conditoris ac regis, quam Adam peccante perdidit, ipso donante restaurent, ut nomen ejus, quod peccando amiserant, recte vivendo recipiant. Solet namque in denario regis nomen et imago contineri.

A Sed et hoc quod denarius ex eo nomen accepit, quia decem nummis compleatur; statui futuræ nostræ beatitudinis apte congruit, quæ in vera Dei et proximi dilectione perficitur. Deus namque solet ternario sæpe numero propter eam, quæ ipse est, Trinitatem figurari, homo septenario; quia corpus ex quatuor notissimis habet elementis. Animæ vero, hoc est interioris hominis substantia, triplici solet in Scripturis distantia comprehendi. Hinc est enim quod diligere Dominum ex toto corde, tota anima, tota virtute nostra præcipimus. Bene ergo tabulæ, quibus erectis ac stantibus tabernaculum omne continetur, decem cubitos habent altitudinis; quia doctores ac rectores sanctæ Ecclesiæ hac intentione Deo deserviunt, ut ipsum anima et carne immortales ac beati in æternum videre mereantur, ad hunc finem vitæ omnes suos auditores, et verbo semper, et opere provocare, ac veluti suspendere contendunt. Quod vero ipsæ tabulæ cubitos ac semissem in latitudine habebant, plenus ille cubitus perfectionem bonæ operationis; dimidium cubiti quod superest, inchoationem divinæ ostendit cognitionis: quia nimirum justis in hac vita perfecte elemosynis insistere, orationibus vacare, jejuniis castigari, cæterisque hujusmodi actibus religiosis possunt operam dare. Deum vero interim fide cognoscimus, sed plenam ejus cognitionem in futuro speramus, dicente ipso Deo ac Domino nostro Jesu Christo: *Si manseritis in verbo meo, vere discipuli mei eritis, et cognoscetis veritatem (Joan. viii)*. Qui rursus ad Patrem: *Hæc est autem, inquit, vita æterna, ut cognoscant te solum et verum Deum, et quem misisti Jesum Christum (Joan. xvii)*. Hinc etiam Apostolus ait: *Ex parte enim cognoscimus, et ex parte prophetamus. Nunquid, ait, ex parte laboramus pro Christo, ex parte verbo prædicationis instamus, ex parte bonis operibus servimus (I Cor. xiii)*? Plenum ergo bonis operibus cubitum habent in hac vita electi; sed cubitum beatæ retributionis ex parte habent, in quantum gaudia regni perennis, et præsentiam sui Conditoris possunt desiderii prægustare cælestibus. Cujus etiam cubiti adimpletione tunc beatificantur, cum fuerit sermo, quem omni electorum populo promisit in fine futurum, dicens: *Eripiam eum, et glorificabo eum, longitudine dierum adimplebo eum, et ostendam illi salutare meum (Psalm. xc)*.

D *In lateribus tabulæ duæ incastraturæ fiunt, etc.* Incastraturæ in lateribus tabularum virtutem designant humilitatis in mentibus justorum, per quam maxime sibi invicem fraterna charitate junguntur. Dum enim singuli quique eorum corde contrito et humiliato receptaculum in se proximorum dilectioni præparant, et diligendi se fratribus merito pietatis ac devotionis exhibent, quasi tabulæ omnes tabernaculi in alterutrum per incastraturæ nexum copulantur: et quidem erecto tabernaculo, ac regulariter ante ordinata compage tabularum, figura incastraturæ non cernitur. Quanta tamen virtute tabulas sibi met coadjuverit, ipsa parietis inconcussa

firma stabilitas ostendit : quia nimirum humilitas cordis sanctorum, qua sibi alterutrum foederantur, foris hominibus videri non potest, sed quid intus operetur, ex ipso sanctæ Ecclesiæ pacatissimo statu palam omnibus patet. Per quam mira-divinæ gratiæ dispensationis agitur, ut nos, in quos fines sæculorum devenerunt, etiam eos qui in primordio sæculi fuerunt fideles, sincero affectu diligamus, et non minus illos quam eos qui nobiscum in præsentî vivunt, in sinu nostri amoris suscipiamus, et nos quoque ab illis per complexum charitatis suscipiendos esse credamus. Quod autem jubetur duas in tabulis singulis incastraturas fieri, hoc est in utroque latere illarum, dupliciter accipi per figuram potest, ut et in prosperis simul atque adversis inviolata erga fratres jura charitatis servemus, per arma justitiæ, juxta exemplum Apostoli, *incedentes a dextris et sinistris, et majores minoresque, hoc est et eos qui nos in Christo præcesserunt, et eos qui secuti sunt, unius omnes ejusdemque dilectionis, brachiis tenentes, ad perfectionis fastigia tendamus.* Sequitur :

CAPUT VI.

De tabularum tabernaculi positione.

Quarum viginti erunt in latere meridiano, etc. Quanta fuerit longitudo tabernaculi, specialiter non exprimitur ; sed ex eo innuitur, quia parietes ejus ex tabulis viginti compacti essent, et hæ singulæ singulos cubitos ac semissem latitudinis habuisse perhibentur. Viginti namque cubiti, et vicies semis cubiti, triginta cubitorum summam complebant, quam fuisse tabernaculi longitudinem etiam Josephus scribit. Et bene hoc numero tabernaculi longitudo comprehenditur, quia tres sunt virtutes, in quibus principaliter omnis sanctæ Ecclesiæ perfectio consistit, videlicet fides, spes et charitas : quæ per decem multiplicantur, ut tricenus numerus impleatur, dum virtutibus mentis opera bona junguntur, quæ decalogo legis continentur, ne quis sibi fidem, spem, et dilectionem in Deum absque operum executione putet sufficere posse. Quod vero numerus tabularum vicenarius est, et hoc magnæ sanctorum perfectionis mysterium continet ; quatuor enim quini faciunt viginti. Et cum lex Mosaica quinque libris, gratia autem et veritas Novi Testamenti quatuor sancti Evangelii voluminibus comprehensa est, merito sancti doctores vicenario numero exprimuntur ; quia miro veritatis consensu, et revelata atque completa in Evangelio legis arcana manifestant, et præfigurata fuisse in lege Evangelii sacramenta declarant. Dumque et Vetus Testamentum in Novo dilucidatum, ac latiori sensu propalatum esse docent, et Novum in Veteri adumbratum, ac multifaria typorum revelatione præsignatum insinuant, quasi in latitudine suæ locutionis et quatuor per quinque, et quinque tabularum numerum per quatuor esse multiplicatum demonstrant. Bases autem quibus tabulæ sustentabantur, verba sunt et libri legis et prophetarum, quibus apostoli et evangelistæ, ea quæ scribere ac prædicare, esse vera ac divina probabant.

Unde est illud in Evangelio sæpiissime repetitum : *Tunc adimpletum est quod dictum est per prophetam (Matth. 1), et : Hoc autem totum factum est, ut adimplerentur Scripturæ prophetarum (Marc. xiv).* Et apostolus Petrus de Domino testimonium perhibens adjecit : *Et habemus firmiorem propheticum sermonem, cui bene facitis attendentes (II Petr. 1).* Bene autem singulis tabulis binæ bases supponuntur, ut consecus prophetiæ attestations in omnibus quæ apostoli dixere, monstretur. Vel certe binæ bases singulis tabulis per duos angulos subjiciuntur, ut bene suffultis angulis, tota recte et indeclinabiliter possit tabula consistere ; quia omnis apostolici et evangelici sermonis in prophetici litteris et initium præsignatum invenitur, et finis. Omnis apostolorum successorumque illorum vita ab initio fidei usque ad terminum vitæ præsentis, eisdem mysticis Testamenti Veteris constat inserta esse paginis. Bene autem eadem bases argentiæ sunt factæ, propter nitorem videlicet verbi cœlestis : *Eloquia enim Domini, eloquia casta, argentum igne examinatum, etc. (Psal. xi).*

In latere quoque secundo... viginti tabulæ erunt, etc. Latus meridianum tabernaculi, quod vergebat ad austrum, antiquam illam Dei plebem designat, quæ lucem scientiæ legalis jamdudum accipiens, amore sui Conditoris fervere solebat. Porro latus secundum, quod vergebat ad aquilonem, eam quæ tenebris ac frigore infidelitatis, usque ad tempus dominicæ incarnationis torpere non destiterat, gentium multitudinem figurat, de cujus vocatione pulchre Dominus per prophetam : *Dicam, inquit, aquiloni, Da ; et austro, Noli prohibere.* Quod est aperte dicere : *Dicam populo gentium diutius sine fide agenti, Da de tuis filiis, qui ad meam fidem confessionis et amoris convenient. Dicam et plebi Israeliticæ, quæ jam meam lumine cognitionis fruebatur, Noli prohibere gentes in sortem electionis recipi. Dicam Cornelio et domui ejus, Fidem et baptismum Christi suscipite. Dicam Judæis, Nolite cogere credentes ex gentibus circumcidi, quibus fonte baptismi consecratis, fides et confessio veritatis ad salutem sufficit. Unius autem numeri mensurarum et facturæ tabulas utrumque latus habuit ; quia nimirum una eademque fides, spes, et charitas utrique populo per apostolos prædicatur, ad una uterque promissa regni cœlestis vocatur, de utroque generale præceptum Salvatoris accipiunt : *Euntes in mundum universum, prædicate Evangelium omni creaturæ (Marc. xvi),* id est, et circumcissioni et præputio. Ubi et absque ulla differentia subinfertur : *Qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit.**

Ad occidentalem vero plagam... sex tabulæ, etc. Josephus (*Antiq. iii, 7*) scribit de tabernaculo quod decim cubitos habuerit latitudinis ; scribit etiam, quod tabulæ ejus mensura quatuor digitorum fuerint a terra suspensæ. Ex quo videtur velle intelligi, quod tantæ altitudinis factæ fuerint ipsarum bases tabularum. Qui rursus de hoc, quod proposuimus.

capitulo ac de vectibus tabularum ita dicit, Posterioris autem parietis novem cubitos sex tabulæ faciebant, quibus conjunctæ sunt aliæ duæ tabulæ, ex medio cubito factæ, quas angulares posuerunt ad instar tabularum majorum. Singulæ vero tabulæ annulos habebant aureos; per exteriores frontes eminentes, velut quibusdam radicibus confixos per ordinem, ad invicem per circuitum respicientes, et per eos deaurati vectes immissi, unoquoque habente magnitudinem cubitorum quinque, erantque ad conjunctiones tabularum, intrabatque caput vectis uniuscujusque in alio vectis capite, velut in modum conchæ: et post tergum parietum in longitudine positum unus erat ordo, per tabulas omnes vadens, quo per nuncios utriusque parietis latera continebantur, in castrationibus factis et immissis ad invicem. Quod propterea sic exquisitum est, ut neque a ventis moveretur, neque alia causa tabernaculum conturbaretur, sed immobile secunda quiete servaretur. Hæc de litteræ textu Josephus. Verum juxta allegoræ sensum, occidentalis plaga, quæ utrumque in se parietem recipiens, ædificium tabernaculi consummat; recte adimpletionem totius sanctæ universalis Ecclesiæ, quæ cum fine hujus mundi perficitur, designat, ad quam usque fides et operatio recta utriusque populi perseveratura, quasi gemini longitudo parietis pertingit. Neque enim credibile est, vel ante tempus dominicæ incarnationis unquam defuisse, qui ex gentibus crederent, vel nunc quamvis graviter damnato ob perfidiam populo Judæorum, non esse aliquos ex illis, tametsi paucissimos, qui inter Christianos exsultantes, quotidie credendo ad salutem perveniant. Quod si quis negare præsumpserit, dicamus quod negari nallatenus potest, quod videlicet spirituales utriusque Testamenti doctores atque interpretes, qui juxta sermonem Domini proferant de thesauro suo nova et vetera, usque ad finem sæculi sint in sancta Ecclesia permansuri. Et apte tabernaculum in occidentali plaga consummatur, in qua diem sol claudere, et cuncta solent astra occidere; propter scilicet vel obitum uniuscujusque electi, vel generalem totius sæculi terminum. Quasi enim occidit ei sol, qui ab hac temporali luce per tenebras transitorie mortis, ad gaudia lucis et vitæ transmigrat æternæ. Quasi occidit omni Ecclesiæ sol in occidente, ut verus in oriente tenebris transeuntibus oriatur, cum finita in adventu Domini vita sæculi præsentis, mox verum sæculi futuri mane, justis vera dies æternitatis apparebit. Et quia tunc justis cum Domino regnantibus, reprobis in æternum pereunt; recte de hac plaga tabernaculi in sequentibus dicitur, quod mare respiceret. Significat autem mare Rubrum, in quo demersus cum suo exercitu Pharaeo, et de quo salvatus Israel a Domino, ad montem Sinai, ubi tabernaculum faceret, ascendit. Respicit ergo mare plaga occidentalis tabernaculi, cum sancta Ecclesia post operum perfectionem coronata, in Christo libero aspectu intuebitur vitæ vel pœnas impiorum, quas ipso adjuvante cavescit, Esaia atte-

A stante, qui ait: *Quia sicut cœli novi et terra nova, quæ ego stare facio coram me, dicit Dominus, sic stabit semen vestrum et nomen vestrum.* Et paulo post: *Et egredientur, et videbunt cadavera virorum qui prævaricati sunt in me. Vermis eorum non morietur, et ignis eorum non exstinguetur (Esa. LXVI).* Maris namque fluctus profundi, amari et turbulenti, et peccata possunt significare, quibus reprobi in hac vita male delectati intereunt, et futuræ quoque barathrum perditionis, cum in ultimo examine in ignem cum diabolo mittentur æternum. Nec prætereundum quod tabernaculum cum ædificaretur in monte Sinai, mare Rubrum habuit ad occasum; cum introductum per Jesum in terram repromissionis, et collocatum esset in Silo, eadem plaga cœli habuit mare magnum. De quo ita mystice possumus sentire, quod sancti in hac vita Domino servientes, eique in corde suo tabernaculum facientes, superbiam impiorum jactantiam, quasi citius occasuram, fixa mente despiciant: in futura etiam patria cum Domino positi, perpetuam eorum pœnam absque ulla suæ felicitatis intermissione respiciant; ut eo majores ei gratias referant, quo non solum fruuntur bonis, quæ donavit, verum etiam intueantur mala a quibus eos liberavit. Bene autem plaga tabernaculi occidentalis, vel quæ mare respicere dicta est, sex tabulis constabat; vel quia senario numero solet perfectio boni operis exprimi, eo quod Dominus in illo mundi ornatum consummaverit, in illo hominem in primordio creaverit, in illo genus humanum sua passione restauraverit; vel quia sex ætates sunt sæculi hujus, in quibus oportet nos bonis operibus perfici, ut ad æternam requiem in futuro, et resurrectionis gloriam pervenire possimus. Nam quod rursum aliæ duæ tabulæ, exceptis sex primis, in angulis jubentur erigi post tergum tabernaculi, quæ venientes ab orientali plaga parietem excipiant, et occidentalis plagæ parieti conjungant; ad remunerationem futuræ pertinet vitæ, quæ post labores et tempora sæculi hujus sæcura est. Quod bifariam dividitur, in sabbatismum scilicet, hoc est requiem animarum sanctarum, post absolutionem corporum, et in gloriam resurrectionis incorruptibilem receptionem corporum. Quæ utraque sortitio remunerationis utrique populo communis, nullo unquam fine terminatur. Nam et animarum requies superveniente tempore resurrectionis, nullam sui diminutionem, sed augmentum potius accipit, et ipsa immortalitatis conjunctio, carnis spiritusque nostræ in cœlis semper inviolabilis permanet. Bene autem de eisdem tabulis subinfertur:

Eruntque conjunctæ a deorsum usque sursum, etc. Quia nimirum omnis electorum vita, una eademque fide et charitate ad cœlestia tendit; in unum eundemque finem divinæ visionis pervenit, in una eademque voce recti dogmatis omnis sanctorum prædicatorum sermo concordat. Delisceret namque ab invicem compago tabularum, si quod unus propheta aut apostolus dixisset, hoc alius negaret. Verum quod concors fabricam Ecclesiæ sermo divi-

norum eloquiorum erigit, profecto una omnes tabernaculi tabulas junctura compaginat, atque ab invicem sejungi non sinit

Duabus quoque tabulis... similis junctura servabitur, etc. Angulares tabulæ sunt tabulis parietum per omnia conjunctæ, quod futuræ requiei et immortalitatis gloria præsentis nostræ conversationi per fidem, spem, et charitatem firmissime connexa est: imo ideo stabilis et inconcussa præsens nostra conversatio perdurat, quia futuræ dona retributionis credit, sperat, diligit; quia crebro supernorum civium adjutorio, ne flatibus turbulentis immundorum spirituum decidere possit, continetur. Et hæc autem tabulæ, quæ vel perfectionem bonæ nostræ actionis, vel futura pro bonis præmia designant actibus, binis singulæ basibus sustentantur; quia hæc quoque omnia ad confirmationem evangelicæ et apostolicæ prædicationis prophetæ sancti futura esse consona voce prædixerunt

CAPUT VII.

Vectes et annuli tabularum tabernaculi.

Facies et vectes de lignis setim, etc. Vectes quinque, qui tabulas tabernaculi continent, quinque sunt libri Mosaicæ legis, quorum munimine sancta Ecclesia mirabiliter ab omni tentantium scelerum sceleratorumque spirituum impulsione tutatur. Et hoc in utroque latere, quia non solum priorem Dei populum littera legis erudiebat ad fidem et opera bona, sed etiam nos novi tempore testamenti Deo servientes, eadem littera spiritualiter intellecta, majoris gratia dulcedinis, et in præsentem ad fidem operationemque virtutum instituit, et in futuro ad spem perpetuæ remunerationis accendit. Ejusdem quoque numeri vectes ad occidentalem sunt plagam, quia ipsam quoque completionem boni operis, quando ad præmia futura de carne egredimur, lex nobis bene intellecta prædicat. Unde interroganti diviti ac dicenti: *Magister bone, quid faciam ut habeam vitam æternam?* respondit idem Magister bonus: *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata* (Matth. xix). Et non illi alia quam legis mandata subdidit:

Ipsasque tabulas deaurabis, etc. Tabulæ tabernaculi deauratæ præfulgent, cum omnis vita, omnis sermo sanctorum prædicatorum lucem præmonstrat sapientiæ cœlestis, nihilque in eis aliud quam virtutum decus aspicitur. Annuli autem aurei, per quos vectes tabulata continebant, ipsam vitæ cœlestis beatitudinem designant; quæ propter suæ gloriæ claritatis recte auro, propter æternitatem recte circulo comparatur. Unde Apostolus de illa: *Reposita est*, inquit, *michi corona justitiæ* (II Tim. iv). Quinque autem circulos singulæ habebant tabulæ; non quia quinque-partita est distinctio patriæ cœlestis, sed quia eadem perpetua claritas et clara perpetuitas regni illius in Genesi, eadem in Exodo, eadem in Levitico, eadem in libro Numerorum, eadem in Deuteronomio scripta continetur. Et quinque annuli aurei singulis tabernaculi tabulis erant infixi, quia corda justorum multum dilatata per amorem, in omnibus legi Mosaicæ libris non

A solum correctionem operum, sed et perpetuam supernæ retributionis lucem legunt.

Et fundes eis annulos aureos, etc. Vectes per annulos aureos tabulata continent, cum verba sacri eloquii per promissionem regni cœlestis, statum sanctæ Ecclesiæ confirmant; ut eo minus perturbationes mundi timeat, quo certius stabilitatem perpetuæ remunerationis dilcit. Bene autem de eisdem vectibus subditur:

Quos operies laminis aureis. Laminis quippe aureis vectes operiuntur, cum verbis divinæ legis, quæ esse juxta litteræ sensum fortia videntur, atque ad confirmandam vitam fidelium aptissima, superior intellectus, id est, evangelica claritate præfulgidus inesse monstrabitur. Ut enim, exempli gratia, unum testimonium ponam: cum legimus historiam sancti Noë, quomodo diluvium, quod impios delevit, mirabiliter cum suis in arca servatus evaserit; patet omnibus in eo quod Deus diligens justitiam, et odio habens iniquitatem, pius noverit de tentatione eripere, impios vero justa distinctione punire. Ideoque talis lectio instar vectium impatibulum tabernaculum Domini continet quia mentes fidelium verbis inflectæ veritatis, ab incursu tentationum præmunit (I Petr. iii). Verum quasi vectes lignei laminis vestiuntur aureis, cum hæc eadem lectio per spiritualem intelligentiam sacratoribus plena mysteriis ostenditur, cum arca Ecclesiam catholicam, aqua diluvii baptismum significare dignoscitur: munda et immunda animalia, spirituales et carnales quosque in Ecclesia: ligna aræ levigata et bituminata, doctores gratia fidei roboratos: corvus de arca egressus nec reversus, eos qui post baptismum ad apostasiam decidunt: ramus oliivæ per columbam illatus in arcam, eos qui foris quidem, hoc est inter hæreticos baptizati sunt: sed quia pinguedinem castitatis habent, per gratiam sancti Spiritus in unitatem catholicam merentur introduci: columba de arca egressa, neque ultra reversa, eos qui carne soluti, ad liberam lucem patriæ cœlestis pervolant, nequaquam amplius ad labores terrenæ peregrinationis redituri. Circumdantur itaque auro vectes lignorum setim, cum firmissima sacræ Scripturæ testimonia per interpretationem mysticam his et hujusmodi sensibus cœlestibus ac spiritualibus probantur esse perlicida.

Et eriges tabernaculum juxta exemplum, etc. Exemplum tabernaculi Moysi in monte monstratum est, quia commoratus in secreto cum Domino, vidit sublimem angelicæ puritatis et immortalitatis vitam: ad cujus instar, humanam in terra conversationem, in quantum mortalibus imitari possibile fuit, instituere jubebatur, ut cum exemplo eorum mutæ in Deum dilectioni, divinæ laudationi, unanimitæ pacis, sinceræ castitati, cæterisque hujusmodi virtutibus in terra vacarem, mereremur et in cœlis eorum esse consortes, juxta promissum Domini, dicentis: *Illi autem qui digni habebuntur sæculo illo et resurrectione: ex mortuis, neque nubunt, neque ducunt uxores*

es, neque enim ultra mori poterunt; æquales enim sunt angelis et filiis Dei, cum sint filii resurrectionis (Math. xxi). Exemplum enim nobis Moyses angelicæ conversationis, quam in monte contemplationis vidit, præceptis legalibus ostendit, per quorum observantiam, et ipsi de terra editi, ad consortium angelorum in cælis pervenire possimus. Exemplum idem nobis vitæ perfectioris et beatæ retributionis in figura tabernaculi et ministerii sacerdotalis ac Leviuici, quod describit, præbuit. Erigitur autem tabernaculum juxta exemplum quod illi in monte monstratum est, quando electi quique ad imitationem angelicæ puritatis, quam ipse in occulto contemplari meruit, opus animumque componunt. Hac tenus de pariete templi meridiano, septentrionali, et occidentali, prout Dominus dedit, expositum est: in sequentibus autem etiam orientale latus, qualiter sit compositum, monstratur. Sed prius Scriptura de medio pariete, qui sancta sanctorum a priore tabernacula dividebat, intimandum judicavit.

CAPUT VIII.

De velis et columnis tabernaculi et propitiatorio super arca.

Facies et velum de hyacintho, etc. Velum hoc, quo tabernaculum dividebatur medium, ita positum refert Josephus, ut viginti quidem cubiti longitudinis ad priorem domum, decem vero pertinerent ad secundam. Quod per omnia mensuris templi, quod postea factum est a Salomone, liquet esse conveniens. Quod cum esset sexaginta cubitorum longitudinis, et viginti latitudinis, tertiam longitudinis partem, id est, viginti cubitos ad anteriorem domum, hoc est, sanctum sanctorum habebat separatam: ita ut longitudo et latitudo ejusdem domus interioris una esset. Sic ergo tabernaculi pars interior longitudinem et latitudinem similem, hoc est, denorum habebat cubitorum. Quid autem idem velum figuratim exprimat, Apostolus ad Hebræos manifeste declarat, ubi et hoc pariter exponit ad sensum allegoricum: quare in priore quidem tabernaculo semper introirent sacerdotes, sacrificiorum officia consummantes, in secundo autem semel in anno solus pontifex, non sine sanguine, quem offerebat pro sua et populi ignorantia. Velum hoc, cælum interpretatur. Quod autem in priore tabernaculo quotidie per animum introibant cum sacrificiis sacerdotes, super hujus vitæ statu edisserit: ubi sancti Domino sine intermissione famulantes, quotidianos suæ fragilitatis erratus, sine quibus esse in hac vita nullatenus possunt, quotidianis bonorum operum victimis, quotidianis lacrymarum suarum, libaminibus, quasi veri sacerdotes Dei et Christi ejus, expiant. Summum vero sacerdotem, qui semel in anno sancta sanctorum cum sanguine victimarum ingrediebatur, ipsum intelligit esse pontificem magnum, cui dictum est: *Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech (Psalm. cix)*. Qui semel oblatus pro peccatis nostris, ipse sacerdos et hostia per propitiarium sanguinem in ipsum cælum intravit, ut appa-

reat nunc vultui Dei pro nobis. Quod autem idem velum de hyacintho et purpura, et cocco bis tincto, et bisso retorta pulchra varietate contextum est, quis non videat etiam juxta litteram pulchritudini cælestis congruere visionis? Si enim decorem flammæ astrorum, si multifariam nubium speciem, si ipsam irim consideras, mille trahentem varios adverso sole colores, nonne videris tibi multo plures ac pulchriores, quam velo tabernaculi intextæ sunt, iuditas cælo colorum notare picturas? Quatuor autem columnæ, ante quas appensum est hoc velum, cælestium sunt potestates agminum, quatuor virtutibus eximiis præclaræ, de quibus et supra diximus, hoc est fortitudine, temperantia, prudentia et iustitia. Quæ quidem virtutes aliter in laboribus et ærumnis vitæ hujus a nobis, aliter in cælis servantur ab angelis et animabus sanctis. Ibi namque regnantia præsens videtur esse subditum iustitiæ. Est et hoc immortalis omnino iustitiæ; nullum bonum Deo præponere, vel æquare, prudentiæ: Deo firmissime coherere, fortitudinis: nullo defectu noxio delectari, temperantiæ. Illic autem, quod ait iustitia in subveniendo miseris, quod prudentia in præcavendis insidiis, quod fortitudo in perseverandis molestiis, quod temperantia in coercendis delectationibus pravis, non ibi erit ubi nihil omnino erit mali. Bene autem hæ columnæ de lignis setim sunt factæ, vel quia spiritus angelici incorruptibiles natura et immortales sunt conditi, vel quia absque peccato conditi, intemeratam suæ conditionis puritatem semper custodiunt. De quibus apte subditur:

Quæ ipsæ quidem deauratæ erunt, etc. Deauratæ quippe sunt columnæ, ante quas appenderetur velum; quia positiæ intra velum cæli virtutes angelorum, summæ claritatis sunt gratia virtutis. Capita habent aurea, quia mentem qua reguntur, habent præsentia divinæ cognitionis ac visionis illustratam. Habent et bases argenteas; quia omnis eorum natura in hoc, quasi fundamento, specialiter subsistit, ut laudes hymnorum suo Conditori decantet, ut voluntatem ejusdem Conditoris, nobis adhuc in terra peregrinantibus, quasi extra velum positus, suis concivibus narrent. Unde et ipsi de terra congratulantes eorum laudibus sedulo, quasi voce exhortatoria, dicere solemus: *Benedicite Dominum, omnes angeli ejus, potentes virtute, qui facitis voluntatem ejus (Psalm. cix)*. Auro namque sæpe in Scripturis sapientiæ splendor, argento nitore ostendi, verborum, consuevit.

Inseretur autem velum per circulos, etc. Circuli, quod neque initium habere, neque finem videntur, nonnunquam in Scriptura sacra pro æternitate ponuntur. Et apte velum, quo cælum figuratur, per circulos suspensum esse perhibetur; vel quia in æterno erat consilio Divinitatis, quando mundus crearetur, in quo primum atque eximium locum habet natura cælestis; vel quia ita factum est firmamentum cæli, ut nunquam factura ejus solvatur. Nam, quod Dominus ait: *Cælum et terra transibunt (Math. xxiv)*, de

coelo est æthereo accipiendum. De quo Hieremias : A per hanc se sensu spirituali revelandam esse significans. *Milvus, inquit, in caelo cognoscit tempus suum (Hier. viii)*. Illud namque caelum in iudicio igne periturum est, quod in diluvio constat esse perditum; Petro attestante, qui ait : *Caeli erant prius et terra, de aqua et per aquam consistentes verbo Dei, per quæ ille tunc mundus aqua mundatus pruit : caeli autem qui nunc sunt, et terra, eodem verbo r positi sunt, igni reservari in diem iudicii (II Petr. iii)*. Intra hoc velum templi posita est arca testamenti; quia mediator Dei et hominum, homo Christus Jesus, qui solus paternorum est conscius arcæ, nonum, post passionem suam resurrectionemque a mortuis, super caelos caelorum ascendens, sedet ad dexteram Patris. Hoc velo sanctuarium et sanctuarii sanctuaria dividuntur; quoniam Ecclesia, quæ ex angelis sanctis et hominibus constat, partim adhuc peregrinatur in infirmis, partim in æterna patria regnat in supernis, adhuc cives suos dirimente velo cœli habet ab invicem segregatos.

Pones et propitiatorium super arcam testimonii, etc. Apte propitiatorium super arcam positum esse dicitur; quia ipse mediator Dei et hominum specialiter a Deo Patre donatus est, ut esset propitiatio pro peccatis nostris. Unde etiam Paulus dicit : *Jesus Christus, qui mortuus est, imo qui et resurrexit, qui est ad dexteram Dei, qui etiam interpellat pro nobis.*

Mensamque extra velum, et contra mensam candelabrum, etc. Mensa et candelabrum tabernaculi, temporalia Dei beneficia designant, quibus in præsentibus reficimur et illuminamur, ut his interim confortati et adjuvi crescente gratia meritorum, ad panem angelorum in cœlis manducandum, et ad videndam veram mundi lucem intrare valeamus. Quæ sunt ambo extra velum; quoniam in hac solummodo vita, vel Scripturis sanctis ac doctoribus, vel cæteris redemptionis nostræ sacramentis opus habemus : in futuro autem sæculo, ubi Dominus palam de Patre annuntiabit nobis, id est patrem ostendet nobis, et ubi, sicut Joannes ait, *videbimus eum sicut est (I Joan. iii)*; non jam opus erit externo salutis adminiculo, cum inhabitans in electis suis Deus omnipotens interior, sicut lux vitæ illustrat, et sicut panis vitæ satiat, quos introducens in gaudium regni sui perpetua beatitudine sublimat. Diximus autem supra, quia latus tabernaculi meridianum antiquam Dei plebem significaret, quæ prior lucem divinæ cognitionis, fervoremque divinæ dilectionis accepit : pars vero septentrionalis ejusdem tabernaculi, congregata de gentibus Ecclesiam, quæ diutius in tenebris et in umbra mortis remanserat, indicaret. Unde recta distinctione etiam candelabrum, quod in parte australi collocatur, potest gratiam, quæ priori populo data est, insinuare; mensa vero quæ in parte aquilonis stabat, ea quæ nobis sunt donata, Dei beneficia designare. Recte candelabrum contra mensam positum esse dicitur, quia nimirum Scriptura legis et prophetarum per omnia ad gratiam evangelii respicit; huic videlicet testimonium perhibens, et

CAPUT IX.

Tentorii in introitu tabernaculi et columnarum ejus descriptio.

Facies et tentorium in introitu tabernaculi, etc. Expleta narratione de velo, quod sanctuarium et sanctuarii sanctuaria dividebat, redit exponere de orientali latere sanctuarii, quod intermisisse ad tempus videbatur, cum cætera ejus latera, australe videlicet, septentrionale, et occidentale, describeret. Tentorium ergo in introitu tabernaculi pulchra colorum varietate contextum, primitivæ est decus Ecclesiæ, divinis virtutum floribus glorificum : de quibus scribit Lucas : *Quia multitudinis credentium erat cor unum et anima una, et non erat separatio in eis ulla; nec quisquam eorum quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat, etc. (Act. iv)*. Inerat namque ei hyacinthus, quia cœlestia cogitare, cœlestem in terris vitam ducere solebat. Inerat purpura, quia mori erat parata pro Christo. Inerat coccus bis tinctus; quia Dei et proximi dilectione flagrabat. Inerat et hyssus retorta; quia continentia carnis et castitate gaudebat.

Et quinque columnas deaurabis lignorum setim, etc. Columnæ quibus tentorium suspendebatur, sancti sunt doctores, de quibus Lucas consequenter adjungit : *Et virtute magna reddebant apostoli testimonium resurrectionis Jesu Christi Domini nostri (Ibid.)*. C Quorum mens quanto robustius ipsa ad superna erigitur, tanto firmiter docendo, et alios ad amorem supernorum sufficit attollere. Sicut enim apostoli et apostolici viri per tabulas possunt recte designari, propter latitudinem vel doctrinam, qua euntes in mundum universum prædicant Evangelium omni creaturæ; vel charitas, quam non solum usque ad amicos, sed usque ad diligendos etiam ipsos extendunt inimicos; et orationibus ac beneficiis prosequendos eos, qui se odio habent : ita etiam propter inex-pugnabile robur cordis, et intentionem ad cœlestia semper erectam, non inconvenienter vocabulo et factura columnarum figurantur, Apostolo attestante, qui ait : *Jacobus, Cephas, et Joannes, qui videbantur columnæ esse (Gal. ii)*. Quæ nimirum columnæ bene quinque sunt factæ propter totidem libros legis, quibus necesse est ut sancti doctores suæ verbo prædicationis communiarent, et maxime qui primitivam instituere Ecclesiam, quæ ex Hebræorum populo congregata, sola Mosaicæ legis auctoritate moverit institui, cum necdum evangelica et apostolica per orbem Scriptura effulgeret. Bene autem eadem columnæ de lignis setim quidem fieri sed auro jubentur operiri, ut insinuentur prædicatores sancti, et infirmitate cordis intus integri, atque in nullo deficientes, et operum claritate forinsecus esse debere conspicui. Vel certe columnæ lignorum setim deaurantur, cum iidem doctores fortitudinem suæ actionis divino semper adiutorio protegendam doceant, cum in omnibus quæ faciunt, gloriam Patris,

qui est in cœlis, requirant; cum in universis quæ loquuntur, Christum sonare gaudent, dicentes: *Non enim nosmetipsos prædicamus, sed Jesum Christum Dominum nostrum (II Cor. v)*. De quibus apto subditur:

Quarum erunt capita aurea, et bases æneæ. Aurea quippe capita illum designant, de quo dicit Apostolus: *Et omnia constant in ipso, et ipse est caput corporis Ecclesiæ, qui est principium et primogenitus ex mortuis (Col. i)*. Neque incongruum videatur per quinque capita columnarum, unum caput Ecclesiæ Christum figurari; tot enim fuerunt capita, quod columnæ: quia nimirum idem ipse Dominus Christus omnium sanctorum caput est, in se quidem ipso manens, semper æqualis atque indivisibilis, sed singulis quibusque electis gratiam sui Spiritus pro accipientium capacitate dividens. Unde non solum omni generaliter Ecclesiæ, verum etiam specialiter unicuique membrorum ejus, licet illud propheticum cum fiducia proclamare: *Nunc autem exaltavit caput meum super inimicos meos (Psalm. xxvi)*. Cujus nimirum capitis significantiæ convenit apte, quod eadem capita columnarum non deaurata, ut columnæ et tabulæ, sed aurea fieri jubentur: quia sancti quidem omnes participes sunt facti Spiritus sancti et gratiæ cœlestis, ipse autem plenus erat gratiæ et veritatis: et sicut præcursor suus de illo aiebat: *Non enim ad mensuram dat Deus Spiritum. Pater enim diligit Filium, et omnia dedit in manu ejus (Joan. iii)*. Bases autem æneæ, prophetae sunt, quorum attestazione apostolorum sermo confirmatur. Et bene æneæ, vel propter insuperabilem mentis prophetiæ fiduciam; vel quia sermo eorum, senescente sive traeseunte mundo, nulla unquam vetustate potest consumi. Neque enim venit Dominus solvere legem aut prophetas, sed adimplere. Habent enim columnæ tabernaculi bases æneas, habent aurea capita; quia nimirum apostoli et apostolici viri verbis prophetarum in fide sunt confirmati, et ad videndam faciem sui Conditoris supernorum desiderio erecti. Item capita aurea, sed bases habent æneas; quia quæcunque per Dominum cœlesti sibi auctoritate data perceperunt, cuncta hæc pridem prophético eloquio prædicta esse sacramenta didicerunt. Sane, quia de orientali plaga loquimur, videtur opportunum commemorare aliqua de expositione vectis illius singularis, quem ab angulo tabularum ad angulum usque parietis alterius porrectum esse, ac totam parietum constantiam, ne vi et impulsu procellarum concuti, atque huc et illuc posset inflecti, continere jam diximus. Scriptum est in sequentibus sacræ historiæ, ubi omnia quæ Dominus imperaverat, Moyses explicasse narratur.

CAPUT X.

Vectis qui ab angulo usque ad angulum perveniebat.

(Exod. xxxvi)... *Vectem alium, qui per medias tabulas, etc.* Hic ergo vectis a prima tabularum summitate usque ad alterius lateris summitatem, per decem cubitos latitudinis tabernaculi protentus esse

A credendus est, capite utroque firmiter tabulis impositus, ut per hoc et ea tabernaculi plaga, quæ non tabulis, sed columnis constabat, non minus fixa quam cæteræ, vento licet impellente, persisteret. Cujus vectis si etiam sacramentum scire desideras, ipsum absque omni ambiguitate Redemptorem nostrum figurate denuntiat: qui quasi ab angulo usque ad angulum pervenit; quia a plebe Judaica, quam prius elegit, sese ad salvandam etiam gentium multitudinem propitiatus extendit. Unde merito, sicut in prophetis lapis angularis, ita etiam in lege vectis angularis potest recte nuncupari (Esa. xxviii). Lapis videlicet angularis, propter templum, quod de lapidibus vivis Deo construitur; vectis vero angularis, propter tabernaculum, quod ei de lignis immitribilibus, hoc est de animabus electorum corruptionis labeearentibus ædificatur.

CAPUT XI.

Altaris holocausti et vasorum ejus descriptio.

(Exod. xxvii.) *Facies et altare de lignis setim, etc.*

Hoc altare, quod proprie holocausti vocabatur, corda electorum designat, quæ ad offerenda Deo sacrificia honorum operum ipsius sunt deo consecrata. Quod apte de lignis setim fieri præcipitur; quia munda et incorrupta decet esse corda et corpora in quibus Spiritus Dei habitat. Habet quinque cubitos longitudinis, et totidem latitudinis, cum fidelis quisque omnes sui corporis sensus in longitudine patientiæ et in latitudine charitatis exercere satagit: ut in omni suo visu, auditu, gustu, olfactu, et tactu, semper se divino meminerit mancipatum esse servitio; juxta illud Apostoli, *Sive manducatis, sive bibitis, sive aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite*. Habet et tres cubitos altitudinis, cum eadem corda electorum per fidem, spem et charitatem ad cœlestia tendunt.

Cornua autem per quatuor angulos, etc. Quatuor angulos habet altare holocausti, quia per quatuor mundi plagas sancta dilatatur Ecclesia, quæ propter unum cor et animam unam totius credentium multitudinis recte factura unius designatur altaris: ex quo videlicet altari cornua sunt quatuor, cum quatuor virtutibus sæpe ante diebus justorum corda mununtur. De quibus in laude sapientiæ dicitur: *Sobrietatem enim et prudentiam docet, et justitiam et virtutem; quibus utilius nihil est in vita hominis (Sap. viii)*. Hæc cornua ex ipso altari producuntur, cum munimenta virtutum fideles non specie tenus, et ad faciem hominum ostentant, sed ex intima sui cordis radice Deo teste generant. Cornua sunt quatuor per quatuor angulos altaris, cum in omnibus mundi terminis Ecclesia, virtutum potentia spirituali cunctis hostium insidiis inviolabilis persistit, imo ipsa cunctis se impugnantibus fortior efficitur. Quod videlicet altare operietur ære, cum virtus cœpta fidelium perseveranter usque ad finem firma tenetur; quia enim æris metallum longo solet tempore incorruptibile durare, recte per hoc virtus valet perseverantiam designari. Si quem vero movet juxta litteram, quo-

modo ligna altaris tanto igne vicino incombusta permanere poterint, accipiat beati Hieronymi de hęc quæstione responsum. Altaris, inquit, ligna, quæ de lignis paradisi sunt, non cremantur igne vicino, sed puriora redduntur. Nec mirum hoc de sanctuario et interioribus templi, et altari thymiamatis credere, cum etiam amianton, quod ligni genus est, vel ligni habens similitudinem, quanto plus arserit, tanto mundius inveniatur.

Faciesque in usus ejus lebetas, ad suscipiendos cineres, etc. Vasa altaris diversa, vel diversas fidelium personas, vel certe multifarias ipsorum actiones, sive cogitationes in famulatum sui Conditoris dispositas accipere debemus. Et quidem primo lebetas, ad suscipiendos cineres, facere præcipitur. Cinis autem hostiarum, quod in magno mysterio debeat accipi, testatur cinis vitulæ rufæ aspersus; qui etiam, Apostolo teste, *inquinatos sanctificabat ad emundationem carnis (Hebr. ix)*; in quo ipse præfiguratum intelligit sacramentum Dominicæ passionis. Tempus autem et acceptionem passionis Christi designat cinis cremata, quæ nos in perpetuum purificans salvat. Ergo crematio vitulæ rufæ ipsum, qui ad emundationem immundorum servabatur, mysterium jam completæ ejusdem passionis, quo nos quotidie a peccatis nostris expiamur, insinuat. Quia ergo omnia sacrificia et victimæ quæ incendebantur in altari, vel passionem Domini, vel devotionem sanctorum ejus flamma charitatis ardentem, figurate denuntiant; merito cinis holocaustorum, vel consummationem dominicæ passionis, vel certe perfectionem exprimit virtutis justorum; cum toti in Dei servitium per ignem sancti Spiritus oblati, ipsa jam bona opera fluire, et ad percipienda operum præmia in æternam vitam rapi meruerint. Quod ut manifestius fiat, videamus quid de cineribus holocausti Moyses dicat: *Hæc est, inquit, lex holocausti: cremabitur in altari tota nocte usque mane. Ignis ex eodem altari erit. Vestietur sacerdos tunica et feminalibus lineis. Tollensque cineres, quos vorans ignis exussit, et ponens juxta altare, spoliabitur prioribus vestimentis, indutusque aliis efferet eos extra castra; et in loco mundissimo, usque ad favillam consumi faciet. Ignis autem in altari semper ardebit (Lev. vi). Holocaustum ergo cremabitur in altari, cum in corde cujuscunque electi, qui seipsum totum, et carne videlicet et corde, Deo voverat, opus bonum fervente charitatis igne patrat. Quod tota sit nocte usque mane, cum quis toto vitæ hujus tempore, usque dum raptus e corpore, futuri mane sæculi videre meruerit, bonis insistere non cessat operibus. Ignis ex eodem altari erit; quia illa solum charitate, quam Ecclesiæ suæ Dominus per Spiritum sanctum tribuit, ardere debemus. Denique filii Aaron, quia ignem alienum Domino offerre, et non eum qui semel de cælo datus est, voluerunt, mox igne cælesti perempti sunt; quia nimirum quicunque opera cælestia non cælestis intentione mercedis, sed temporalis intuitu favoris, aut commodi faciunt, sententia iræ*

A cælestis feriuntur. *Vestietur sacerdos tunica et feminalibus lineis: sacerdos qui offert holocaustum, Dominus est: quia in nobis ipse ignem suæ claritatis accendere, ac per hunc hostias bonæ nostræ actionis sibi met acceptabiles facere consuevit. Et hæc facies vestitur lineis indumentis; quia ut nos ad opera virtutum excitet, exempla nobis suæ incarnationis, passionis et mortis proponit, quæ per linum significari posse sæpius dictum est. Tollit autem idem sacerdos cineres, quos vorans ignis exussit, et ponit juxta altare, cum Dominus finem laboriosis operibus imponit, neque justos de hac vita raptos ultra pro vita æterna certare, sed coronam justitiæ in vita æterna jubet accipere. Ponens etenim cineres juxta altare, spoliabitur prioribus vestimentis, cum ad memoriam*

B justis, quæ fecerunt bona, reducens, non eis amplius habitum suæ passionis imitandum ostendit; sed induitur aliis vestimentis, illis videlicet de quibus in Evangelio dicit ipse: *Amen dico vobis, quod præciget se et faciet illos discumbere (Luc. xii)*; id est, ad æternam se remunerationem præparabit, et illos in æterna facit quiete refoveret. *Indutus vero aliis vestimentis efferet cineres extra castra*, cum paratus ad remunerandum laborem electorum suorum Dominus, quidquid boni gesserant, jam in illa facit vita videri hinc ablatum. Nec ab re est loco extra castra posito vitæ perpetis ingressum figurari, cum et Dominus dicat: *Per me si quis intraverit, salvabitur, et ingreditur et egredietur, et pascua inveniet (Joan. x)*. Et Psalmista: *Dominus custodiat introitum tuum et exitum tuum (Psalm. cx)*: introitum videlicet, in hanc Ecclesiæ vitam; exitum vero, in illam ubi pascua inveniuntur æternæ satietatis. Non ergo inepto locum extra castra positum, in illa intelligimus vita, præsertim cum ibi locus mundissimus esse dicatur, quod in hac vita fieri nullatenus posse perspicuum est. Locus ergo mundissimus extra castra, ipse est animus justorum ex hac vita sublatorum, et in alia vita gaudentium. In quo videlicet loco cinis holocausti usque ad favillam consumitur, cum ita ubi operum honorum merces redditur, ut labor omnis ad integrum consummatur; juxta illud Apocalypsis sancti Joannis, qui cum de retributione præmiorum dixisset: *Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, et habitabit cum eis, et ipsi populus ejus erunt, et ipse Dominus cum eis erit eorum Deus (Apoc. xxi)*: continuo de abolitione laborum omnium subiecit, atque ait: *Et absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum, et mors ultra non erit, neque luctus, neque clamor: neque dolor erit, quia prius abierunt (Ibid.)*. Et quia cessante operum labore honorum, ipsa charitas, per quam operabantur, nunquam cessabit, imo flagrantior exardescet, cum ipse, quem diligimus, in æternum videbitur: recte subditur, Ignis autem in altari semper ardebit. Et paulo post, Ignis est iste perpetuus, qui nunquam deficiet de altari. Consummato ergo usque ad favillam holocausto, ignis nunquam de altari deficiet; quia, absumpto perfecte omni genere laborandi, sola

charitas perpetuo et nunquam extinguenda flagra-
bit. Hæc de lege holocausti latius diximus propter
lebetes altaris, qui ad suscipiendos cineres hostia-
rum fieri jubebantur. Lebetes ergo cineres sanctos
suscipiunt, cum fideles quique, vel exempla ac sa-
cramenta Dominicæ passionis, ad custodiam sui pia-
mente retractant, vel certe exitum præcedentium
justorum diligenter aspiciunt, qui magnis pro Do-
mino elaboratis agonibus, nunc cursu consummato,
de percepto jam bravio sine fine lætantur, quatenus
consideratis majorum virtutibus, et ipsi magni fieri
possint, juxta præceptum Apostoli, dicentis: *Me-
mentote præpositorum vestrorum, qui vobis locuti sunt
verbum Dei, quorum intuentes exitum conversationis,
imitamini fidem (Hebr. xiii)*. Post lebetes autem, for-
cipes atque fuscinulæ, et ignium receptacula fieri
sunt jussa. Forcipes ad emendandum altaris ignem
fieri debere credendum est. Unde per eos recte san-
cti prædicatores designantur, qui ignem in nobis
charitatis, quasi in altari Dei, accendere suis exh-
ortationibus solent. Namque hi velut gemino dente
forcipes, ad hunc ignem accendendum titiones in
altari componunt: quando consonis utriusque Tes-
tamenti nos paginis instituunt, et eloquia veritatis
in nostro corde, quibus amplius ad æternorum desi-
deria inflammentur, collocant. Vel certe forcipe,
duplici videlicet ferramento, sacerdotes ignem alta-
ris emendant, cum in omnibus quæ docent prædi-
catores sancti, virtutem nobis geminæ charitatis in-
fundere, et hujus gratia nos ardere simul et lucere
præcipiunt. Fuscinulæ, quæ Græcæ vocantur crea-
græ, ad hoc in ministerio habebantur altaris, ut car-
nes victimarum per eos de cædariiis coctæ profer-
rentur, atque ad esum eorum qui his erant refici-
endi afferrentur. Quarum usus æque sanctorum
prædicatorum figuræ congruit, quorum ministerii est
animas fidelium verbo fidei reficere, et juxta regu-
lam apostolicæ discretionis, *rudibus adhuc discipulis
rationabile, et sine dolo luc doctrinæ simplicis adhi-
bere, perfectioribus autem solidum cibum doctrinæ sub-
limioris ministrare (I Petr. ii)*. Quicumque enim sacra-
menta Christi summatim agnoscere, atque ad imitatio-
nem suscipere norunt, hi quasi carnibus hostiæ saluta-
ris relecti satiantur (Hebr. v). Et quia doctorum est
spiritualium, quæ cuique personæ mysteria audienda
committant, solertissime discernere; recte fuscinula-
s facere jubebatur sacerdotibus Moyses, quibus
carnes hostiarum, prout oportuerit, componant, et
alia quidem hominibus, sed mundis edenda offer-
rent, alia vero altaris ignibus consumenda relinquant:
quia sunt in verbis Dei nonnulla, quæ nostræ hu-
militati revelare, ad nostræ epulas refectionis con-
cedere dignatus est: sunt item alia tantæ profun-
ditatis, quæ sancti Spiritus solummodo scientiæ pa-
teant, nostræ vero capacitatis per omnia mensuram
transcendant. Porro ignium receptacula ad hoc de-
putata sunt, ut per hæc ignis sanctus ab altari holo-
causti ad altare thymiamatis vespere et mane, ad
incensum ponendum deferretur; quæ et ipsa paten-

ter figuram tenent doctorum, qui tanquam ignem de
altari holocaustorum ad altare deferunt incensum,
cum suos docent auditores de virtute semper ad vir-
tutem proficere, meritisque crescentibus paulatim
ad altiora et interiora divinæ visionis arcana pene-
trare. Sed et omnes qui ferventia pietate corda pro-
ximorum videntes imitari festinant, quasi recepta-
cula ignium sunt; quia flammam cœlestis sacrificii,
quam in fraternis conspiciunt, in suis quoque ac-
cendere mentibus satagunt. Quæ nimium cuncta ex
ære vasa sunt, cum devotio fidelium perseveranter
divinis curat obsecundare præceptis; vel certe cum
hoc, quod ipsa recte agit, proximis quoque agendum
clara voce sedulæ exhortationis insonat, æternamque
nonnunquam, ut sæpius dictum est, et propter diu-
rnitatem suæ incorruptibilitatis, perseverantiam
mentis fidelium, et propter claritatem soni voce solet
designare doctorum.

CAPUT XII.

*Craticulæ altaris holocausti, annulorum ac vestium
descriptio.*

Craticulam quoque in modum retis æneam, etc. Altare
quidem totum cavum fieri præceptum est, ut in se-
quentibus manifestius edocetur. Sed in medio sui
habens craticulam per totum, in modum retis dis-
tinctam, in qua victimarum carnes comburendæ im-
ponerentur; et subter eam arulam, in qua compositis
lignis arderet ignis, semper ad devoranda superposita
holocausta paratus. Erat enim contra arulam ostium
in pariete altaris orientalis, unde vel ligna ad ale-
ndum ignem inmitti, vel carbones et cineres possent
egeri, quomodo in pictura Cassiodori senatoris, cu-
jus ipse in expositione Psalmorum meminit, expres-
sum vidimus: in qua etiam utriusque altari, et holo-
causti videlicet et incensi, pedes quatuor fecit. Quod
utrumque eum, sicut et tabernaculi et templi posi-
tionem, a doctoribus Judæorum didicisse putamus.
Habet ergo altare Dei medio sui craticulam, ad sus-
cipienda holocausta paratam; quia præparant electi
locum Domino in intimo sui cordis affectu, ubi de-
votas ei cogitationes collocent. Habet arulam subter
craticulam, in qua ligna et ignem holocaustorum
suscipiat; quia eadem ipsa electorum corda recepta-
culum in se præparant auditui verborum cœlestium,
quibus calefacti, imo et inflammati per donum
sancti Spiritus, grata Deo referant vota cogitationum
piarum. Ligna namque arulæ altaris sacerdos imponit,
cum doctor quisque desiderantibus atque inhiante-
ter quærentibus fidelium mentibus sanctarum testi-
monia Scripturarum, quibus amplius in fide ac dile-
ctione confirmantur, ingerit. Addit et ignem lignis,
cum intellectum verbi atque efficaciam piæ opera-
tionis a Deo quærendam edocet. *Ardentique ligna in
altari, cum charitas Dei diffunditur in cordibus no-
stris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. Atque
hoc igni superpositum consumitur holocaustum, cum
universa quæ bene agere disposuimus, donante gratia
sancti Spiritus, per virtutem dilectionis Deo accepta-
bilia redduntur. Unde bene craticula, quæ holocausta*

gerat, instar retis fieri præcipitur : quo per crebras A illius aperturas ignis suppositus, ad consumendas omnes hostiarum partes libere penetret. Sic etenim et omnino necesse est, ut nequaquam obduremus corda nostra, neque obseramus more Pelagianorum adversus gratiam Dei; sed diligenter aperiamus ea, et quasi plurimis simul patefactis januis seduli deprecemur; ut per omnia quæ inchoamus, vel agere desideramus bona, quasi per singula victimarum ejus frustra, sua nos misericordia illustrare, et in amorem ipse suum accendere dignetur. Namque Pelagiani, qui sine gratia Dei se aliquid boni perficere posse præsumunt, non in altari sui cordis maculosam instar retis craticulam igni sacro superponunt; sed quasi parietem potius solidum inter se et ignem sancti Spiritus, ne quando in dilectione calefiant, interponunt. Quatuor autem annuli aenei, qui per totidem annulos altaris fieri jubentur, quatuor sunt Evangeliorum libri, qui apte annulis assimilantur, quia perpetuam auditoribus suis coronam vitæ promittunt. Apte ænei sunt; quia in omnem terram exivit sonus eorum. Apte per quatuor angulos altaris positi, ut Ecclesiam fidelium per omnes mundi plagas diffusam, verbo fidei et veritatis confirmet. Apte subter arulam altaris infixi, ut animos humilium munimine suæ consolationis allevent.

Facies et vectes altaris ac lignis setim duos, etc. Vectes quibus altare portabatur, doctores sunt, qui sanctam Ecclesiam quasi portare solent, dum fidem ac sacramenta veritatis, vel eis qui nesciebant prædicantes, vel in eis qui jam noverant et acceperant confirmantes, roborant. Qui quoniam non sua prædicant, sed ea quæ sunt Jesu Christi, non doctas fabulas secuti, sed cognitam cœlesti oraculo virtutem Domini nostri mundo notam faciunt. Apte vectes, ut portare queant altare, mittuntur in circulos; vectibus namque altare Domini per circulos portare, est sanctis doctoribus corda fidelium per verba evangelii, quæ nec cœlo et terra transeuntibus præteribunt, exhortando erigere. Duo sunt autem vectes, ut utriusque populo, et Judæo videlicet et gentili, verbum prædicetur. Quod ipsum sequentibus quoque verbis astruitur, cum subsinfertur:

Eruntque ex utroque latere altaris, etc. Erunt enim doctores, qui Judæam; erunt qui gentilitatem in unam eandemque fidei gratiam consono ore et opere D advocent. Vel certe ex utroque latere altaris ad portandum erunt vectes, cum mentes fidelium sancti prædicatores, et in prosperis et in adversis, inconcussam tenere virtutum constantiam docent, ne aut hæc blandiendo extollant, aut illa terrendo conturbent.

Non solidum, sed inane et cavum, etc. Idcirco altare non solidum, sed inane et cavum fieri præceptum est, ut copiosum haberet locum, ubi vel ignem sacrosanctum, et ligna ad ignem, vel holocausta quæ igne erant consumenda, reciperet. In cujus exemplum, et tu, si vis esse altare Dei, exinani te ipsum, et evacua ab omni contagione rerum mundanarum,

quatenus in te ligna verborum cœlestium et hostiarum virtutum locum possint habere sufficientem. Capiasque flammam sancti Spiritus, qua eadem hostiæ Domino consecrentur, et ad finem perfectionis firmam producautur. Ubi apte in conclusione subjungitur:

Sicut tibi in monte monstratum est. Nam coepta quæ nobis mystice in altaris et tabernaculi totius constructione facienda signavit Moyses, prius in illa cœlesti conversatione, in qua cum Domino diebus quadraginta permansit, facta a supernis civibus indefessa et perenni observatione cernebat. Neque enim dubitandum est, eum potuisse ante solium Dei videre altare illud sacrosanctum quod videre meruit Esaias, vivis carbonibus internæ charitatis plenissimum videre, et forcipes sanctos (*Isa. vi*); quos idem vidit propheta, et quorum uno tulerat angelus carbonem de altari, quo ejus labia purgaret ejusdemque gratia Spiritus, quo angeli inflammantur ad amandum semper Deum in cœlis, et hominibus in terra, et dimittuntur peccata, et virtutum dona conceduntur. Itaque altare cavum et inane fieri jubetur, sicut Moysi in monte monstratum est; quia sicut angeli ac spiritus justorum in cœlis vacui a peccatis, et pleni sunt pietatis ac justitiæ, ita et nos in terra pro modulo nostro declinare a malo, et facere bonam debemus. Quod ipsum sicut exhortationibus apertis verbis cœlestis, ita et mysticis tabernaculi ac vasorum et cæremoniarum ejus figuris semper agere docemur.

CAPUT XIII.

Atrium et vasa tabernaculi.

Facies et atrium tabernaculi, etc. Sicut et sancta sanctorum eam, quæ in cœlis est, sanctæ Ecclesiæ partem designavit, et prius tabernaculum perfectam fidelium vitam, in hoc duntaxat sæculo commemorantium typice denuntiat; ita atrium tabernaculi, quod exterius erat, prima incipientium rudimenta demonstrat. Unde bene tentoria ejusdem atrii de bysso retorta erant facta; quia prima incipientibus cura impendenda est, ut illecebras carnis simul, et spiritus refrenent, juxta illud Apostoli, quod de filiis adoptionis loquens adjecit: *Has igitur habentes promissiones, charissimi, mundemus nos ab omni inquinamento carnis est spiritus (II Cor. vii)*. Bysus namque, ut sæpius commemoratum est, de terra viridis nascitur, sed eruta de terra siccatur, contunditur, coquitur, torquetur, ac magno et longo exercitio, ad candidum de viridi producitur colorem; sic et caro nostra, ut ad virtutem decoremque castitatis perveniat, arctis se necesse est juniorum orationibus, vigiliarum et totius continentiæ laboribus subigat, quibus naturales et velut ingenitas ejus delectationes exsiccare, atque ad eam, quam desideramus, dignitatem virtutis accendere queamus. Retorquetur autem bysso, ne facile possit dissolvi, cum non solum luxuria carnis restringitur, verum etiam tota ejus memoria ab intimo corde radicitus evellitur.

Centum cubitos unum latus tenebit in longitudine, etc. Constat numerum centenarium, qui in computo digitorum de læva transfertur in dexteram, nonnum-

quam in Scripturis vitæ cœlestis habere figuram, quæ sicut dextera lævæ, ita merito præfertur vitæ præsentis. Cujus nimirum numeri frequens in divinis litteris mysterium reperitur. Edificationem arcæ Noë centesimo anno complevit; quia sanctam Ecclesiam, quam in hac interim vita ædificat Dominus, in futura perficit. Abrahæ centenario filius promissionis nascitur Isaac; quia nimirum benedictio hæreditatis, quæ in semine ejus omnibus familiis terræ promittitur, in futura et cœlesti patria reddetur. Centum annos peregrinatur ipse in terra repromissionis; quia qui filii Abrahæ per fidem efficiuntur, in spe supernæ hæreditatis debemus peregrinam in præsentis Ecclesie ducere vitam. Sevit itaque Isaac in Geraris, quod interpretatur incolatus, et invenit in ipso anno centuplum; quia quæcumque filii promissionis in hac vita peregrinantes bona operamur, mox egressi de corpore in cœlesti vita recipimus. In qua figura et semen evangelici sermonis, quod in terram bonam cecidit, exortum fecit fructum centuplum, et qui temporalia bona propter Christum et propter Evangelium relinquit, centuplum accipit in præsentis, et in sæculo futuro vitam æternam, id est, gaudium fraternæ societatis nunc in spe vitæ cœlestis, et tunc in seipsa in vita in regni cœlestis. Centum ergo cubitos habet latus tabernaculi in longum; quia universi quique ad membra Ecclesie pertinent, necesse est pro æterna in cœlis vita, laborem in se patientiæ et continentiæ temporalis assumant. Columnæ autem quibus hæc tentoria suspenduntur in altum, doctores sunt sancti, qui suorum corda auditorum a terrestribus contagiis extracta, ad cœlestia desideranda sustollunt. Et hæc quasi vestem Domini diligenter extendunt, ne quid in his esse duplicitationis valeat; sed simplici ac munda intentione coram Domino velut tentoria byssina nitent. Quæ videlicet columnæ æneæ fuerunt, sed argento vestitæ, ut in sequentibus manifestius dicitur. Æneæ quidem, propter perseverantiam virtutis, sive propter sonum ipsius prædicationis. Argento autem vestitæ, quia non aliud quam verbum Dei sonant. Cujus sæpe claritas argento figuratur, non aliud vivendo in actibus, quam observantiam divinorum monstrant eloquiorum. Non solum inargentatæ erant, sed et capita tota habebant argentea; quod proprie doctorum est, totos se verbis sacræ Scripturæ subjicere, hisque animum corpusque meditando, prædicando, operando mancipare. Sicut enim membra nostra sine capite subsistere ac vivere nequeunt, sic eloquia divina illi suam vitam æstimantes, nunquam hæc obediendo portare, et semet humiliando exaltare desistunt. Quid autem in basibus columnarum æneis aptius, quam initium sapientiæ, timorem Dei debemus intelligere? De quo et filius Sirach ait: *Radix sapientiæ est timere Deum*. Ubi et pulchre subiunxit, *Rami enim illius longævi*; quia nimirum gemina virtutum multifaria, quæ timore Dei tanquam opus, et cœlaturæ columnarum de basibus prodeunt, nunquam fructu suæ mercedis carebunt. Quare autem viginti fuerint columnæ in uno latere atrii, supra

A jam expositum est, ubi ejusdem numeri tabulæ in uno latere tabernaculi sunt fieri præceptæ.

Similiter in latere aquilonis per longum erant tentoria centum cubitorum, etc. Eadem de latere aquilonis repetuntur, quæ jam de latere australi erant præmissa; quia utriusque Testamenti præcones consono nos ore ad cœlestia erigunt; tametsi cæremónias sacramentorum habuerint pro temporum ratione differentes, imo hoc in tempore Novi Testamenti, quicumque de utroque populo ad salutem pertingunt, non solum eandem fidem, confessionem, et operationem, sed et sacramenta habent eadem in emundationem peccatorum, et perceptionem vitæ cœlestis, in gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum.

B *In latitudine vero atrii, quæ respicit ad occidentem*, etc. Latitudo atrii, quæ ad occasum respicit solis, ubi terminato labore diurno noctis sopor, et gratia succedit, merito tempus significat illud, quando cessante post mortem vita actuali, quies electorum et merces æterna sequitur. Denique illi qui in vinea summi patris familias operabantur, cum sero esset factum, præmia sui percipere laboris; quia nimirum singuli quique justorum cum ad hujus finem vitæ perveniunt, tum veræ ingressum vitæ sortiuntur. Unde in Apocalypsi Joannes: *Audivi vocem de cælo dicentem: Beati mortui qui in Domino moriuntur (Apoc. xiv)*. Amodo jam dicit Spiritus, ut requiescant a laboribus suis. Propter quam requiem recte occidentale latus atrii tentoria habebat per quinquaginta cubitos, et columnas decem; quinquagenarius namque numerus consueto annum significat in lege quinquagesimus, qui libertati, qui et remissioni totus erat consecratus, propter quod et jubilens vocari præceptus est (*Lev. xxv*). Jobel namque dimittens aut mutatus interpretatur. Denarium quoque numerum constat eadem superna præmia designare, ubi humana natura in utraque sua substantia immortaliter sublevata, in divinæ præsentia visionis lætatur. Deus namque trinitas est. Corpus nostrum ex quatuor elementis subsistit. Interior homo noster ternario numero comprehenditur, cum ex toto corde, tota anima, tota virtute Deum diligere jubemur. Et cum quatuor nostra visioni sanctæ Trinitatis in æternum junguntur, juxta illud Psalmistæ: *Mihi autem adhærere Deo, bonum est (Psalm. Lxxii)*, hoc est, utique denarium, quod cultores dominicæ vineæ, consummatas diei laboribus, pro mercede accipiunt; quia ergo nobis sancti prædicatores, finita hac vita, præsentiam nostri Conditoris, et requiem promittunt æternam; his quoque promissis desideria nostra ab appetitu infimorum ad cœlestia quærenda erigunt, quasi in occidentali latere atrii tentoria quinquaginta cubitorum longitudinis, decem columnæ sublevantes extollunt.

C *In ea quoque atrii latitudine, quæ respicit ad orientem*, etc. Ea latitudo atrii, quæ ad orientem respicit, primordium bonæ nostræ conversationis, quæ a fide incipit, significat. Quæ propter primam cœlestis gratiæ perceptionem recte ad orientem respicere di-

clitur, juxta illud beati Zachariæ: *Visitavit nos oriens ex alto: illuminare his qui in tenebris et in umbra mortis sedent* (Luc. 1). In qua nimirum plaga quinquaginta erunt cubiti; quia in ipso mox ingressu conversionis, omnes qui catechizantur, remissionem peccatorum et requiem sperare docentur æternam. Nam et quinquagenarius numerus ad remissionem peccatorum pertinet. Unde et in psalmo ejusdem numeri, pœnitentia, confessio, et remissio descripta est peccatorum; ita ut is qui Domino peccaverat, et malum coram eo fecerat, cognoscendo ipse iniquitatem suam, ablutus sit ab eo cui peccaverat, et super nivem dealbatus, rursusque lætitiâ salutariæ Dei, hoc est, Domini Jesu, quem offenderat, receperit, et Spiritu illius principali, ne ultra labi posset, confortatus fuerit. Itaque orientalis atrii latitudo quinquaginta habet cubitos, cum prima fidei confessio remissione peccatorum, et spe futuræ in Christo quietis gaudet ac pacis. Denique in symbolo apostolorum confitemur nos credere sanctam Ecclesiam, remissionem peccatorum, carnis resurrectionem. Quod universalis synodus Patrum sequentium plenius exprimi voluit, dicens: *Confiteor unum baptisma in remissionem peccatorum; spero resurrectionem mortuorum, et vitam futuri sæculi*. Quinquaginta ergo cubitis plagæ orientalis generaliter initia credentium designantur, qui in remissionem peccatorum et spem futuræ beatitudinis celebrantur. Quorum tamen continuo alia specialis distinctio subiinfertur, quæ ad unum eundemque finem bene considerata refertur. Sequitur enim:

In quibus quindecim cubitorum tentoria lateri uno deputabuntur, etc. Quindecim namque, quæ septenario numero et octogenario constant, recte gaudia designant vitæ æternæ, quæ a sabbatismo incipiens animarum, in resurrectione corporum perficitur. Nam Dominus septima sabbati requiescens in monumento, octava, id est, post septimum sabbati, resurrexit a mortuis. Quod autem in latere quindecim cubitorum columnæ tres cum basibus totidem, sanctos designant prædicatores, fide, spe et charitate præeminentes, mentemque suam in stabilitate timoris Dei firmissime collocantes. Ingressurus quoque atrium tabernaculi, habes ab utroque latere tentoria cubitorum quindecim ternis suspensa columnis; quia quicumque sanctam ingressurus Ecclesiam, sacramenta fidei discere proposuerit, sive ad Synagogam, seu ad Ecclesiam gentium intuitum mentis converterit, in utraque portione fidelium doctores inveniet fide fortes, spe sublimes, charitate ferventes, in timore Domini fundatos, auditoribus suis requiem animarum bestarum, ac resurrectionem immortalium promittere corporum. Qui velut tentoria de bysso retorta in se suspendunt, cum eisdem auditores exemplo sui docent, quæ sursum sunt querere, non quæ super terram, integrumque spiritum suum, et animam et corpus sine querela in diem Domini custodire.

In introitu vero atrii fiet tentorium cubitorum vi-

ginti, etc. In introitu atrii quatuor sunt columnæ; quia non nisi per fidem et sacramenta Evangelii, quæ quatuor libris continentur, unitatem sanctæ Ecclesiæ quis ingredi poterit. Unde pulcher in ipsa Ecclesia mos antiquitus inolevit, ut his qui catechizandi, et Christianis sunt sacramentis initiandi, quatuor Evangeliorum principia recitentur, ac de figuris et ordine eorum in apertione aurium suarum solerter erudiantur; quo sciant exinde ac meminerint, qui et quot sint libri, quorum verbis maxime in fide veritatis debeant erudiri. In quo introitu tentorium quoque fieri cubitorum viginti præcipitur, qui est numerus idem quaternarius quinque ductus. Quinque autem sunt notissimi corporis nostri sensus; visus, videlicet, auditus, gustus, olfactus, et tactus. Bene ergo in introitu atrii tentorium viginti cubitorum in quatuor columnis suspenditur; quia omnes qui sanctam Ecclesiam intrant, ad regulam Evangeliorum fidem suam pariter et actus componere debent; ut continentes ab illecebris carnalibus cunctos sui corporis sensus divinis subigant imperiis. Non solum enim hoc tentorium quatuor columnis sublevaratur, sed et ipsum in longitudine sua quinquarium numerum per quatuor multiplicatum habet, cum quilibet humiles ac pii auditores ad fidem invenientes, non solum Evangelii verbis imbuti, verum etiam evangelicam ipsi agere vitam desiderantes, cunctos sui corporis sensus in obedientiam charitatis expendunt. Recte autem hoc in introitu atrii tentorium, non sicut in reliquo atrio, de bysso retorta, sed de quatuor sit coloribus nobilissimis, hyacintho scilicet et purpura, coccoque bis tincto ab ipsa bysso retorta, opere plumarii; quia pulchra quidem his, qui catechizantur, Ecclesiæ facies exterius fulget, sed multo præclarior ejus dignitas ac virtus apparebit his qui eam per sacramentum baptismatis ingredi merentur. Nemo enim repente fit summus, sed gradatim necesse est a minoribus ad perfectiora tendamus. Diximus autem sæpius quod hyacinthus spem cælestium honorum, coccus bis tinctus ardorem perfectæ dilectionis, bysso retorta refrenationem carnalis delectationis significet. Qui videlicet colores opere plumarii sunt invicem variati; cum unaquæque virtus fidelium vicinarum sibi virtutum societate, et velut quadam consanguinitate amplius clarescit. Quamvis etiam singuli colores præfati singulis electorum possint convenire personis; quia enim aliquis altius cælestia speculari meretur, hyacinthus est; alter, quia plura propter justitiam patitur, purpura est. Hic qui a ferventiore in Deum et proximum dilectione flammescit, coccus bis tinctus est. Ille qui specialiter integritate carnis virginis albet, bysso retorta est. Et cum justus in una eademque fide et pietate evangelica de suis alterutrum virtutibus congaudent, quasi introitum atrii Domini tentorium decorant, pulchra variantium colorem diversitate contextum.

Omnes columnæ atrii per circuitum vestitæ erunt

argenti laminis, etc. Diligentius ea quæ dixerat, inculcat; ut sedulo lectorem admoneat, neminem inter doctores veritatis, columnas videlicet atrii cœlestis, posse computari; qui non instar æris invincibilem inter adversa patientiam habere didicerit, non se cœlestium et observantiam et annuntiatione verborum undique, velut argenti laminis munire atque exornare curaverit, non se omni subjectione præceptis divinis, quasi argenteo capiti supponere studuerit; non in timore Dei, velut ænea basi consisterit.

In longitudine occupabit atrium cubitos centum, etc. Centum cubitos longitudinis habet Ecclesia; quia utras suas elevat ad bona opera, propter vitam æternam. Quinquaginta latitudinis; quia requiem sperat sempiternam in gratia Spiritus sancti; quæ quinquagenario numero voluit designari, cum Pentecosten, id est, quinquagesimum Paschalis festivitatis diem, suo adventu consecrare dignatus est. Altitudo quinque cubitorum erit juxta numerum sensuum corporis nostri; quia tunc recipiet unusquisque propria corporis sui, prout gessit, sive bonum, sive malum. Sed in atrio domus Domini eorum solummodo figura exprimitur, qui bonum in corpore fecerunt, pro quo in requiem vitæ perpetuis merentur introduci; qui nunc in operibus justitiæ quæ casto et corpore et corde agunt, quasi byssus retorta nitent, et tunc in eodem corpore immortalitatis gloria sublimato, perceptis in æternum justitiæ præmiis lætantur. At in evangelica parabola utriusque simul partis mentio est, ubi quinque virgines, quæ cum operibus lucis ad sponsum venerant, statim cum eo ad nuptias intrant; quinque alix, quæ opera castitatis non casto animo exercuerant, repulsæ cum suis tenebris, procul a regni janais ejiciuntur (*Matth. xxv*). Quinque enim erant et quinque, quia utraque secundum ea quæ in carne gesserat, judicatæ sunt. Tota ergo longitudo et latitudo atrii per centenos et quinquagenos cubitos distenta est. Quinque habet cubitos altitudinalis; quia necesse est, ut qui promissionem habemus quietis et patriæ cœlestis, mundemus nos ab omni inquinamento carnis et spiritus; nec solum ab inquinamento mundemus, sed et perficiamus sanctificationem in timore Dei; quatenus apparente hora promissæ retributionis, non solum spiritu, verum etiam in carne lætari mereamur in amore Dei. Propter quam utriusque nostræ substantiæ, hoc est et animæ et carnis, emundationem in timore Dei, subsequenter hoc quod

A et supra dictum erat, ut diligentius memoriæ commendetur, repetitur: Fietque de bysso retorta, et habebit bases æneas. Ac deinde subjungitur:

Cuncta vasa tabernaculi in omnes usus ejus, etc. Vasa tabernaculi in omnes usus ejus et cæremonias præparata, homines sunt Ecclesiæ in diversis meritis gradibusque Domino servientes; quæ vasa cuncta fieri jubentur ænea, illius nimirum, ut sæpe dictum est, figura mysterii; ut si quis pulsatur adversis, perseveret in finem, nec promissam sibi salutem desidia perdat; sive, ut fidem quam didicit, etiam inimicis oblectantibus potam confiteri non metuat, sed et amicis dona, quæ percepit, ædulus insonare meminerit. *Æs* namque sonorum, et naturæ diu durabilis est. Paxilli autem, quos dicit, tabernaculi sive atrii, ad hoc erant facti, ut infixi columnarum summitatibus foris eminent, et impositis sibi velorum sive tentorium funibus, sic ea levantes, a terra suspenderent. Quorum factura et positione non absurde ipsa doctorum potest lingua designari, quæ prædicando audientium corda tangit, ac tangendo sublevat. Funibus et enim solet aliquoties Scriptura sacra designari. Unde scriptum est: *Funiculus triplex difficile rumpitur*. Quia nimirum Scriptura, quæ historico, allegorico, morali consuevit sensu interpretari, nulla hæreticorum sive paganorum valet perversitate corrumpi. Ipsa autem tentoria sive vela, ut recipere funes possent, habebant necesse est in superioribus suis ansas, sive circulos, quibus iidem funes immitterentur. Et tu, si vis tentorium Dei fieri, præpara in corde tuo receptaculum sermonibus ejus, quo possis ad superna suspendi. Imponantur vero paxillis columnarum funes tentorium, ut sic expansa, atque in altum elata, pulchritudinem tabernaculi compleant. Committant sancti prædicatores fidelium cordibus eloquia divina, eosque per hæc ad exemplum sui ab inimis erigi commoneant. Expansa funibus, ac subleventa vela, sive tentoria, decus sui operis iustificum, quod involuta nequiverant, cunctis longe lateque demonstrant. Ostendant fideles amplitudinem bonæ operationis, pulchritudinem mentis et iaternæ gratiæ, quam donante Domino perceperant; ut videntes proximi bona eorum opera, glorificent Patrem qui in cœlis est: dicantque, *Quam amabilia sunt tabernacula tua, Domine virtutum! concupiscit et deficit anima mea in atria Domini (Psalm. LXXXIII)*.

LIBER TERTIUS.

CAPUT PRIMUM.

Ulei offerendi ad lucernam descriptio.

(Exod. xxviii.) Præcipe filiis Israel, ut offerant tibi oleum, etc. Disposito omni ornamento tabernaculi, consequenter etiam lumen lucernæ prævidetur, ut decor ejus admirabilis, sicut interdiu lumine solari, ita etiam noctu lucernalibus flammis illustretur; ne unquam in domo Dei aliquis tenebrarum locus, aliqua umbrarum possit hora subreperere. Juxta vero

mysticos sensus, quid significet lumen lucernæ, Dominus in Evangelio declarat; qui cum per parabolam dixisset: *Neque accendunt lucernam, et ponunt eam sub modio, sed super candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo sunt*; mox aperte subjunxit: *Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona (Matth. v)*. Lucerna ergo lucens in domo Dei, sunt opera justorum, quæ mentes intuentium suis exemplis illuminant. Verum diligentius intuen-

dum, quod ut lucerna semper in tabernaculo Dei possit ardere; filii quidem Israel oleum offerre, Aaron autem et filii ejus ipsam lucernam collocare jubentur. Quæ est ergo hæc distinctio, ut ad nutriendam lucem populus oleum offerat in domo Domini, et sacerdotes lucernam componant? Nisi forte hoc figurate imperatur, ut fideles et religiosi auditores prompta ad obediendum fidei corda afferant: doctores vero eis ignem verbi cœlestis, quo illuminentur ad agnoscendum, et inflammentur ad diligendum Deum, prædicando ministrent. Per o'ei namque pinguedinem, qua et lassi atque infirmi artus recreantur, et gratia præstatur luminis, interna sæpe dilectio mentis, et opus misericordiæ designatur. Hinc etenim Psalmista: *Ego autem, sicut oliva fructifera in domo Dei, speravi in misericordia Dei mei in æternum, et in sæculum sæculi* (Psalm. LI). Ac si patenter dicat: Ego, quia misericordiæ fructum indigentibus exhibui, mihi quoque in æternum a Deo rependendam misericordiæ gratiam speravi. Ergo filii Israel offerant oleum, Aaron autem et filii ejus allato igne componant lucernam, quæ ardeat in tabernaculo Dei. Offerant humiles auditores devotione in piæ mentis, et ministerio sermonis doctores doceant eos cœlestis arcana scientiæ; quibus regulariter instituti, et in conspectu sui Conditoris igne charitatis ardeant, et hominibus foras lucem bonæ actionis ostendant. Notandum autem quod non indifferenter oleum offerre filii Israel, sed cum distinctione oleum de arboribus olivarum præcipiuntur; et insuper additur, Purissimum, piloque contusum. Solet namque oleum nardinum, solet raphaninum, solet de nuce, vel de ligno, aliisque diversi generis speciebus fieri, sed nullum offerri licet tabernaculo Dei, nisi quod de lignis olivarum conficitur: sicut nec ignis alius quam qui de cœlo descendit, vel in lucernis sanctis ardere, vel in altari Dei debet accendi: *Sanctus enim Spiritus disciplinæ effugiet fetum*. Offerant ergo filii Israel oleum ad lucernam Dei, non qualecunque, sed de lignis olivarum, et hoc purissimum, piloque contusum. Offerant boni auditores spiritualibus doctoribus conscientiam puram, et charitatis gratia secundam, piloque sedulæ probationis ab omni nequitiae commixtione permundatam; quæ sola videlicet intentione placendi et serviendi Domino verbo ejus audito delectetur. Offerat Aaron cum filiis suis ignem non alienum, sed desuper missum ad accendendam lucernam; sicut etiam ad consummenda holocausta, ac redolenda thymiamata prædicant verbum doctores, non suum, sed Domini, protestantes cum fiducia: *Non enim nos sumus, sicut plurimi, adulterantes verbum Dei, sed ex sinceritate, sed ex Deo, sicut coram Deo in Christo loquimur* (I Cor. II). Hoc igne utantur ad illustranda cognitione fidei corda audientium; hoc ad perficienda, ac Deo sacranda holocausta honorum operum suorum; hoc ad incendenda thymiamata orationum sanctarum. Bene autem dicitur: *Ut ardeat lucerna semper in tabernaculo testimonii; quia*

nonnunquam in sancta Ecclesia lux prædicationis, nunquam debet humilitas auditorum pura, quæ hæc libenter excipiat, imo et solerter inquirat, desesse. Bene additur: *Extra velum quod oppansum est testimonio*. Non enim intra velum cœli opus habemus lucerna Scripturarum, ubi arca est Domini, et Cherubin gloriæ propitiatorium obumbrant, id est, agmina cœlestis militiæ gloriam incarnati Filii Dei, quem posuit Deus propitiationem pro peccatis nostris, consona voce prædicant. Bene sequitur: *Et collocabunt eam Aaron et filii ejus*; quia non omnium es sacramenta fidei prædicare in populo, sed eorum solummodo, qui sibi et castitate fidei, et executione boni operis ad filios summi sacerdotis, Domini videlicet et Salvatoris nostri, pertinere probantur.

B Cæterum quisquis vel a puritate fidei pravo dogmate aberrat, vel integritatem cognitiæ et servatæ fidei, operum nequam improbitate commaculata: talis ebi sacerdotis nomine, vel persona præeminere videtur, nihilominus auditurus est a Domino: *Quare tu erras justitias meas, et assumis testamentum meum per os tuum? Tu vero odisti disciplinam, et cætera* (Psalm. XLIX). Quales et Jacobus a collocazione lucernæ Dei, hoc est, a verbo prædicationis benigna exhortatione retrahit, dicens: *Nolite plures fieri magistri, fratres mei, scientes quoniam majus judicium sumitis* (Jac. III). Illud videlicet judicium, quod præmisimus jam dudum Psalmistæ voce præmissum. Bene autem adhuc additur: *Et usque mane luceat coram Deo*. Cum enim nocte transacta sæculi hujus, mane futuri sæculi claruerit, de quo propheta dicit: *Mane astabo tibi, et videbo* (Psalm. V), non jam ultra lucerna librorum indigenus, apparente et illustrante nos vera luce mundi, de quo dicit et propheta: *Vobis autem timetibus nomen meum orietur Sol justitiæ* (Malach. IV).

Perpetuus erit cultus, etc. Et hæc clausula sicut et præcedentia, quæ de tabernaculo ac vasis, atque utensilibus ejus, dicta sunt, spirituali magis sensu quam carnali intelligenda atque exponenda est. Quomodo enim juxta litteram perpetuus esse potuit cultus officii sacerdotialis, ubi et ipsum sacerdotium et tabernaculum, in quo gerebatur, et populus cui gerebatur, jam dudum esse cessaverunt? Unde constat hoc in sancta Ecclesia verbum esse compleendum, ubi succedentibus sibi per ordinem doctoribus, simul et auditoribus veritatis, nunquam deerunt spirituales filii Israel, qui in donum Domini dona pietatis offerant, et filii Aaron, id est, veri sacerdotis nostri, qui illis lucem verbi ministrent, donec completo sæculi hujus statu, et ipso quoque tabernaculo Dei toto, id est, universa electorum multitudine ad regnum cœlestis translata, non erunt ultra qui ab hominibus erudiantur homines, cum sit Deus omnia in omnibus.

CAPUT II.

De sacerdotio Aaron et filiorum ejus.

(Exod. XXVIII.) *Applica quoque ad te Aaron fratrem tuum, etc.* Descripta factura tabernaculi, consequenter sacerdotes, qui in eo ministrent, ordiantur. Quo-

rum quidem ordinatio et habitus recte Ecclesiae sacerdotibus congruit : ita ut omne quod illic in ornamento vestium clarum extrinsecus fulgebat, hoc intellectum spiritualiter in ipsis sacerdotum nostrorum mentibus altum intus emineat, hoc in eorum actibus præ cæteris fidelium meritis foris gloriosum clarescat. Unde apte præcipitur Moysi, ut applicet ad se Aaron fratrem suum cum filiis de medio filiorum Israel, ad fungendum sacerdotio coram Domino. Necesse est enim ut quicumque ad majorem in sancta Ecclesia gradum promovendi sunt, majore mentis industria se ad legem Dei applicent, id est, divinarum observantiæ mandatorum, solertiore præ cæteris animo copulentur. Hoc est enim eos, qui sacerdotio functi sunt, de medio filiorum Israel ad Moysen applicari, præsules ac doctores sanctæ Ecclesiae, communem vitam electorum singulari mentis culmine transcendere, et familiari inspectione quid lex generaliter omnibus electis, quid vero paucis perfectioribus specialiter loquatur, attendere ; ut altiori excellentia meritorum, ad altiora possint præmia pervenire. Nam quod fratrem suum Moyses cum filiis in sacerdotium ordinare præcipitur, quid nobis aliud mystice commendat, nisi quod omnes qui officium doctoris sortiuntur, tanto debent studio et amore meditationi divinæ legis adhærere, ut quasi germana ei videantur cognatione conjuncti? Neque hoc quod primi filiorum Aaron post ordinationem, cum ignem alienum offerrent coram Domino, igne cœlesti perierunt, a significatione miserabilis nostri temporis aberrat ; ubi nonnulli sacerdotum ac doctorum loco potiti, quod dictu quoque grave ac lugubre satis est, dum ignem cupiditatis igni supernæ dilectionis anteponunt, igne supernæ ullionis assumuntur. Quorum perpetua damnatio temporalis est filiorum Aaron morte figurata. Quamvis excellentioris figura mysterii, quomodo tabernaculum cum ornatibus ac vasis suis sanctam designat Ecclesiam, pulcherrima virtutum sive personarum fidelium varietate distinctam : ita etiam summus ejusdem tabernaculi sacerdos figuram tenet veri pontificis Jesu Christi, qui semetipsum obtulit oblationem et hostiam Deo pro nobis in odorem suavitatis. Qui etiam jure potest frater Moysi vocari : quis enim amplius alteri fraterno est fœdere connectus, quam Christus Moysi, legi gratia, Novum Testamentum Veteri? cum et ipse Moyses tale de eo testimonium reddat, dicens populo quem docebat : *Prophetam de gente tua et de fratribus tuis, sicut me, suscitabit tibi Dominus Deus tuus, ipsum audies. Et paulo post ex persona Domini : Prophetam suscitabo tuis de medio fratrum tuorum similem tui, et ponam verba mea in ore ejus (Deut. xviii)*. Cujus operibus admirandis, quæ nemo alius fecit, recte habitu Aaron mira varietate insignis comparatur, vel certe vestes Aaron multifariæ, omnem electorum cœtum in varia personarum meritorumque distantia Christo adherentem designant, teste Apostolo, qui ait : *Quicumque enim in Christo baptizati estis, Christum induistis (Gal. iii)*. Cum autem in persona Aaron Do-

A minum Salvatorem figuratiter insinuatam accipimus, quod filios Aaron, qui et ipsi in sacerdotium uncti sunt, nisi apostolos Christi, apostolorumque successores, et cunctos fidelium magistros significare dicamus? Hæc quidem ita principaliter de Domino possunt accipi ; sed nos magis in eis quæ ad significantiam nostræ in Domino piæ conversationis pertineant, quæque ad correctionem nostrorum respiciant morum, decet intueri. Sequitur :

CAPUT III

De sacerdotio Aaron et filiorum ejus.

Faciesque vestem sanctam Aaron fratri tuo, etc. Vestes sanctæ Aaron quas illi Moyses fecit, opera sunt justitiæ et sanctitatis, quæ Scriptura sacræ legis doctoribus habenda commendat, quorumque in his qui præcessere in Christo, exempla quæ imitentur, ostendit. Sapientes autem corde, quos ad faciendas easdem vestes Deus spiritu prudentiæ replevit, ipsi sunt prophetæ et apostoli, cæterique doctores veritatis, qui nobis apertissime quomodo vivere sacerdotes, et ministri altaris qualiter docere debeant, sive exemplo suæ actionis, seu verbo exhortationis ostendunt. De quibus est illud Apostoli ad Titum : *Uportet enim episcopum sine crimine esse, ut Dei dispensatorem ; non superbum, non iracundum, non violentum, non percussorem, non turpis lucri cupidum ; sed hospitalem, benignum, sobrium, justum, sanctum, continentem, amplectentem eum qui secundum doctrinam est fidelem sermonem (Tit. i)*.

Hæc autem vestimenta erunt, quæ facient, etc. Quomodo hæc singula facta sint, plenius in sequentibus explicatur. Rationale autem pectoris habitus, superhumeralis est humerorum ; tunica et linea stricta, id est, camisia, totum corpus operiunt, cidaris caput ornat, balthus utramque tunicam, simul et superhumeralis arcibus ad corpus aptat. Quibus sex indumentis inferius septimum jungitur et octavum, feminalia videlicet linea, ad cooperiendum carnem turpitudinis, et lamina aurea supercidarim, quæ titulo nominis Domini cæteris altior omnibus eminebat. Lineam autem strictam dicit, quoniam adhærebat corpori, et ita arcta erat adstrictis manicis, ut nulla ei omnino ruga inesset. Descendebat autem usque ad crura, unde et Græce poderes, id est, talaris vocabatur. His octo generibus vestium pontifex tempore sacrificii solebat indui. E quibus erant quatuor et minoris ordinis sacerdotibus concessa, feminalia videlicet, linea stricta, et balthus, et cidaris. Decebat enim, ut quo majore quis gradu esset insignis, eo pluribus et virtutum actibus admirandis fulgeret. Cuncta autem fiunt de auro, pretiosisque coloribus : quia nihil vile ac sordidum in sacerdotis ore vel opere debet apparere ; sed cuncta quæ agit, universa quæ loquitur, omnia quæ cogitat, et coram hominibus præclara, et in conspectu interni arbitri oportet esse gloriosa.

CAPUT IV.

De superhumerali

Facient autem superhumeralis de auro, etc. Quoniam

in humeris onera portare solemus, quid per superhumerali pontificis, nisi labores bonorum operum, quæ jugiter coram Domino ferre debet, ostenduntur? Et apte primo de superhumerali faciendo præcipitur; quia quisquis ad sacerdotium magisteriumque populi Dei promovendus est, primum ejus debent opera cognosci, ut dum hoc quod foras omnibus patet, irreprehensibile apparuerit, convenienter ex tempore etiam integritas cordis ejus, et fidei sinceritas scrutetur. Superhumeralis ergo quod in humeris gestabat pontifex, illud evangelicum onus accipiamus, de quo Dominus ait: *Jugum enim meum suave est, et onus meum leve* (Matth. xi). Quod manifestius alibi nobis commendans, aiebat: *Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, et tollat crucem suam quotidie, et sequatur me* (Marc. viii). Fit autem idem superhumeralis de auro et hyacintho, ac purpura, coccoque bis tincto, bysso retorta. De auro videlicet, et ante omnia in habitu sacerdotis intellectus sapientiæ principaliter emicet. Cui autem hyacinthus, qui aërio colore, resplendet, adjungitur; ut per omne quod intelligendo penetrat, non ad favores inflans, sed ad amorem cœlestium surgat; ne dum suis incantibus laudibus pascitur, ipso etiam veritatis intellectu vacuetur. Auro quoque et hyacintho purpura permiscetur, ut videlicet sacerdotale cor cum summa, quæ prædicat, sperat; in semetipso etiam suggestiones vitiorum reprimat, eisque velut ex regia potestate contradicat, quatenus nobilitatem semper intimæ regenerationis aspiciat, et cœlestis regni sibi habitum moribus defendat. Quamvis, ut superius sæpe dictum est, in purpureo colore possit ipsa effusio sanguinis pro Christo, vel diversarum tolerantia pressurarum intelligi. Ipsa enim est crux, quam sequentes Dominum quotidie ferre jubemur. Unde merito talis species inter alias humero sacerdotis refulget, ut ipsum ad patiendam adversa semper doceat esse paratum. Auro autem, hyacintho ac purpuræ bis tinctus coccus adjungitur, ut ante interni judicis oculos omnia virtutum bona ex charitate decorentur; ut cuncta quæ coram hominibus rutilant, hæc in conspectu oculi arbitrari flamma intimi amoris accendat. Quæ scilicet charitas, qua Deum simul ac proximum diligit, quasi ex duplici tinctura fulgescit. Sed cum mens ad præcepta charitatis tenditur, restat procul dubio, ut per abstinentiam caro maceretur. Unde et bis tincto cocco torta bysso adjungitur. De terra etenim bysso nitenti specie oritur. Et quid per byssum, nisi candens decore munditia corporalis castitatis designatur? Quæ videlicet terra pulchritudini superhumerali innectitur; quia tunc castimonia ad perfectum munditiæ candorem ducitur, cum per abstinentiam caro fatigatur. Potest de cocco, qui ignis specie refulget, et hoc non inconvenienter dici; quia fortasse ideo bis tinctus fieri præceptum sit, quod ignis duplicem habere vim soleat, urendi scilicet et lucendi. Cujus naturam imitari præsumem, in verbo nimirum doctrinæ salutaris, oportet, ut et lucem videlicet scientiæ desiderantibus aperire, et rubiginem

peccatorum in contemptoribus curet increpando eum burere. Cum enim auditoribus suis dulcissima Scripturarum arcana sive miracula, aut parabolas Domini evangelicas exponit, velut in habitu suo fulgorem lucis ostendit. At cum propter viam superbientium, commemorata æterna ultione percutit, quasi terrorem flammæ vorantis in eodem aspectantibus demonstrat. Neque enim quisque verbum faciens ad populum, vel solum increpandis pravorum reatibus, vel solum debet Scripturarum reserandis insistere secretis, ne vel de peccatorum tantummodo correptione disputans, forte minus libenter audiatur; vel mysteriorum tantum abdita reserans, minus fortasse eis, quos emendare debuit, prosit. Sed cum ex utroque sermonem temperat, et suavitatem videlicet cœlestium secretorum audientibus pandendo, et correptionem morum, per quam horum participes fieri valeant suadendo, quasi bis tinctum in habitu suo pontifex cocci fulgore demonstrat.

Duas oras junctas habebit in utroque latere summitatum, etc. De hoc in sequentibus ita dicitur: *Fecit igitur super humerale de auro, hyacintho, et purpura. Et paulo post: Duasque oras invicem copulatas in utroque latere summitatum. Ex quo verisimile videtur quod plicata veste conjunctæ sibi fuerint oræ utriusque partis in utroque latere a sursum usque deorsum; ita ut dimidium vestis intuentium oculis foris appareret, dimidium vero aliud interius lateret; sed oræ utrorumque conjunctæ, usque ad extremos angulos ad inferiora descenderent. In quo quid aliud nobis typice intelligendum, nisi ut cum bona foris opera proximis ostendimus, eadem intus coram Domino integra servemus? ne unquam vel castitatem puræ cogitationis minor piæ actionis perfectio sequatur, vel perfectionem consequatur quæ videtur operis imperfectioris, mentis intentio ex parte solitariam relinquat. Sed quasi duæ oræ superhumeralis sibi invicem copulantur, dum omnia quæ foris bona monstramus, intus pura et simplici intentione Deo placendi gerimus. Et hoc in utroque latere superhumeralis, ut inter adversa et prospera cordi semper actione et cogitatione Conditori nostro serviamus. Deserit namque ora brevior latior, ac discordante mensura in unum redire nequeunt, si cum extrinsecus bona facere pro æterna retributione cernimur, intentione placendi hominibus, in secreto mentis implicamur, humanique favoris magis quam vitæ invisibilis præmia requirimus.*

Ipsaque textura et cuncta operis varietas erit ex auro, etc. Non in una parte superhumeralis aurum, in altera hyacinthus, in alia rursus alii atque alii colores fuerunt, sed omnes colores utique per omnia cum auro ipso fuere contexti; quia nimirum in actione sacerdotali nunquam aliqua magnarum virtutum, vel ad horam debet intermitteri, sed semper auro sapientiæ lucidus, semper hyacintho spei in superna erectus, semper regni cœlestis purpura adversus vitiorum bella magnanimus, semper cocco bis tincto geminæ dilectionis flammeus, semper re-

torta bysso castigatæ carnis sacerdos sive doctor fidelium debet esse nitidus.

Sumesque lapides duos onychinos, et scutpes, etc. Tres ob causas Aaron nomina patriarcharum inter sacrificia semper in humeris, sicut et in pectore portabat; videlicet ut ipse fidem vitamque patriarcharum meminisset imitari, ut duodecim tribuum, quæ de his natæ sunt, orationibus et sacrificiis memor existeret; ut idem populus scripta in veste præsul sui patrum nomina videns, curaret sedulo, ne ab illorum meritis desciscens, ad errorum contagia declinaret. Ad hoc enim valet quod dictum est: *Et pones in utroque latere superhumeralis memoriale filiis Israel.* Nunc quoque pontifex in superhumerali nomina gesta patriarcharum, cum doctor quisque sive præsul ecclesiæ, in omnibus quæ agit, patrum præcedentium facta considerat, atque ad eorum imitationem vitam dirigere, et onus evangelicæ perfectionis ferre satagit. Quæ videlicet nomina patrum apte in lapidibus pretiosis sculpi jussa sunt; lapides quippe pretiosi, opera sunt virtutum spiritualium. Habetque sacerdos in humeris lapides pretiosos, et in eis nomina patrum inscripta, cum et ipse claritate honorum operum cunctis admirandus extiterit, et eandem claritatem non a se noviter inventam, sed antiqua sibi patrum auctoritate traditam esse docuerit. Duplici autem ratione hæc in humeris portat, ut et ipse præceptis Dominicis humiliter subditus incedat, et auditoribus suis semper cœlestia, sive sua, sive patrum exempla, quæ sequantur, præponat. Aptè etiam iidem lapides includi auro atque circumdari jubentur. Auro namque vel intellectus, ut supra dictum est, vel certe charitas insinuatur, quia sicut aurum metallis, ita charitas virtutibus præstat cæteris. Includuntur vero auro lapides, et circumdantur pretiosi, cum operatio virtutum adeo puro undique versum intellectu circumspicitur, ut nil in eis vitiosum latere, nil remanere sordidum permittatur; cum ipsæ virtutes ita vinculo charitatis continentur, ut nulla rerum mutabilitate a suo statu decidere, nunquam de habitu sacerdotis torpente mentis custodia valeant prælabi. Bene autem sequitur:

Portabique Aaron nomina eorum coram Domino, etc. Sacerdos namque ob recordationem nomina patrum super utrumque portat humerum, cum diligenter omni hora præcedentium sanctorum vitam perpendens, et in adversis et prosperis virtutum semper ornamento munitur; quatenus juxta vocem Pauli: *Per arma justitiæ a dextris sinistrisque gradiens, cum ad sola quæ anteriora sunt nititur, in nullo dilectionis infimæ laere spectatur* (II Cor. vi)

Facies et uncinos ex auro, etc. Uncinos quos dicit, in supremis erant angulis superhumeralis fabre affixi. Catenulæ autem, quas subjungit, non in ipso superhumerali, sed potius in rationali, hoc est, in superioribus ejus angulis, per annulos aureos videntur fuisse annexæ, ut cum indueretur pontifex, catenulæ quæ de rationali penderant, possent cum uncinis superhume-

ralia, annecti, quatenus utraque sibi mutuo firma positione cohærent. Scriptum namque est apertius in posterioribus: *Fecerunt in rationali et catenulas sibi invicem cohærentes de auro purissimo, et duos uncinos, totidemque annulos aureos.* Porro annulos posuerunt in utroque latere rationalis, e quibus penderent duæ catenæ aureæ, quas inseruerunt uncinis, qui in superhumeralis angulis eminebant. De quorum figura melius in rationalis expositione tractabitur.

CAPUT V.

De rationali.

Rationale quoque judicii facies opere polymito, etc. Opere polymito, opere multifario dicit. Sicut autem in superhumerali operum perfectio, ita in rationali judicii, quo pectus sacerdotis tegebatur, simul et ornabatur, cordis et cogitationem ejus castitas exprimitur. Et bene post superhumerali, rationale judicii sequitur; ut cum ante homines quis innocens manibus apparuerit, multo magis in conspectu summi judicis mundos corde assistere contendat, omni agens industria ut quidquid foris erga proximos agit, aut judicat, totum ex regula internæ rationis probatum, ac suo Conditoris placidum fulgeat. Item rationale judicii sacerdos in pectore ferre præcipitur, quia debet rector subtili semper examine bona malaque discernere, et quæ vel quibus, quando vel qualiter congruant, studiose cogitare. Duplex autem factum est rationale, ut facilius lapidum pondus sustineret. Sed hæc duplicatio vestis in legalis pectore sacerdotis typicè nos admonet ut rationem nostri examinis et invisibilis intus arbiter probet, et nunquam humana foris existimatio merito contemnet. Seu certe duplex in pectore ferimus rationale judicii, quando et ea quæ de fide veritatis, ac vita invisibili loquimur aut cogitamus, ratione fixa subsistunt; et ea quoque quæ visibiliter agimus, aut agenda disponimus, æque judicio justæ discretionis probantur esse librata. Quod autem mensuram palmi habebat per quadrum, conatum indefatigabilem ac perpetuum piæ intentionis ostendit. Qui enim palmo aliquid metitur, summo utique conamine dispansis digitis manum ostendit, ut possit mensuram quam quærit plene, et absque scrupulo dubietatis tenere. Unde merito sicut per manum operatio, ita per palmum exprimitur ipsa inflexibilis contentio bonæ operationis, dum suam quisque dexteram in universa quæ valet insignia virtutum dilatari satagit. Et bene idem rationale tam in longitudine quam in latitudine mensuram palmi habere præcipitur; quia sive in longitudinem vitæ æternæ desiderium mentis erigat, seu in latitudinem charitatis erga curam proximi suum inclinet affectum, necesse est per omnia cor sacerdotale nequaquam segne et desidiosum manere, sed ardenti semper studio extendi ad comprehendendum bravium supernæ vocationis Dei in Christo Jesu.

Ponesque in eo quatuor ordines lapidum, etc. Hæc gemmarum positio diversarum in rationali, multipli-

cem variarum virtutum operationem designat, quæ A
concordi serie disposita in sacerdotis debet eorde
semper apparere. Singuli autem lapides singulis pa-
trium nominibus inscribuntur, dum sanctorum vitam
reor inspiciens, quibus maxime virtutum operibus
floruerunt, sedula inquisitione scrutatur; et hæc
cuncta in abditiis sui pectoris meditando colligere,
atque operando proferre satagit. Neque enim sine
certi ratione sacramenti, ita utraque vestis lapidibus
pretiosis redimita, ac patrum nominibus insignita
est; ut ipsa nomina in superhumerali quidem duo-
bus lapidibus unius ejusdemque generis, in rationali
vero duodecim nominibus diversi generis inscripta
sint. Sed quod patres in lapidibus pretiosis unius at-
que indissimilis generis sculpti sunt, significat aperte
quod una fides in Deum, eadem claritas, communis
spes vitæ cœlestis omnium corda patrum replet.
Quod vero diversi generis lapidibus iidem inscripti
sunt, denuntiat figurate quia multiplex est varietas
et gratia honorum operum, quibus præfata sancto-
rum fides, spes, et charitas confirmata refulget.
Quod autem in rationali quatuor ordines fuerunt, et
horum singuli quique tres habuere lapides, quid nobis
intimarunt typice, nisi ut in virtutibus quæ dis-
tinguuntur in quatuor, principalem fidem sanctæ
Trinitatis non fictam teneamus? Quatuor namque
ordines gemmarum habet in pectore sacerdos, quan-
do omne quod cogitat, prudentia circumspicum,
fortitudine firmum, justitia eximium, temperantia a
malis omnibus fuerit secretum. Sed iidem ordines
ternas habent gemmas, cum eadem prudentia, forti-
tudo, justitia, temperantia, sanctæ Trinitatis fuerit
fide consecrata. Quia enim vita nostra in præsentia
fide et operatione recta consistit, apte sacerdos, ut
operatione sit præcipuus, quatuor versus gemmarum
in pectore bajulat. Ut vero cum operibus fidei sinceritate
sit castus, ternas in singulis versibus habet
gemmas, quatenus omnibus sese intuentibus, et veræ
fidei confessionem et exempla semper bonæ actionis
ostendat, ut et ipsi imitatione rectæ fidei et opera-
tionis summi membra sacerdotis mereantur effici.
Possumus sane in vario decore lapidum, non solum
claritatem multifariam sacerdotalis actus et cogita-
tus, verum etiam spiritalium accipere charismata
virtutum ac miracula sanitatum. De quibus ipse Do-
minus apostolis: *Infirmos, inquit, curate, mortuos
suscitate, leprosos mundate, demones ejicite* (Matth.
x). Et iterum: *Signa autem eos, qui crediderint, hæc
sequentur: in nomine meo dæmonia ejicient, linguæ
loquentur novis, serpentes tollent; et si mortiferum
quid biberint, non eis nocebit* (Marc. xvi). Verum sive
hoc, sive illud, sive utrumque designent, recte duo-
denarius in rationali numerus fieri præcipitur; ut
eorum solummodo actus et miracula, qui apostolicæ
fidei doctrinæ et charitatis unitatem sequuntur, ac-
cepta Deo esse noverimus. Cæterum, *si quis loquatur
inguis, si quis facultates pauperibus omnes distribuat,
si quis tradat corpus suum ut ardeat, si unitatem ca-
tholicæ charitatis non habuerit, nihil illi prodest* (I Cor.

III). Recte etiam duo lapides onychini in superhu-
merali eodem duodenario erant patrum numero
sculpti, ut doctrinam fidemque apostolorum utriusque
populo, Judæorum videlicet et gentium, profuturam
esse designarent. Juxta quod eidem intellectuali Iie-
rusalem, hoc est, Ecclesiæ suæ, Dominus per pro-
phetam manifeste promisit, dicens: *Ad dexteram
anim, et ad levam penetrabis, et semen tuum gentes
hereditabit* (Esa. liv). Quod autem onyx rubri fertur
esse coloris, igniculos videlicet habens albis cingun-
tibus zonis; quis non videat, quod vel ardorem cha-
ritatis, vel lucem designet scientiæ comitante zona
castitatis? Cujusmodi lapidibus inscripta patrum ve-
cabula gestat sacerdos, cum exemplo præcedentium
justorum, charitati, castitati, humilitati, doctrinæ,
B cæterisque virtutum operibus jure studium impendit.
Et hoc in utroque humero, ut sive de Judæis quis,
seu de gentibus adsit, claritatem semper in doctorum
veritatis et pietatis, per quam ipse ad meliora pro-
fecerit, aspectet.

Facies in rationali catenulas, etc. Ordo operis,
quantum nobis videtur, hic fuit. Duo erant uncini
supra in duobus superhumeralis angulis impositi, et
duo contra annuli in duobus rationalis annulis sur-
sum. E quibus pendebant duæ catenæ aureæ, quæ
tempore induendi inserebantur uncini, qui in super-
humeralis angulis eminebant, ut in sequentibus
apertius scriptum est, ut superhumeralis et rationale
mutuo necerentur. Quorum superior connexio hæc
usque descripta est. Sequitur autem de inferiori,
quæ erat subius ascellas. Scriptura ita subjicit:

Facies et duos annulos aureos, etc. Quod dicit: *Et
in oris, quæ e regione sunt superhumeralis; non
significat in oris superhumeralis, sed in oris illis,
quæ e regione sunt superhumeralis, hoc est, in oris
rationalis, quæ videlicet oræ e regione superhu-
meralis sunt. Annuli enim illi, qui in ultimis et indimis
erant angulis rationalis, habebant contra se in utro-
que latere superhumeralis æque annulos alios, qui-
bus ipsi vittis ligantibus jungerentur. De quibus
subsequenter adjungitur:*

Nes non et alios duos annulos aureos, etc. Contra
faciem dicit juncturæ inferioris; quia de junctura
superiore, quæ erat super scapulas, ante dixerat.
Inter quas videlicet juncturas hoc distabat, quod
superior catenulis, inferior vero erat vittis facta
ligantibus. Unde apte subjungitur:

Et stringatur rationale annulis suis cum annulis, etc.
Non autem putandum est utrumque indumentum si-
mul esse terminatum. Nam rationale, quod mensu-
ram palmi in altitudine, sicut et in latitudine habuit,
non multo amplius quam pectus solum tegere suffi-
ciebat. Superhumeralis autem usque ad cingulum
pertingebat, sicut in posterioribus manifestissime
ostenditur, ubi scriptum est: *Hæc et ante, et retro
ita conveniebant sibi, ut superhumeralis et rationale
mutuo necerentur, stricta ad balteum, et annulis
sumius copulata, quos ungebat vitæ hyacinthina, ne
laxæ fluerent, et a se invicem moverentur. Hæc de*

ipsa connexione superhumeralis et rationalis secundum litteram dicta sunt. Quia vero, quod sæpius dictum est, superhumeralis ad operum consummationem bonorum; rationale autem, ad significandam cogitationum munditiam pertinet connexio, quæ hæc in alterutrum sociat; recte illam mentis industriam figurate denuntiat, qua doctorum fidelium intellectus ac fides cum operatione conjungitur. Manet enim junctura fabre facta, ut a se invicem rationale ac superhumeralis nequeant separari, quoniam tanta eruditione, tanto operis studio præeminet rector, ut nihil ex eis quæ facienda esse cognoverit, imperfectum relinquat; nil ex eis quæ recta facere cernitur, per incuriam cordis virtute rectitudinis privet. Desunt namque indumenta pontificis, et a se invicem moventur, si vel decus operis boni minor cordis custodia sordidat, vel castitatem puræ cogitationis integritas non sequitur perfectæ actionis. Sed ne hæc ab invicem valeant dissolvi, habeat sacerdos in rationali duas catenulas ex auro purissimo, id est, continuationem castæ et non fictæ dilectionis cordi suo firmiter affixam; quæ nunquam manus et linguam illius ab æquitate puri sensus dissentire permittat. Et bene duas, ut et in his quæ ad divinæ cultum servituti, et in eis quæ ad fraternæ subsidium necessitatis pertinent, rite ornatus incedat. Et quidem aperte opus charitatis per catenulas exprimitur aureas; quia sicut catenula ex plurimis auri virgalis una contextitur, ita charitas ex multifaria virtutum operatione perficitur. Quas profecto virgulas exponens Apostolus, ait: *Charitas patiens est, benigna est: charitas non æmulari, non agit peperam, non inflatur, non est ambitiosa, non querit quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitatem; congaudet autem veritati, omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet* (I Cor. xiii). Habeat autem et annulos aureos, e quibus eadem catenæ pendeant; id est, jugem memoriam perpetuæ et nunquam finiendæ claritatis in cœlesti patria, ex qua solum memoria fieri consuevit, ut continua nobis possint vincula claritatis manere. Habeat duos uncinos in superhumeralis angulis eminentes, quibus inserantur catenæ, hoc est in ipso exordio cujusque bonæ actionis habeat firmam Deo placendi intentionem, quæ apta sit per omnia suscipiendæ et continendæ in se dilectioni Dei et proximi; ita ut sive prospera seu adversa quæque occurrerint, nunquam saluberrima piæ devotionis retinacula laxet. Hoc est namque sacerdotem in utroque humero uncinos, qui catenulas rationalis excipiant, habere; et in prosperis eum, et in asperis rerum eventibus fixum Deo placendi studium gerere, et hujus intentione studii in ipsius simul et proximi amore firmari. Inserunt ergo se uncini superhumeralis catenulis aureis, quæ de rationalis summitatibus offeruntur; cum ea quæ mens rationabiliter de interna luce charitatis degustat, vox alacritas bene operandi libenter amplexata suscipit, se forte citius habitus rationalis pulcher-

A rimus a pectore sacerdotis relabatur, si non eum perseverans boni operis uncinus, qui contineat, apprehendat. Subrogentur eisdem catenulis in auxilium et vitæ hyacinthinæ, quibus uterque sacerdotis habitus ad invicem copuletur; id est, ligaturæ desiderii cœlestis fortissimæ, quæ annulis aureis immisæ, superhumeralis cum rationali constringunt, cum agnita luce patriæ perennis, in illam ineffabilem gloriam suspiramus; utique ut hanc intrare incremur, concordiam semper fide et vita, opere et professione, in tabernaculo præsentis Ecclesiæ Domino servire studemus. Quod autem superhumeralis strictum erat balteo, ut in sequentibus, ubi pontifex induebatur, apertius indicatur; et de superhumerali, inquit, imposuit, quod stringens balteo aptavit rationali; quis non videat, quod custos bonorum operum fidelissima virtus est continentia? de qua Dominus in Evangelio: *Sint, inquit, lumbi vestri præcincti, et lucernæ ardentes* (Luc. xii). Lumbi videlicet præcincti, per continentiam; lucernæ ardentes, per operationem virtutum.

Portabitque Aaron nomina filiorum Israel in rationali judicii, etc. Semper quidem oportet sacerdotem memoriam patrum in pectore suo ferre; sed permaxime tunc, quando ministraturus coram Domino ad altare ascendit, ut quo sacratius est ministerium, eo solertius toto se permundans studio, tota industria mentis exornans et corporis, sanctorum exempla respiciat; horumque sedulus imitator existens, aptum se divinis exhibere curet aspectibus. Item nomina filiorum Israel Aaron super pectus suum memoriale coram Domino portat in æternum, quando præsul quisque fidelis nunquam eorum quibus prælatus est curam intermittit habere; sed vitam jugiter illorum exhortando, increpando, et consolando, ipse confortare, et confortandum tutandumque Domino crebris in orationibus commendare satagit.

Pones autem in rationali judicii doctrinam et veritatem, etc. Ideo doctrina et veritas in rationali judicii sive litteris impressa, seu nominis tantum sacramento erant imposita, ut pontifex eadem veste indutus, meminisset se studiis doctrinæ et veritatis inquirendis, non autem curandis rimandisque sæcularibus negotiis per acceptum sacerdotium fuisse consecratum; ut quod exterius typicum in veste præfulgebat, intus in corde veraciter expressum coruscaret. Item doctrina et veritas erant in rationali positæ, ut aperte figuraretur quia vestis illa non solum legalem induebant pontificem, sed et Evangelium prænuntiabat, vel ipsum videlicet Dominum, de quo scriptum est: *Quia lex per Moysen data est, gratia autem et veritas per Jesum Christum facta est* (Joan. i). Vel certe apostolos ejus, imo omnes ejusdem gratiæ et veritatis præcones.

Et gestabat judicium filiorum Israel in pectore suo, etc. Sacerdos judicium filiorum Israel in pectore suo in conspectu Domini gestat, cum subditorum causas pro sola interni judicii intentione discutit, ut nihil

ae eis humanitatis admisceat, in eō quod divina positus vice dispensat.

CAPUT VI.

Tunica superhumeralis.

Faciēs et tunicam superhumeralis totam hyacinthinam. Tunicam dicit superhumeralis, cujus pars non minima superhumerali tegebatur, ad distinctionem tunice, quæ erat interior, lineæ; quarum pariter meminit superius, dicens: Ilæc autem erunt vestimenta quæ facient; rationale et superhumeralis, tunicam et lineam strictam. Interior autem erat linea, sive byssina, quod lini esse genus nobilissimum constat. Exterior vero tunica tota hyacinthina, nihil omnino coloris alterius admittens. Cujus speciem uniformi vita manifeste sacerdotalis, qualis esse debeat, docetur: hoc est, superius solum desideris incessanter intenta, et conversationem juxta Apostolum habens in cælis, ac sui Salvatoris inde desideranter expectans adventum (*Philip. III*). Quæ videlicet tunica, sicut et byssina, ad pedes usque pertingebat; unde utraque Græce poderis dicta est, ut ostenderetur nil in sacerdotali vita infimum ac sordidum remanere, sed omne quod ageret, quasi æthereo colore speciosissimum, universa membra ejus a capite usque ad pedes gratia virtutum contexta esse debere. Item tunica talari sacerdos tota hyacinthina vestitur, ut aduoneatur opus cæleste non inchoandum tantummodo, verum etiam usque in finem in eo esse perseverandum omnibus qui salvi esse voluerint. Tunica namque hyacinthina usque ad pedes vestiri, est bonis operibus usque ad finem vitæ ejus insistere, præcipiente ac promittente Domino: *Esto fidelis usque ad mortem, et dabo tibi coronam vitæ* (*Apoc. II*). Et ita quia solummodo ad perfectionem bonæ actionis infatigabiliter proposito pervenimus, si hanc fixa intentione supernæ remunerationis incipimus, recte de eadem tunica subjungitur:

In cujus medio supra erit capitium, etc. Capitium quippe tunice hyacinthinæ firmissimam habet oram, et ex sese textam, ne facile rumpatur, cum primordium bonæ nostræ actionis forti radice timoris divini subnixum, et contra omnes insidias hostis antiqui probatur esse munitum. Talis namque ora, collum sacerdotis per gyrum vestit et ornat, quando rectori fiduciam loquendi subditis ac prædicandi cælestia

les, cum vitam hanc finire coguntur, intentius solit ab omnium labe malorum expurgare contendunt, cum metu et pavore procurantes, ne ante districtum judicem perducti, pro sordido vitiorum habitu expellantur, atque in tenebras præcipitent æternas, quin potius appareant induti, sicut electi Dei sancti et dilecti viscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiam: super omnia autem hæc charitatem, quod est vinculum perfectionis. Et ideo veraciter indumentum nuptiale, quod in convivio suo, id est, in Ecclesia sancta rex et judex noster invenire delectatur. Tunica ergo sacerdotis hyacinthina habet oram in capite textilem, sicut in extremis vestium partibus fieri solet; cum doctor quisque egregius a tanta perfectione opus virtutum incipit, ad quantam quilibet alius diutissime laborans, vix aliquando pervenit: cum tanto timore famulatus omni hora, juxta sermonem prophetæ sollicitus ambulabat cum Domino Deo suo (*Mich. VI*), quantum aliquis vel moriturus, et ad judicium Domini sui ultimum ingressurus, vix habere sufficit. Verum quia tota perfectio sacerdotis in operibus et doctrina veritatis consistit, juxta hoc quod beatus Lucas descripto Evangelio dicit, *fecisse se sermonem de his que cepit Jesus facere et docere* (*Act. I*); recte subjungitur:

Deorsum vero ad pedes ejusdem tunice per circum- tum, etc. Deorsum namque ad pedes tunice fiant, quasi mala punicæ et tintinnabula per gyrum, quando ad tantam excellentiam devotæ Deo conversationis sacerdos pervenerit, ut nil in illo aliud quam splendor et gratia, nosque, ut ita dixerim, variis bonorum operum videatur: nil ab illo aliud cum os aperuerit, quam suavissimus horum sonus audiat. Quia enim in malo punico multa interioris grana, uo foris cortice teguntur, recte per mala punicæ multifaria virtutum operatio, uno charitatis munimine undique versum teeta designatur. Fit autem eadem malorum punicorum effigies ex hyacintho et purpura, et cocco bis tineto, et, ut in sequentibus invenitur, etiam ex bysso retorta; quibus quatuor coloribus, quæ virtutem varietas intinetur, sæpius inculcandum est. His vero in medio tintinnabula permisceatur, cum neque opus sacerdotis unquam a sonitu verbi, quod loquitur, discrepat; neque a rectitudine operis territus adversis, linguae sonitus dissemit. Unde pulchre additur:

Ita ut tintinnabulum aliud sit aureum, etc. Aurea quippe tintinnabula hyacinthinæ pontificis tunice inseruntur, et omni ex parte circumdantur, cum omnis sermo ejus claritatem supernæ lucis resonat, et idem sonitus, velut hyacinthinæ tunice firmæ infusus, operum quoque ipsius sublimitate audientium mentibus commendatur. *Fiantque bina mala circum singula tintinnabula, et circum singula mala bina tintinnabula*, cum et omnia quæ loquitur bonis confirmantur actibus, atque in auditorum arcibus corde figuntur, et universa quæ agit, quam sint rationalia, discreto sermonis sonitu prodantur. Bene autem sequitur:

Et vestiatur ea Aaron in officium ministerii, ut audiatur sonitus, etc. Sacerdos namque ingrediens vel egrediens moritur, si de eo sonitus non audiat; quia iram contra se occulti iudicis exigit, si sine prædicationis sonitu incedit. Quod si Josephi verbis intendere vulerimus, quibus dicit, mala in tunica pontificis septuaginta duo fuisse, et ejusdem numeri tintinnabula, congruit hoc figuris mysteriorum; ut sicut in humero ac pectore apostolicum ferre numerum jussus est, ita etiam discipulorum septuaginta duorum circa pedes numerum adsignatum haberet. Constat enim quod sicut duodenarius apostolorum numerus episcopalis gradum dignitatis inchoavit, sic discipuli septuaginta duo, qui et ipsi ad prædicandum verbum sunt missi a Domino, gradum sacerdotii minoris, qui nunc presbyteratus vocatur, sua electione signarunt. Unde et illorum numerus in ultima parte sacerdotalis habitus, ille in prima figuratus est. Decebat enim, ut qui majores gradu in corpore summi sacerdotis, hoc est in Ecclesia Christi, erant futuri, sublimiorem in habitu typici pontificis locum typice haberent. Verum si quis ipsos etiam numeros utriusque ordinis mystice vult interpretari, duodecim gemmas Aaron in pectore preferbat, ut significaret tempus instare futurum, quo fides sanctæ Trinitatis in omnibus quadrati orbis partibus generi humano prædicaretur; vel certe, sicut et supra docuimus, duodecim gemmas, id est, ter quaternas gestabat, ut omnes admoneret doctores opera justitiæ quæ quatuor virtutibus principaliter comprehenduntur, simul cum fide veritatis, quæ in Trinitate est, et ipsos habere semper, et suis commendare discipulis. Portabat et septuaginta duo tintinnabula aurea, cum totidem malis punicis, ut ostenderet mystice, quod eadem fides et operatio justitiæ universam esset mundum ab errorum tenebris ad veram lucem perductura. Tres namque dies ac noctes habent horas septuaginta duas. Et quia sol iste visibilis, omnes mundi partes in septuaginta duabus horis supra infraque lustrando tribus vicibus circuit; apte hic numerus tintinnabulorum et malorum diversæ coloris, tunicæ pontificis inditus est, ad docendum figurate, quod Sol justitiæ Christus orbem esset illuminaturus universum, eique donum præbiturus, et veræ fidei, quæ est in agnitione et confessione sanctæ Trinitatis, et bonæ operationis, quæ in variarum floræ est ac splendore virtutum. Possumus sane in duodenario numero gemmarum rationalis etiam hoc intelligere figuraliter expressum, quod idem Sol justitiæ cuncta nostra tempora, cunctas orbis nostri plagas sua esset luce repleturus; in exemplum solis mundani, qui per menses duodecim signiferum lustrare circuitum, et totum ambire mundum consuevit. Nam et hoc quod quatuor ordines in rationali ternos habebant lapides, congruit uni vertentis ordini, qui per ternos menses in quatuor tempora distinguitur. Annum autem in Scripturis vocari totum hoc salutis nostræ tempus, quo pro æterna retributione certamus, testatur ipse Salvator,

qui juxta sermonem Evangelicæ, missus est prædicare annum Domini acceptum, et diem retributionis (Esa. LXXI): cum de eodem anno et Psalmista cauit, dicens, Benedices coronæ anni benignitatis tuæ (Psalm. LXXIV). Quibus enim in præsentem dedit benignitatem rectæ fidei et operationis, dabit in die retributionis coronam perpetuæ benedictionis.

CAPUT VII.

Laminæ aureæ.

Facies et laminam de auro purissimo, etc. Lamina vero aurea in fronte pontificis, in qua sanctum Domino, sive sanctum Domini ut insequentibus appellatur, sculptum est, sacratius cæteris erat instrumentis illius. Et merito quia sicut divina potentia cunctis quæ creavit supereminet, ita oportebat, ut nomen ejus cæterum pontificis habitum ornatumque transcendens, aliis præemineret, et velut cuncta sanctificans eximiam in ejus fronte sedem teneret. Significat autem ipsam professionis nostræ fiduciam, quam in fronte portamus, dicentes singuli cum Apostolo: *Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi (Gal. vi)*. Et recte hoc unum in toto pontificis habitu de auro est solo factum, ut munditiam cordis sive corporis, in qua mysteria redemptionis nostræ recordere vel gestare debeamus, ostenderet. Vel certe auro inscriptum in fronte sacerdos sanctum Domini gestat, ut insinuet mystice quod ita passionem Domini et Salvatoris nostri, per quam redempti sumus, venerari, et amplecti debemus, ut claritatem in illo divinæ majestatis, per quam creati sumus, pariter confitendum esse noverimus: ita mortem assumptæ ab illo humanitatis confiteri, ut eandem mox humanitatem in æternam de morte gloriam resurrexisset fateamur. Sanctum autem Domini, quod in lamina sculpi jubetur, nomen ejus sanctum et venerabile significat; quod apud Hebræos quatuor litteris vocalibus scribi solet, hoc est יהוה cujus interpretatio lingua eorum ineffabile sonat, non quia dici non potest, sed quia finiri sensu et intellectu creaturæ nullius potest. Et quia nihil de eo satis digne dici potest, ideo ineffabilis rectissime vocatur, juxta illud Apostoli: *Et pax Dei, quæ exsuperat omnem sensum, custodiat corda vestra (Phil. iv)*. Et Psalmista: *Magnus, inquit, Dominus, et laudabilis nimis, et magnitudinis ejus non est finis (Psalm. cxxiv)*. Et bene quatuor litteris idem nomen Domini in fronte pontificis erat scriptum; propter videlicet significantiam totidem partium dominicæ crucis, quam in fronte portaturi eramus, hoc est supremam, dextram, lævam et inferam. Item sanctum Domini auro sculptum in fronte portamus, quando expurgati a sordibus vitiorum, quæ ex primo parente habuimus, imaginem et similitudinem nostri Conditoris, ad quam creati sumus, in nobis recipimus; et hanc nos recepisse non in secreto celamus, sed cunctis palam factis, et voce promulgamus, juxta illud Apostoli: *Sicut portavimus imaginem terreni, portemus et imaginem cælestis (I Cor xv)*. Quod loquens ad Colossenses apertius explicat, dicens: *Nunc autem devo-*

nite et ros omnem iram, indignationem, malitiam, A blasphemiam, turpem sermonem de ore vestro, nolite mentiri invicem, exspoliantes veterem hominem cum ac-tibus ejus, et induite vos novum, eum qui renovatur in agnitionem secundum imaginem ejus qui creavit eum (Coloss. III). De quo videlicet sancto Domini et Joannes in Apo: alysci scribit: Vidi, inquit, Agnum stantem supra montem Sion, et cum eo centum quadraginta quatuor millia habentes nomen ejus, et nomen Patris ejus scriptum in frontibus suis (Apoc. XIV). Qui rursus claritatem supernæ patriæ describens, ait: Et sedes Dei et Agni in illa erunt, et servi ejus servient illi, et videbunt faciem ejus, et nomen ejus in frontibus eorum (Apoc. XXII). Cum ergo idem nomen sacratissimæ venerationis omnes Agnum æquentes, hoc est, universi fideles, in ipsa suæ profes-sionis fronte debeant habere; quanto magis ne-cesse est eos qui, accepto sacerdotio ac magisterio spirituali, ducatum gregis dominici sortiti sunt, exemplum virtutis omnibus in seipso ostendere? Ligatur autem lamina, quæ sanctum Domini conti-net, vitta hyacinthina cum tiara pontificis; cum spe cœlestium bonorum, quam hyacinthus significat, in fide confortamur, et eo arctius vel sacramenta nostræ redemptionis, vel imaginem ac similitudinem nostri Conditoris ac Redemptoris intemeratam servare con-tendimus, quo nullum esse aliud salutis iter cognovi-mus. De figura tiaræ in sequentibus suo loco dicitur. Verum, quia sacerdos tantæ industriæ, talis esse debet meriti apud Deum, qui peccata populi sua exhortatione, increpatione, admonitione corrigere et castigare, suisque valeat precibus abluere, recte subjungitur:

Portabitque Aaron iniquitates eorum, etc. Portat nam-que pontifex iniquitates subditorum, id est, exportat et auferit, eum aut eos docendo pœnitentiam com-missorum provocat, aut pro pœnitentibus suppli-cando gratiam ejus justii judicis conciliat. Facit au-tem hoc in muneribus et donariis, quæ ipsi obtule-runt Domino, et sanctificaverunt, cum pro bonis operibus fructibus dignis pœnitentiæ, id est, elem-osynis, cæterisque operibus justitiæ, quæ fecerint, pœnitentes a reatu scelerum, quæ quondam patrave-runt, absolvit. Hæc quidem ita gerenda institutio di-vina, et in habitu pontificis mystice figuravit, et in verbis sacri eloquii manifeste docuit. Sed longe aliter, proh dolor! quidam præsulum faciunt, qui et donaria sive munera accipere, imo exigere volunt a populo, et nil pro iniquitatibus ejus, ut exportentur et castigentur, veniamque accipiant, curant laborare, cum ob hoc solum dona temporalia sumere debeant a subditis, quod eos æterna bona prædicando ab er-rore correxerint, atque ad viam veritatis deduxerint, ad imitationem primorum sanctæ Ecclesiæ doctorum, qui illis a quibus temporalia percipiebant subsidia, confidenter aiebant: Si nos vobis spiritualia seminavi-mus, magnum est si vestra carnalia metamus (I Cor. IX)? Verum quia præsul quisque sive minister verbi, ita solum pro subditis efficaciter laborare, sive præ-dicando verbum, seu Domino supplicando potest, si

animus ipsius semper divini nominis sit memoria præditus, apte subjungitur:

Erit autem lamina semper in fronte ejus, etc. Si enim lamina nominis Domini scripta semper fuerit in fronte Aaron, placabitur filiis Israel Dominus; quia cum doctor ipse fideliter se divino servitio puraque mente subdidit, mox etiam subditi exemplis illius, ac monitis accensi, et ipsi recte vivere, gratiamque interni aspectoris promereri satagunt.

CAPUT VIII.

Tunica byssina et tiara.

Stringesque bysso tunicam. Hæc est tunica interior, quam supra lineam strictam nuncupat. Quare autem linea stricta sit dicta, vel bysso stringi præcipiatur, jam superius expositum est, et nunc adjiciendam; quia solent milites habere lineas, quas camisas vo-cant, sic aptas membris, et strictas corporibus, ut expediti sint, vel ad cursum, vel ad prælium diri-gendo jacula, tenendo clypeo, ense libraudo, et quocunque necessitas traxerit; qualem et Job ha-buisse legitur, quando Amasam interfecit (II Reg. XI), stricta scilicet ad mensuram habitus ani. Ergo et sacerdotes parati in ministerium Dei utantur hæc tunica, ut habentes pulchritudinem vestimentorum, nudorum celeritate discorant. Hæc tunica, quia sicut hyacinthina ad pedes usque pertingebat, et ipsa Græce poderis, id est, talaris, vocata est, cujus si-gnificatio mystica in promptu est: cum enim coe-stet, lino vel bysso continentiam et castitatem signi-ficari corporis nostri, juxta quod sæpius supra expli-catum est, strictam habent lineam, sive tunicam de bysso sacerdotes, cum propositum continentie ne-quaquam enerviter et fluxa mente custodiunt. Sed tanta prorsus instantia, ut nil belli concupiscibilis caro contra spiritum, aut contra carnem gerat spi-ritus. Lineam habent strictam, cum concupiscentie ac deficiente omnimode anima, in atria Domini cor illorum pariter et caro sociâ germanitate exsultant, in Deum vivum. Hæc autem linea non solum stricta, verum etiam poderis est, videlicet ad pedes usque descendens, cum continentia non uniuicuique mem-bro violenter imposita, sed in toto est corpore de-lectabiliter consummata. Hæc etenim linea, manus ac brachia debet stringere sacerdotis, ne quid nisi utile faciant; pectus, ne quid inane cogitet; ven-trem, ne delicias ultra modum appetendo, Deum æ-gulosos facere præsumat; subjecta etiam ventri mem-bra, ne lascivendo totam sacerdotalis habitus pul-chritudinem corrumpant; genua, ne ab orationis instantia torpeant; tibiae et pedes, ne ad malum currant. Induatur ergo sacerdos primo linea stricta, ut et corpus ab iniquis operibus, et a pravis mentem cogitationibus compescat. Accipiat deinde hyacinthi-nam, ut post distractionem continentie salutaris, æque corpus et animum spiritualium virtutum ha-bitu venustet. Verum quia sensus quatuor sunt cor-poris, visus, gustus, olfactus, auditus, et tactus; quorum primi quatuor proprie capitis, ultimus toti est corpori communis; tunica hæc, quam diximus

utraque proprie, continentiam tactus, et justitiam A designat. Consequenter vero et aliorum quatuor sensuum, quam sit vel curanda innocentia, vel sanctificatio conquirenda, figurat pontificis habitu monstratur, cum dicitur :

Et tiaram byssinam facies. Tiara namque, quæ et eidaris, et mitra vocabatur, caput tegebat et ornat pontificis; ut hoc indumento admoneretur, omnes capitis sensus Deo consecratos habere, ne vel oculi ejus viderent vanitatem, vel aures libentius audiendo opprobrium acciperent adversus proximum suum, vel os abundaret malitia, et lingua concinnaret dolum; sive etiam cor crapula et ebrietate gravaretur, vel olfactus aspersum myrra, et aloë, et cinnamomo lectum meretricis amplecteretur. Quin potius oculi ejus viderent æquitatem, aures inclinarentur ad audienda verba prudentiæ, dulcia essent faucibus ejus eloquia Domini super mel et favum, donec superesset halitus in eo, non loqueretur iniquitatem, nec ab innocentia sua recederet. Curandum et de quinto sensu, qui toti est corpori communis, ut fiat illud propheticum : *Recedite, recedite, exite inde, pollutum nolite tangere (Esa. LII).* Et sicut admonet Apostolus : *Mundemus nos ab omni inquinamento carnis et spiritus, perficientes sanctificationem in timore Dei (II Cor. II).* Qualiter autem tiara hæc fuerit facta, Josephus docet (*Antiq. III, 2*), dicens : Super caput autem gestat pileum in modum parvuli calami aut cassidis, quod extenditur supra summitatem capitis, et modice verticis medietatem excedit; et tale est, ut videatur ex lini textura confectum, habens vitas quæ convolutæ sæpius connectuntur, nec facile dilabatur. Qui videlicet Josephus huic pileo superadditum esse narrat aliud majus velamen, quod totam capitis superficiem celaret : aptatum perfecte, ne laborante sacerdote circa sacrificia corrumpat; quod tamen cujus esset coloris non ostendit. Et hæc quidem de minoris sacerdotis pileo. De pontificis vero tiara hoc modo testatur : Pileum autem priori similiter operatum habet pontifex, sicut reliqui sacerdotes, et alium consutum ex hyacintho variatum. Circumdatur autem ei et aurea corona, tribus vicibus facta, supra quam surgit in media fronte, quasi calculus quidam aureus, similis herbæ, quæ apud nos acharo nuncupatur, quam Græci Hyoscyamon dicunt. Et paulo post descripta mirabili varietate subintulit, dicens : **H**abet autem flores similes plantagini, et per circuitum tota corona his floribus est cæata, ab occipitio usque ad utrumque tempus; in fronte vero hoc quidem non habet, sed lamina est aurea, quæ sacris litteris Dei nomen habet inscriptum. Hæc quidem de secundo velamine et coronis pontificum aureis Scriptura sancta tacere videtur. Coronarum vero breviter fecit in sequentibus mentionem, dicens : *Peccerunt et tunicas opere textili Aaron et filii ejus, et mitras cum coronulis suis ex bysso (Exod. xxxix).* Sed de qua materia factæ essent, non dixit. Cum enim dicat, *Et mitras cum coronulis suis ex bysso*, poterat intelligi utrasque ex bysso factas esse, si non Jose-

phus coronas esse aureas designaret, qui stante ad hoc templo, et legali observantia celebrata, cum esset de genere sacerdotali, facillime potuit modum omnem sacerdotalis indumenti, non tamen legendi, sed et videndo cognoscere. Verum sive byssinæ seu fuerint aureæ coronulæ, cum constet eas factas esse cum mitris, dicamus breviter de figura. Mitras cum coronulis habent sacerdotes ex bysso, qui sic visum, auditum, gustum, olfactum, et tactum suum in venustate castimoniam custodiunt, ut pro eadem custodia se coronam vitæ, quam repromisit Deus diligentibus se, accipere sperent. Nam qui sic continentiam vel bonis operibus studet, ut pro his æterna præmia retributionis quærere negligat, mitram quidem byssinam habere videtur in capite, sed coronulas non habet; quia videlicet imaginem virtutis coram hominibus præfert, sed mercedem virtutis cum Domino non invenit. Sive ergo coronulæ fuerint aureæ, claritatem perpetuæ lucis significant; sive fuerint byssinæ, ipsam nostri corporis immortalitatem, quæ perennis futura est, figurate denuntiant. Et recte sacerdos cum stolis byssinis coronas superadditas gestat, ut et in continentia ipse sua jugiter æternæ præmiæ medietur, et in sanctificatione continentiam vel bonæ operationis simul eadem gaudia supernæ beatitudinis audientibus promittat; ne si absque spe retributionis pondus imponat laboris, jugum Christi suave, atque onus leve asperum suis auditoribus reddat, et durum. Cum vero Dominus tiaram faciendam præciperet, addidit :

Et balteum opere plumarii. De cujus videlicet facta baltei manifestius in posterioribus scriptum est. Cingulum vero fecerunt de bysso retorta, hyacintho, purpura, ac vermiculo bis tincto, opere plumario. Hoc cingulum, ut Hieronymus ex Josepho scribit, in similitudinem pellis colubri, quam exiit in senectute, sic in rotundo textum est, ut marsupium longius putes. Textum autem sub tegmine cœci, purpuræ, hyacinthi, et stamine byssino, ob decorem et fortitudinem, atque ita polymita arte distinctum, ut diversos flores et gemmas non artificis manu contextas, sed additas arbitreris. Habebatque latitudinem quatuor digitorum, quo cingulo proprie pontifex utebatur, et eo tunica hyacinthina, simul et superhumeralis stringebatur. Nam in sequentibus aperte de conjunctione superhumeralis et rationalis dictum est : Hæc et ante et retro ita conveniebant sibi, ut superhumeralis et rationale mutuo necterentur, stricta ad balteum et annulis fortius copulata; quos jungebat vitta hyacinthina, ne laxè fluerent, et a se invicem moverentur. Nulli autem dubium, quin balteus sive cingulum, cui superhumeralis astringebatur, tunicam hyacinthinam, quæ et superhumeralis tunica vocabatur, cingebat; cuncta etenim quæ hucusque dicta sunt, ad pontificis habitum pertinent. Dehinc consequenter filiorum ejus simul baltei et cætera indumenta exponuntur, cum dicitur :

Porro filiis Aaron tunicas lineas parabis et balteos, etc. Neque de balteis eorum, utrum et ipsi opere plu-

marii, an unips coloris fieri debuerint, aliquid discernitur. Dicendum igitur primo de balteo pontificis, qui de quatuor coloribus illis nobilissimis ac Deo dignis factus est; quia apte talem haberet pontifex, quem singulari virtutum decore semper oportebat accingi. Aptè pontifex variante flore colorum fulgentium accinctus incedebat, quia sicut alius quilibet necesse est industria continentiae præcingatur, ne caro repugnans spiritui internam mentis pacem aliquando conturbet; ita pontifex ac doctor fidelium, edomito jam omni concupiscibili motu animi sive corporis, ipsa virtutum gloria debet circumdari, ut juxta exemplum floris illius qui egressus est de radice Jesse, id Domini Salvatoris sit justitia, cingulum lumborum ejus, et fides cinctorium renum ejus. Tunicae autem lineæ, et baltei ac tiaræ, quæ, filiis Aaron in gloriam et decorem fieri præcepta sunt, quid nobis interni decoris et gloriæ commendent, facillime ex his quæ superius exposita sunt, intelligi valet. Tunicas namque habent sacerdotes lineas, cum totum corpus suum candori castitatis dedicant. Balteis tunicas cingunt, cum eandem castimoniam vigilantis mentis custodia circumspectant, ne conscientia illius desidiores erga honorum operum exercitia remaneant, ne per jactantiam castimoniam, ipsius etiam castimoniam meritum perdant. Qui enim tunica talari indutus absque cingulo incedit, defluit tunica, ac relicto corpore ventis et frigidibus intrandi spatium tribuit; quin et præpeditis gressibus incedendi usum retardat; vel etiam calcantibus se causa efficitur ruinæ. Sic niufrum castimonia carnis sæpe nonnullis castimoniam cordis adimit, cum tanto segnius bonis insistere operibus curant, quanto minus perspicunt, quia nil castimoniam custodia absque aliorum augmento honorum valeat, quæ tamen, adjunctis bonis actibus, magnam habenti gloriam conquirit. Denique virginibus stultis nil castitas profuit carnis, quibus veniente sponso lumen defuit internæ puritatis. Accingantur ergo filii Aaron tunicis lineis, ut castitatem habeant. Sacerdotes accingantur balteis, ne ista castitas sit remissa et negligens; ne vento elationis animum perflandi aditum præbeat, ne crescente iniquitate, refrigerescere faciat charitatem ipsorum, ne honorum gressus operum jactantia suæ præsumptionis impediatur, ne præpedita virtutum cursu, ipsa etiam terrestris concupiscentiæ sordibus polluta vilescat, et ad ultimum auctorem suum ad ruinam superbiendo impellat. Accincti autem sacerdotes accipiant et tiaras in capitibus, ut post vigilantem et circumspectam corporeæ castitatis custodiam, ipsius etiam visus, auditus, gustus, et olfactus Deo digna, et custodia teneatur et cura.

CAPUT IX.

Feminalia.

Vestiesque his omnibus Aaron fratrem tuum, etc. Omnibus quidem his vestiendus erat Aaron et filii ejus; sed ea distinctione, ut ipse quidem omnibus his uteretur, filii autem ultimis tribus, quæ illorum proprie nomini ascripta sunt, cum dicitur: Porro

A filiis Aaron tunicas lineas parabis, et balteos ac tiaras in gloriam et decorem. Quod vero sequitur:

Facies et feminalia lineæ, etc. Ad utrosque simul, et Aaron scilicet et filios ejus, sicut etiam ipsa verba manifeste probant, pertinet; sicque sit ut Aaron ipse cunctis quæ commemorantur octo vestibus induatur, feminalibus videlicet lineis, tunica lineæ, hyacinthina superhumerali, rationali, balteo, tiara, petalo aureo. Filii vero ejus quatuor tantum ex his, id est, feminalibus, lineæ stricta, cingulo et tiara utantur. Verum, quia de cæteris supra tractatum est, feminalia hæc quæ ad operiendam carnis turpitudinem fieri mandantur, illam castimoniam portionem, quæ ab appetitu copulæ conjugalibus cohibet, proprie designant, sine qua nemo vel sacerdotium suscipere, vel ad altaris potest ministerium consecrari, id est, si non aut

B virgo permanserit, aut contracta uxoris conjunctionis sœdera solverit. Quod videlicet genus virtutis nulli per legem Dei necessario imperatum, sed voluntaria est devotione Domino offerendum, dicente ipso de hoc: *Non omnes capiunt verbum istud (Matth. xix)*. Ad quam tamen benigna mox exhortatione eos, qui possint, invitat dicens: *Qui potest capere, capiat*. Et paulo post eisdem qui vel uxorem, vel alios cognatos, et implicamenta mundi hujus propter ipsum reliquerint, centuplum promittit in hac vita præmium, et in sæculo futuro vitam æternam. Unde certe gratia distinctionis non Moyses hoc indumento vestiri Aaron et filios ejus jubetur, sicut de prioribus dicitur: Vestiesque his omnibus Aaron

C fratrem tuum, et filios ejus cum eo. Sed facies, inquit, feminalia lineæ, ut operiant carnem turpitudinis suæ. Ipsi, inquit, operiant carnem turpitudinis suæ, tu feminalia pontifici et filiis ejus facies, tu castitatis regulam docebis, tu abstinendum ab uxorio complexu eis qui sacerdotio functuri sunt intimabis. Nulli tamen violentum hujusmodi continentiae jugum impones; sed quicumque sacerdos fieri, ac ministerio servire altaris voluit, ipsi sua sponte uxorum servi esse desistant. Quod ubi perfererint, et suscepto semel continentiae proposito ministros se sanctuarii atque altaris fore consentiunt, aderit lex divina, quæ velut cæterum illius habitum sacerdotibus congruum imponens, quomodo vivere vel docere debeant abundanter instituat, congaudentque spontaneæ ipsorum devotioni, dignum sacerdotio decus sapientiæ, patientiæ, mansuetudinis, misericordiæ, zeli spiritualis, humilitatis, timoris Domini, cæterorumque hujusmodi ornamentorum superaddat; alioquin iniquitatis rei moriuntur. Mortem namque certissimam incurrit animæ, si quis luxuriose vivens, sacerdotalem sibi usurpare gradum præsumit. Qui sensus subsequentibus quoque Domini verbis affirmatur, quibus post pauca subjungit:

D (Exod. xxix.) *Cumque laveris patrem cum filiis suis aqua, etc.* Nam neque hic aliquid de feminalibus a Moyse accipiendis præcipitur: unde liquido constat, quod se hoc genere vestimenti ipse prius Aaron ac filii ejus induerant, et sic ad manum Moysi lavandi.

induendi, unguendi, et consecrandi intrabant. Ubi et hoc notandum quod consecraturus eos Moyses, primo lavit aqua, et sic habitum illis sacri gradus imponit; quia nimirum necesse est, ut qui ad officium altaris promovendus est, majoribus se solito fluentis lacrymarum sive compunctionis tempore dedicationis abluat, ut quo mundior ad gradum accipiendum accesserit, eo perfectius acceptum consummet. Posset autem in hoc lavacro baptismi sacri fontis intelligi, si qua esset consequentia: ut quis in sacerdotium electus, tunc primum aqua baptismatis in remissionem peccatorum ablueretur, et non talium ordinationi contradiceret Apostolus, dicens: *Non neophytum ordines, ne in superbiam elatus, in iudicium incidat diaboli*: indutus vero sacris vestibus pontifex, mox oleo unctionis perfunditur, ut per gratiam Spiritus sancti consecratio perficiatur; non quod ea quæ præmissa sunt indumenta virtutum absque gratia Dei possimus habere, sed quia majus necesse est auxilium gratiæ tribuatur a Domino, ubi quis vel majorem conscenderit gradum, vel plurimorum fuerit regimini prælatus. Notandum interea quod cum in hoc libro Exodi, Aaron octo vestibus induendus asseratur, videtur in Levitico addita et nona, balteus videlicet, quo linea fuerit tunica ante indutam hyacinthinam præcincta. Sic etenim scriptum est: *Cumque lavisset eos, vestivit pontificem subucula linea, ac cingens eum balteo, et induens tunica hyacinthina; et desuper humerale imposuit, quod stringens cingulo aptavit rationali (Levit. viii)*. Sed quomodo hoc factum fuerit, patet manifeste ex eis quæ explanata sunt, figura vestitus intellectualis.

CAPUT X.

De quatuor vestium sacerdotalium coloribus, et quatuor elementis, et consecratione sacerdotum.

Verum quia de habitu sacerdotali, sequentes dicta patrum, breviter ista perstrinximus, notandum putavimus ex hoc quod quatuor illi colores eximii, de quibus factus est, totidem mundi elementis congrua comparatione aptantur. Byssus sive linum terræ, quod ex ea nascuntur; purpura aquis, quod ex marinis conchyliis tingitur; hyacinthinus et coccus aeri et igni ob coloris similitudinem. Coccusque fuerit his tinctus, eo quod ignis gemina sit virtute præditus, lucendi videlicet et incendendi. Aliantque Hebræi, quia ideo pontifex omnium figuram elementorum in suo habitu gestaverit, quia non solum pro Israel, sed pro omni mundo immolans rogare debuerit. Quibus nos non incongrue forte addere valeamus, quod in unoquoque hominum figura omnium elementorum continetur: ignis in calore, aeris in halitu, aquarum in humore, terræ in ipsa soliditate membrorum. Unde et a physiologis Græce homo microcosmos, id est, minor mundus vocatur. Quod et si aerum quid in eodem habitu juxta intelligentiam hanc significet, quæris, rationabilem in eo interioris hominis virtutem intellige. Unde et in eo proprie sanctorum Domini scriptum est: quia non nisi per hanc quisque ad cognitionem sui Conditoris ascendit. Hinc

A etenim Apostolus dicit, *in interiore homine habitare Christum per fidem in cordibus nostris (Ephes. iii)*. Et ideo nobis Scriptura pontificem Veteris Testamenti sic vestitum ostendit, ut sciat et nostri temporis pontifex pro toto se genere humano, maxime autem pro his qui cognoverunt veritatem, signumque fidei illius in fronte portant, intercedere debere, Apostolo admonente ac dicente: *Obsecro igitur primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro regibus, et omnibus qui in sublimitate sunt (I Tim. ii)*. Quod si in pontifice, quem consecrat Moyses, Dominum Salvatorem intelligimus, jure in habitu suo totius mundi figuram simul, et hominis habet. *Ipse est enim, ut Apostolus ait, splendor gloriæ, et figura substantiæ Dei Patris, portansque omnia verbo virtutis suæ. Ipse Agnus Dei, qui tollit peccata mundi: ipse sacerdos in æternum, omni sanctitatis ornatu præclarus, non quem natus in carne per exercitium laboris accipere meruit, sed quem in utero Virginis incarnatus, perveniente gratia Spiritus sancti, totum simul accepit (Hebr. i)*. Cujus sacerdotii interpellationem pro nobis pulcherrime commendans Apostolus ait: *Hic autem eo quod maneat in æternum, sempiternum habet sacerdotium: unde et salvare in perpetuum potest, accedens per semetipsum ad Deum, semper vivens, ad interpellandum pro eis (Hebr. vii)*. Cujus etiam æque indumenta et ornamenta virtutum commendans adjunxit: *Talis enim decebat, ut esset nobis pontifex, sanctus, innocens, impollutus, segregatus a peccatis, et excelior cælis factus*. Qui vero habuit laminam in capite suo auream, in qua esset sanctum Domini sculptam; quia venit in nomine Patris, dicens: *Ego in Patre, et Pater in me est; et, Qui videt me, videt et Patrem (Joan. xiv)*. Hactenus Aaron et filiorum ejus habitus qualis esse debeat, cælesti designatur oraculo. Sequitur autem hinc etiam modus consecrationis, quo vel ipsos, vel tabernaculum cum omni suppellectili sua dedicari oporteat.

Ublatis videlicet Domino vitulo, etc. Quæ nimirum cuncta, sive operum devotionem bonorum, ac munditiam fidei, sive gratiam divini illustrationis, sola consecrari per sacerdotes, figurate demonstrant. Quis etenim nesciat, immolationem ac sanguinem illorum animalium, mortem aspersionemque designare sanguinis Domini nostri, per quam et a peccatis absolvendi, et in bonis operibus sumus confirmandi? Panes quoque azymi quid mysterii Salvatoris contineant, docet Apostolus dicens: *Itaque epulem non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ et nequitiae, sed in azymis sinceritatis et veritatis*. Consersa sunt autem, sive lita oleo crustula et lagana; ut admoneremur, opera habere non solum a fermento malitiæ et nequitiae castigata, sed et pinguedine charitatis divinis digna conspectibus. Vel certe crustulam oleo consersam ad consecrationem nostram Domino offerimus, cum universa quæ facimus, per internam sancti Spiritus gratiam in cordis nostri devotione pinguescunt. Lagana oleo lita offerimus, cura

etiam foris hominibus spiritu lia esse quæ agimus, A piendum ignem dilectionis, et offerenda Deo virtutum libamina debent præparari : quia omnibus generaliter pusillis cum majoribus loquitur Apostolus, dicens : *Mundemus nos ab omni inquinamento carnis et spiritus, perficientes sanctificationem in timore Dei (II Cor. vii)* : quod est aliis verbis dicere. Præcédamus, et auferamus a nobis spineta vitiorum, et punctiorum aculeos titillantium, quos terra corporis nostri ex peccato primæ prævaricationis nobis germinare consuevit, et quasi quadam bipenni sedulæ castigationis incidentes excolamus strenue interiori simul et exteriori hominem nostrum, qui dignus fiat, accepto sancti Spiritus igne, hostiam virtutum in conspectu sui Conditoris offerre. Aptè unus ac non dispar erat ignis, qui in hoc altari victimas, B in illo thura incendebat ; quia nimirum unus est spiritus, qui cunctorum mentes fidelium variante donationum gratia vivificat. Quod autem altare inceasi quadrangulum fuit, unum habens cubitum longitudinis, et alterum latitudinis, duos vero in latitudine, longitudo ad longanimitatem patientiæ, ut in expositione altaris holocausti dictum est, latitudo ad amplitudinem dilectionis, altitudo pertinet ad sublimitatem spei, per quam in laborum tolerantia temporalium, et hilaritate dilectionis sincera mente gaudemus. Unius autem est cubiti et longitudo et latitudo altaris, quando summi quique et perfecti in Ecclesia viri, nullius alterius rei quam perpetuæ retributionis intuitu, et mala temporalia æquanimiter ferunt, et quæcunque valent proximis per charitatem bona impendunt. Item, quia charitas patiens est, benigna est. Patiens videlicet, ut illatam a proximo injuriam toleret : benigna, ut cuius adversa tolerat, illi etiam, cum opus habuerit, officia pietatis exhibeat. Recte altare thymiatis in longitudine et in latitudine quadrangulum fieri jubetur ; ut insinuetur, quia perfectorum animus fœderatis ad invicem virtutibus, quantum diligere fratrem, tantum et ferre sufficit, et quantum per patientiam sustinere potest molestiam ejus, tantum præstare ei per dilectionem suæ pietatis benevolentiam potest. Duos autem habet cubitos in altitudine, quia duplex sese præmium in futura vita accepturos sperant electi, unum videlicet quietis animarum, cum corruptibile hoc et mortale corpus exuentes, cœleste regnum intraverint ; aliud cum recepto eodem corpore incorrupto atque immortali, perfectius in præsentia sui Conditoris exultabunt, impleta promissione prophetica, quæ dicit : *In terra sua duplicia possidebunt, lætitia sempiterna erit eis (Isa. lxi)*.

CAPUT XI.

Altaris incensi descriptio.

(Exod. xxx.) *Facies quoque altare ad adolendam thymiama*, etc. Si altare holocausti, de quo supra dictum est, generaliter vitam designat justorum, qui carnem suam quotidie crucifigere cum vitis et concupiscentiis, atque in hostiam viventem Domino offerre consueverunt ; quid hoc altare ad adolendum thymiama factum, nisi specialem quorundam perfectorum vitam significat ? Neque enim frustra in illo carnes animalium incendebantur, in hoc adolebatur incensum ; nisi quia in illo figurabantur hi qui non secundum desideria carnis ambulabant, sed quasi hæc Domino immolantes, omnes sui corporis sensus per ignem sancti Spiritus ejus voluntati dedicant : in isto autem illorum typus exprimitur, qui majore mentis perfectione, extinctis prorsus ac sopitis illecebris omnibus carnis, sola Domino orationum vota offerunt : nil quidem de carne, quod se impugnet, nil de conscientia peccati unde conturbentur ac paveant, habentes, sed dulcium profusione lacrymarum optantes venire, et apparere ante faciem Dei. Unde aptè hoc altare intus in vicinia veli et arcæ, illud ante tabernaculum foris positum est ; quia nimirum illi in conspectu sanctæ Ecclesiæ cunctis in exemplo virtutum præfulgent ; isti altioris ardore desiderii, contemplationi futuræ beatitudinis etiam corpore detenti non minimum propinquant. Aptè illud ære, hoc vestiri auro præcipitur : æs namque plus aliis metallis sonorum ac diu durabile est ; aurum vero quantum sono succumbit, tantum splendore præstat æramento. Unde certe æneum altare, in quo carnes incendebantur, et sanguis fundebatur victimarum, illorum gestat typum, qui edomitibus et velut Deo immolatis voluptatibus carnis, perseveranter viam veritatis, quam semel inchoavere, peragunt, et hæc quoque D proximis incendendam crebro sermone prædicationis insonant. Porro aureum altare illis convenienter aptatur qui amplius gratia supernæ claritatis illustrantur ; sed minus aliis quæ in secreto de interna suavitate gustent, dicendo aperiunt : minus eructare proloquendo sufficiunt, quanta ipsi intus dulcedine in abdito vultus Dei resciantur. Aptè etiam altare thymiatis quanto metalli fulgore præcallebat, tanto mensura minus fuit ; quia quo sanctiores quique in Ecclesia, eo sunt pauciores. Aptè de eisdem lignis setim, quæ albæ spinæ similia esse, et incorruptibilia diximus, utrumque altare fieri præcipitur : quia nimirum una est fidei non fictæ firmitas, qua omnium corda electorum præconstruunt, atque ad susci-

piendum ignem dilectionis, et offerenda Deo virtutum libamina debent præparari : quia omnibus generaliter pusillis cum majoribus loquitur Apostolus, dicens : *Mundemus nos ab omni inquinamento carnis et spiritus, perficientes sanctificationem in timore Dei (II Cor. vii)* : quod est aliis verbis dicere. Præcédamus, et auferamus a nobis spineta vitiorum, et punctiorum aculeos titillantium, quos terra corporis nostri ex peccato primæ prævaricationis nobis germinare consuevit, et quasi quadam bipenni sedulæ castigationis incidentes excolamus strenue interiori simul et exteriori hominem nostrum, qui dignus fiat, accepto sancti Spiritus igne, hostiam virtutum in conspectu sui Conditoris offerre. Aptè unus ac non dispar erat ignis, qui in hoc altari victimas, B in illo thura incendebat ; quia nimirum unus est spiritus, qui cunctorum mentes fidelium variante donationum gratia vivificat. Quod autem altare inceasi quadrangulum fuit, unum habens cubitum longitudinis, et alterum latitudinis, duos vero in latitudine, longitudo ad longanimitatem patientiæ, ut in expositione altaris holocausti dictum est, latitudo ad amplitudinem dilectionis, altitudo pertinet ad sublimitatem spei, per quam in laborum tolerantia temporalium, et hilaritate dilectionis sincera mente gaudemus. Unius autem est cubiti et longitudo et latitudo altaris, quando summi quique et perfecti in Ecclesia viri, nullius alterius rei quam perpetuæ retributionis intuitu, et mala temporalia æquanimiter ferunt, et quæcunque valent proximis per charitatem bona impendunt. Item, quia charitas patiens est, benigna est. Patiens videlicet, ut illatam a proximo injuriam toleret : benigna, ut cuius adversa tolerat, illi etiam, cum opus habuerit, officia pietatis exhibeat. Recte altare thymiatis in longitudine et in latitudine quadrangulum fieri jubetur ; ut insinuetur, quia perfectorum animus fœderatis ad invicem virtutibus, quantum diligere fratrem, tantum et ferre sufficit, et quantum per patientiam sustinere potest molestiam ejus, tantum præstare ei per dilectionem suæ pietatis benevolentiam potest. Duos autem habet cubitos in altitudine, quia duplex sese præmium in futura vita accepturos sperant electi, unum videlicet quietis animarum, cum corruptibile hoc et mortale corpus exuentes, cœleste regnum intraverint ; aliud cum recepto eodem corpore incorrupto atque immortali, perfectius in præsentia sui Conditoris exultabunt, impleta promissione prophetica, quæ dicit : *In terra sua duplicia possidebunt, lætitia sempiterna erit eis (Isa. lxi)*.

Cornua ex ipso procedent, etc. Cornua sæpe in Scripturis solent eminentiam designare fidei et virtutum : per quam obviantia nobis antiqui hostis certamina obtundere ac superare debemus, dicebat cum propheta Domino : *In te inimicos nostros cornu ventilabimus (Psalm. xlviii)*. Qui mox de quo cornu dixisset, subdendo declaravit dicens : *Et in nomine tuo spernemus insurgentes in nos*. Sicut e contra, nonnunquam bella vitiorum, quæ nos expugnare moliantur

ur, cornuum nomine solent indicari. Quod utrumque breviter complexus per prophetam Dominus dicebat : *Et omnia peccatorum cornua confringam, et exaltabuntur cornua iusti (Psalm. XLVII)*. Unde bene in lege cornuti tantum generis animalia munda esse, et populo Dei comestibilia decernuntur. Quæ enim ruminant atque unguam findunt animalia, ea etiam constat esse cornuta ; ut ostendatur mystice quod illi tantum Ecclesiæ Dei spirituali conjunctione possunt incorporari, qui fortitudine fidei ad bella vitiorum existere probantur invicti. Procedunt autem cornua ex ipso altari thymiamatis, cum opera virtutum electi, non ad faciem hominum specie tenus ostendunt, sed ex interna mentis radice, fixo atque immobili exercent affectu. At contra hypocritæ, quasi cornibus aliunde mutatis, habentes speciem pietatis, virtutem ejus negant. Quibus apte congruit illa Æsopi fabula, qua refert cornicem involutis pavonis pennis exornatam, frustra de sua esse pulchritudine gloriatam, imo propemodum zelo exardescente pavonum, omni pennarum virtute, et ipsa vita esse spoliatam. Vestitur altare auro purissimo, cum perfecti quique vera internæ sapientiæ luce refulgent, cum in omnibus quæ agunt, splendorem charitatis velut quotidiani gloriam habitus permonstrant, cum memoriam sibi perpetuæ claritatis semper inesse cunctis sese videntibus sive audientibus ostendunt, cum se ante omnia regnum Dei et justitiam ejus cogitare et quærere manifestant. Et bene tam craticula altaris, quam parietes et cornua vestiri auro jubentur. Craticula quippe intus in medio erat altaris ad suscipienda nimirum thymiamata parata. Parietes vero foris parebant, cornua et ipsa foris parentia speciali fastigio altius eminebant. Deauratur autem craticula, cum in interiore homine nostro per fidem resplendet Christi gratia. Deaurantur parietes, cum eadem gratiæ dominicæ dilectionis per bona se exterius opera dilatata. Deaurantur et cornua, cum ipsa fiducia fortitudinis justorum, qua adversarios veritatis, sive per patientiam fortiter ferre, seu per sapientiam prudenter refellere, vel corrigere didicerunt, internæ lucis in omnibus fulgore coruscat. Et quoniam tales jure dicere possunt : *Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi, de reliquo reposita est mihi corona justitiæ (11 Tim. IV)*, recte subditur :

Faciesque ei coronam aureolam per gyrum. Corona etenim aureola per gyrum fit altari thymiamatis, cum sancti pro nobis quæ se egisse meminerint, præmia præstolantur æterna. Et bene per gyrum altaris coronæ fit, ut omnia quæ fecere, cœlesti mercede digna esse cœcantur : neque aliquid in talibus remanere, quod post absolutionem carnis, purgatorio debeat igne castigari. Item altare incensi coronam habet auream per gyrum etiam in eis qui, etsi minores sunt meritis, nec palam protestari audent, certam sibi boni certaminis ac servatæ fidei repositam esse mercedem, cuncta tamen quæ agunt, intentione Deo placendi, et spe agunt perscrutandæ ejusdem supernæ mercedis. Sequitur :

PATROL. XC.

Et duos annulos aureos sub corona, etc. Possunt quidem in his annulis, quibus altare portabatur, juxta quod supra in altari holocausti, arca et mensa expositum est, quatuor Evangeliorum libri non inconvenienter accipi, per quorum fidem ac doctrinam sancti portantur, atque a terrenis cogitationibus sublevati, per eremum hujus vitæ quotidianis bonorum operum profectibus cœlestem feruntur ad patriam. Verum quia ibi manifeste quatuor circuli fieri, duo videlicet in latere uno, et duo in altero præcipiuntur, hic autem tacito numero quaternario duo annuli per singula latera fiunt : pro certo ibi apertius evangelistarum numerus claret, hic vero etiam aliud quiddam mysterii spiritualis, quod ad dilectionem Dei et proximi summe respiciat, inest. Per singula etenim latera annulis aureis circumdatur altare ; quia cor electorum hinc et inde Dei ac proximi dilectione confirmatur. Quæ bene annulis comparatur, quia evacuata in sine prophetia, destructa scientia, cessantibus linguis, ipsa nunquam cessabit. Duo sunt autem annuli per singula latera ; quia utrumque charitatis mandatum gemina virtute distinguitur. *Charitas quippe Dei per sinceritatem fidei ac vitæ munditiæ perficitur (Hebr. II) ; sine fide enim impossibile est placere Deo, et fides sine operibus mortua est (Jac. II)*. Quod utrumque uno versiculo propheta complectitur dicens : *Justus autem in fide sua vivit (Habac. II) ; aperte insinuans quod ita solum quisque ad vitam venturus est, si opera justitiæ cum fide veritatis habuerit, sic et dilectio fraterna in virtute gemina consistit, patientiæ scilicet et benignitatis, teste Apostolo, qui ait : Quia charitas patiens est, benigna est (1 Cor. XIII)*. Unde et Dominus, *Dimittite, inquit, et dimittetur vobis ; date, et dabitur vobis (Luc. VI) ;* videlicet in dimittendo debita, patientiam docens ; in dando necessaria, gratiam benignitatis. In uno, ut proximorum incommoda fortiter feramus ; in altero, ut comoda proximis nostra gaudentur tribuamus. Duos ergo annulos per singula latera habet altare, cum biforiformi perfectione charitatis sancti, et in sui Conditoris honorem, et in curam atque obsequium accinguntur proximi. Hisque annulis immittuntur vectes inaurati, ut altare portetur, cum tales parato mentis sinu excipiunt clarissima præcedentium dicta Patrum, per quæ magis magisque a terrenis suspensi ad amorem rapiantur æternorum bonorum. Nam quod tales animo et merito cœlestibus appropinquant, sequentibus quoque verbis mystice designatur, cum dicitur :

Ponesque altare contra velum, etc. Arca namque, ut suo loco expositum est, Dominum Salvatorem demonstrat, velum quod ante arcam pendeat, ipsum cœlum designat, cujus edita Dominus victa morte penetravit ; ut, sicut Apostolus ait, *Appareat nunc vultui Dei pro nobis (Hebr. IX)*. Statque altare contra velum, quod ante arcam appensum est, cum omnis intentio justorum ad ingressum directa est regni cœlestis. Stat coram propitiatorio, quo tegitur arca, cum visioni sui Conditoris puritate mentis appropinquant, e-

clausi, qui amlitet corpore conversationem habent in A
coelestibus.

CAPUT XII.

De thymiamate adolendo super altari.

Et adolebit incensum super eo Aaron, etc. Constat incensum sive thymiama vim orationis exprimere, dicente Psalmista : *Dirigatur oratio mea, sicut incensum in conspectu tuo (Psal. cxl)*. Et in Apocalypsi Joannis, habere vidit sanctos phialas aureas plenas odoramentorum. Quod confestim exponendo subjungit : *Quæ sunt orationes sanctorum (Apoc. v)*. Et quoniam Aaron, ut supra dictum est, et ipsum specialiter summum sacerdotem, videlicet Dominum Salvatorem, et nostri quoque ordinis sacerdotes designat ; adolebit Aaron in hoc altari incensum suave fragrans mane, cum vel Dominus ipse illustrata fidelium corda, novo gratiæ suæ jubare ad dulcedinem orationis instigat, vel participes sacerdotii illius sedula exhortatione fideles ad deprecandam faciem sui Conditoris excitant. Incendit autem thymiama sacerdos non solum mane, sed et vespere. Mane etenim thymiama incenditur, ut in principio omnis boni, quod inspirante Deo facere disponimus, illius auxilium, quo perficiamus, invocemus. Ad vespertinum vero, ut cum bene cœpta complemus, illi a quo accepimus, pro his quæ donavit gratiarum vota reddamus. Vel certe, quia mane et orto sole, clare omnia circumquaque videmus ; vespere autem superveniente, dubio visu caligamus. Ideoque lumine lucernæ, ut videamus quæ volumus, indigemus. Illa Redemptoris nostri sacramenta, sive dicta, quæ liquido etiam juxta ordinem humanæ rationis pro modulo nostro dignoscere sufficimus, jam quasi in die conspiciamus. In quibuscunque autem ratio humana desicit, sed sola nobis auctoritas Scripturæ sequenda est, illic velut in nocte oculus nostri intellectus caligat. Sed lucerna verbi Dei pedes nostros, ne forte offendant, atque a via veritatis exorbitent, adjuvat. Hinc etenim Petrus de sacramento dominicæ fidei loquens ait : *Et habemus firmiorem propheticum sermonem, cui bene facitis intendentes, quasi lucernæ lucenti in caliginoso loco, donec dies luceat, et lucifer oriatur in cordibus vestris (II Petr. i)*. Bene ergo dicitur : *Et adolebit incensum super eo Aaron suave fragrans, mane quando componet lucernas, incendet illud, et quando collocat eas ad vespertinum*. Mane etenim Aaron incensum super altari adolet, cum Dominus corda fidelium in his quæ jam intelligere valent arcanis veritatis, ad gratiam compunctionis inflammat. *Incendet illud et ad vespertinum, quando collocat lucernas*, cum etiam ex eis quæ necdum capere queunt, quoniam et hæc sancta, quantum divina esse non ambigunt, ad amorem eos coelestium, ubi omnia secreta patefiunt, informat. *Fragratque suave thymiama*, cum subita compunctione divinitus tacti lacrymis solum ac precibus vacare dulco habent. Bene autem sequitur :

Uret thymiama sempiternum coram Domino, etc.

Quia nimirum necesse est, ut animus post orationem et fletus ad otiosa verba sive facta non divertat, sed

in eodem se vigore devotionis, quem in oratione suscepit, etiam finita oratione custodiat ; juxta exemplum Annæ, de qua orante dictum est : *Virtusque ejus non sunt amplius in diversa mutati (I Reg. i)*.

Non offeretis super eo thymiama compositionis alterius. In sequentibus hujus voluminis, e quibus aromaticis hoc thymiama componi debuerit, nominatim designatur : stacte videlicet et onycha, galilæo boni odoris et thure lucidissimo, quæ cuncta ad significationem æternorum honorum, quæ principaliter a Domino quærenda sunt, constat pertinere. Non est ergo offerendum super altari aureo thymiama compositionis alterius, quam quod Dominus statuit ; quia non aliud a Domino quærere orantes quam quod ipse B jussit, quædque se daturum promisit ; non aliud de illo credere, quam quod ipse docuit, debemus.

Non est offerenda super eo victima, etc. Hæc etenim omnia ad altare exterius pertinent, quæ incipientium et in profectu adhuc positurorum vitam designant. Tantæ namque sublimitatis perfectorum est vita justorum, ut nil in ea carnale, quod Domino mactare habeant, valeat inveniri. Et quidem libamina vini constat, nonnunquam magnam gratiæ spiritualis designare virtutem, hoc est, sive poculum doctrinæ, seu calicem passionis, sive fervorem præcipuæ dilectionis, sive ipsam Spiritus sancti perceptionem, aut aliquid hujusmodi. Verum quotiescunque vinum libaminum cum carnibus offertur hostiarum, eorum profecto juxta tropologicam expositionem designat sanctimoniam, qui adhuc aliqui de carnalibus concupiscentiis, quod puritati spiritus adversetur, et quod igne sancti Spiritus in ara cordis incendi debeat, habent. Perfecti autem justi, qui dicere possunt : *Defecit cor meum, et caro mea, Deus cordis mei, et pars mea Deus in sæcula* ; quasi cessantibus victimarum libaminibus, quæ ad æneum altare exterius positum pertinent, sola intus in aureo altari aromata Domino desiderii cœlestis offerunt ; quæ de remissione peccatorum jam securiores effecti, pro dilato solummodo regni perennis introitu lugenti, dulcibusque lacrymarum fluentis stratum summi per singulas noctes irrigant. De quo videlicet altari adhuc bene subditur :

Et deprecabitur Aaron super cornua ejus, etc. Summus namque sacerdos noster semel in anno obtulit sanguinem suum pro peccato totius mundi. In illo videlicet anno, de quo dicit ipse per Esaiam : *Quia venerit prædicare annum Domini acceptum (Esa. lxi)* ; hoc est, in toto hoc tempore, quo Ecclesiam sibi copulare dignatus est. Semel etiam unicuique credentium lavacrum sacri fontis, in mysterium sui sanguinis, ad solvenda peccatorum vincula donavit, et pulchra omnimode figurarum distantia. Semel quidem per annum pontifex in sanguine oblationis super cornua altaris deprecari, quotidie autem thymiama suave fragrans super eo incendere præcipitur ; quia Dominus et Salvator noster, qui quotidie fideles suos gratia internæ compunctionis accendunt

renovat, semel eos hostia sui sanguinis mortem superans redemit ipsi fideles, qui quotidiana peccata quotidianis ablueri precibus ac lacrymis soleat, semel in sacramentum passionis illius absolutos se a peccatis omnibus esse gaudent. *Deprecabitur autem super cornua altaris*, quia et ipse non solum inter homines conversatus pro hominibus oravit; verum etiam nunc ad dexteram Patris in caelestibus sedens, interpellat pro nobis, et in cordibus electorum per fidem inhabitans, dum eos ad deprecandum excitat, recte ipse deprecari narratur. *Deprecabitur autem Aaron super cornua altaris*, cum electos suos Patri Dominus, per memoriam earum quas fecere virtutum commendat. Denique quasi cornua tangens altaris aurei de devotione discipulorum loquitur: *Quos dedisti mihi de mundo, tui erant, et mihi eos dedisti, et sermonem tuum servaverunt. Nunc cognoverunt quia omnia quae dedisti mihi, abs te sunt* (Joan. xvii). Pro quibus etiam deprecans adjecit: *Ego pro his rogo, non pro mundo, sed pro his quos dedisti mihi, quia tui sunt* (Ibid.). Et quia propter merita et intercessionem sublinium virorum, plerumque nostrae infirmitati Dominus miseretur, recte subjungitur:

Et placabit super eo in generationibus vestris, etc. Placat quippe Aaron super altare incensi, quando propter justitiam sanctorum, quos intercessores et patronos quaerimus nobis, propitiatur Dominus. Denique obsessus ab hostibus Ezechia, et auxilium ejus invocanti, ait: *Et civitatem hanc salvabo, et protegam eam propter me, et propter David servum meum* (IV Reg. xix). Sic et Moyses pro populo peccante intercedens, patrum fecit memoriam, et quasi super cornua deprecans altaris, Dominum placare curabat: *Quiescat, inquit, ira tua, et esto placabilis super nequitiam populi tui. Recordare Abraham et Isaac et Israel, servorum tuorum, quibus jurasti per te ipsum dicens: Multiplicabo semen vestrum, sicut stellas caeli* (Exod. xxxii). Possumus sane haec altaria etiam ita interpretari, ut aeneum quidem, in quo carnes comburentur et sanguis fundebatur hostiarum, omnem hujus temporis Ecclesiam accipiamus, in qua nullus est absque peccato, etiam si unius diei fuerit vita ejus super terram. Nullus qui non ex peccato praevagationis Adae carnaliter natus, necesse habeat in Christo renasci, et spiritus ejus igne mundari. Aureum vero altare, ipsum Dominum significet; qui miro atque ineffabile ordine, ita carnem veram traxit ex Adam, ut a peccato carnis Adae veraciter esset immunis; quomodo altare quidem utrumque ex unius ejusdemque generis lignis factum, sed non utrumque erat auro coopertum. Sed et in hoc altari nil carnale offerebatur, verum aromata tantum adolebantur; quia Dominus preces sive lacrymas effundens, non pro suis erratibus, qui nulli erant, sed pro nostra hoc salute faciebat. Sicut enim arca intra velum posita, hominem Deum sedentem ad dexteram majestatis in excelsis significat; ita altare extra velum quidem, sed prope introitum ejus positum,

A eundem Mediatorem Dei et hominum potest figuralliter exprimere, inter homines humanitus quidem conversantem, sed potentia divinitatis caelorum interiora penetrantem. Stabat altare incensi in sanctuario, ubi et candelabrum et mensa; quia *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis* (Joan. 1). Stabat arca intra velum; quia idem Dominus Jesus post passionem resurrectionemque suam assumptus est in caelum, et sedet a dextris Dei. Super cujus cornua altaris deprecatur Aaron in sanguine, qui oblatu est pro peccato, et placat super eo, quod rogantes pro populo Dei, vel pro sua ipsorum ignorantia sacerdotes per unigenitum Filium ejus sese adjuvandos, et per sacramentum passionis illius salvandos esse confidunt, monente Apostolo ac dicente: *Pet ipsum ergo offeramus hostiam laudis semper Deo* (Hebr. xii), id est, fructum labiorum confitentium nominis ejus. Quod de omnibus etiam electis, membris videlicet summi sacerdotis, qui in spiritu et veritate orant Patrem, convenienter accipi potest. Cui autem melius quam huic altari convenit quod dicitur: *Sanctum sanctorum erit Domino*, de quo in mundum nascituro dixit virgini matri archangelus: *Spiritus sanctus superveniet in te*, etc. (Luc. 1). Descripta hucusque factura altaris incensi, superest adhuc descriptio labri aenei, in quo lavarent manus suas ac pedes, ingressuri in tabernaculum sacerdotes; sed praenititur unum Domini mandatum, quod et nos breviter tangere ac pro modulo nostro exponere convenit.

CAPUT XIII.

De pretio pro animabus singulorum, numerato populo.

Quando tuleris summam filiorum Israel, etc. Hujus praeepti oblitus est David, quando numeravit populum, ideoque plagam numerando eidem populo conscivit. Spirituali autem sensu, summa filiorum Israel summam omnium designat electorum, quorum nomina scripta sunt in caelo. Singulique dant pro animabus suis pretium Domino, cum ei in bonis operibus exhibent sedulae servitutis obsequium. Alioquin plaga erit in eis, cum fuerit recensiti; quia nimirum ultio perpetua manet eos qui, fidelium numero nomine tenus sociati, perfecta fidei opera Domino offerre detrectant. Diciturque de talibus: *Non dabit Deus placationem suam, nec pretium redemptionis animae suae* (Psal. xlviii). *Redemptio enim animae viri divitiarum suae* (Proverb. xiiii), ut Salomon ait: sive temporales, scilicet cum eas distribuerit dederitque pauperibus, ut justitia ejus maneat in saeculum saeculi; seu spirituales, hoc est, ipsa justitia quam fecit, vel miserando pauperibus, vel alia bona faciendo. *Dabit autem omnis qui transit ad nomen, dimidium sicli*, hoc est decem obolos; quod non aliud aptius quam observantia decalogi legis a nobis valet intelligi. Qui enim hunc recte intelligere novit, omnem in eo et fidei atque operis plenitudinem, et futurae promissionem retributionis inesse cognovit. Denique in primis tributiois inesse cognovit. Denique in primis tributiois inesse cognovit. Denique in primis tributiois inesse cognovit. Denique in primis tributiois inesse cognovit.

proximi comprehensa; et Apostolo teste: *Plenitudo legis est dilectio* (Rom. xiii). Sed et aliud sacramentum nequaquam prætereundum, eodem numero denario continetur. Nomen enim Jesu apud Hebræos a littera *jod*, apud Græcos a *iota* incipit; quæ utraque in sua gente denarii est nota numeri. Decemque obolos in pretium animæ suæ Dominò offerunt, qui in Jesum Christum credentes, signum nominis ejus, quod a denario numero incipit, in fronte et professione proferunt. Et fortasse hujus gratia sacramenti Dominus in Evangelio testatur, *iota unum de lege præterire non posse* (Matth. v); quia virtus decalogi, quæ ibi continetur, fidesque nominis ipsius, quæ ibi mystice signatur, nulla unquam potest infidelium perturbatione corrumpi.

Qui habetur in numero a viginti annis et supra, dabit prætium. Numerus vicenarius utriusque Testamenti conjunctionem significat, legis videlicet, quæ quinque libris scripta est; et Evangelii, quod quatuor; quater enim quini faciunt viginti. A viginti ergo annis habetur quisque in numero populi Dei; quia ille solum est electorum consortio dignus, qui et decreta legis spiritualiter intellecta, per gratiam adjutus Evangelii, pro sua mensura et capacitate perficit, et de ejusdem gratiæ promissis æterna in caelis præmia exspectat.

Dives non addet ad medium sicli, etc. Quia sive magnus est meritis quisque, ac perfectus, seu tener adhuc, et in profectu positus virtutum, cunctis eadem lex Decalogi, qua Deum ac proximum diligit, imponitur.

Susceptamque pecuniam, quæ collata est a filiis Israel, etc. Suscepta a filiis Israel pecunia, in monumentum eorum coram Domino inferitur, cum omne quidquid agimus boni, in æterna apud Conditorum ac Judicem nostrum memoria custoditur; quatenus ex eis, quæ illi obtulimus, bonorum operum fructibus propitius nobis fieri dignetur. Servaturque eadem pecunia in usum tabernaculi, cum ex bonis justorum actibus sequentium in Christo fidelium mores actusque confirmantur; ac tales fieri minores quique contendunt, quales fuisse eos, quos cum Domino regnare norunt, agnoscunt. Notandum sane quod pecunia memorata, non juxta æstimationem vulgi, sed juxta mensuram templi erat danda. Mensura namque templi, dispositio est divinæ legis, quam in Ecclesia sua Dominus servari præcipit, et cujus tantum observantiæ æterna in futuro præmia promittit. Cæterum si quis juxta placitum humanæ voluntatis Deo servire nititur, iste, qui juxta mensuram templi pecuniam suæ devotionis non obtulit, reprobata et abjecta oblatione plaga ultimæ animadversionis ferietur.

CAPUT XV.

Labri ænei descriptio.

Facies et labium, etc. Potest quidem hoc labium ive labro, ut in sequentibus appellatur, principatim aqua baptismatis intelligi; cujus lavacro necesse est purgentur omnes qui Ecclesiæ januas in-

grediantur. Verum quia inter tabernaculum testimonii et altare holocausti positum est, quia bis quotidie iidem ipsi sacerdotes, hoc est mane et vespere, cum ingrederentur ad altare thymiana Domino oblaturi, in eo lavari præcepti sunt, aqua autem baptismi non nisi semel lavari valemus; consequentius labrum hoc ablutionem nobis compunctionis et lacrymarum commendat, qua semper opus habemus, maxime autem cum mysteriis cœlestibus ministraturi appropinquemus. Quia enim altare holocausti, in quo carnes victimarum Domino incendebantur, extinctionem designat carnalium concupiscentiarum per ignem Spiritus sancti; altare vero thymiamais puritatem significat eorum, qui sopitis per omnia carnis illecebris, ac certamine vitiorum pacato, pro sola exspectatione ac desiderio cœlestis introitus lacrymas fundunt amoris; recte prope altare holocausti labrum ponitur, in quo abluti sacerdotes ingrediantur tabernaculum, et thymiana Domino incendunt. Duobus namque modis lacrymarum et compunctionum status distinguitur; quia primo necesse est quisque ad Dominum conversus, pro his quæ commisit peccatis veniam fuis lacrymis precetur. Quod si comitantibus dignis pœnitentiæ fructibus longo tempore perfecit, restat ut securior de accepta peccatorum venia effectus, jam desideriis inhiantibus oportet venire tempus, quo mereatur inter beatissimos angelorum choros faciem videre sui Creatoris. Quod qui veraciter agit, nequaquam absque lacrymis, vel hujus vitæ longitudinem, vel illius tolerat dilationem, dicens de ista: *Hec mihi quod incolatus meus prolongatus est! habitavi cum habitantibus Cedar* (Psal. cxix); id est, cum his qui in tenebris errorum ac scelerum versantur; quod vocabulum Cedar sonat, ipse jam perpetuæ lucis gaudia suspirans multum laboriosam duxi vitam: qui quantum cœlestem patriam sitio, tantum viciniam pravorum, inter quos incola conversor, horreo. Dicens item de illa: *Sitivit anima mea ad Deum vivum, quando veniam et apparebo ante faciem Dei* (Psal. xli)? Quam profecto sitim, quia sine lacrymis ferre nequibat, sequentia verba declarant: *Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte.* Ac si aperte diceret: Quo diutius a videnda facie Dei, ad quem ardenter sitio, differor, eo dulcius pane lacrymarum, quas in ejus memoriam fundo, reficior. Igitur altare holocausti lacrymas insinuat pœnitentium de peccatis, quæ gesserunt. Altare incensi sletus exprimit gaudentium de bonis operibus, quæ Domino juvante perfecerunt; ac desiderantium præmia, quæ se accepturos Domino remunerante confidunt. Qui nimirum sletus tantum præcellit priori quantum æramento aurum, quantum sancta sanctorum, ubi erat arca Domini, priori tabernaculo, in quo caudalabrum et mensa Domini stabat, constat fuisse prælata. Post altare vero holocausti labrum erat positum, in quo lavarentur qui ad altare incensi intrabant: quia nemo repente fit summus, sed proficentibus meritis quisque primo debet bella vitiorum

devincere, deinde a Conditore suo cum compunctio-
ne lacrymarum supplex impetrare, ut pro ingressu
regni dulces fundere fletus possit, qui pro timore
ponarum pridem fundebat amarus. Quid autem
basis, in qua idem labrum erat impositum, aptius
quam ipsum desiderium regni et vitæ cœlestis acci-
piatur? cujus nimirum causa tanta sit, ut perfecti ac
summi viri quotidiano se lacrymarum fonte diluant;
et quod necdum perfecte videndo valent gaudium
internæ quietis, saltem suspirando degustent. Nam
quia hoc lavacro, quod inter tabernaculum et
altare positum est, perfectorum lacrymæ figen-
tur, testantur ipsa verba quibus dicitur: Et missa
aqua lavabunt in ea Aaron et filii ejus manus suas
ac pedes. Neque enim quisquam de plebe ibi
lavari; sed ipse pontifex jussus est et filii ejus, vi-
delicet sacerdotes gradus inferioris, quod magnorum
virorum, sicut perfectior vita, sic et compunctio
solet esse sublimior. Non autem hoc ita dicimus,
quasi soli altaris ministri hujusmodi compunctionis,
vel possint habere, vel debeant virtutem; sed me-
mores sermonis beati Petri apostoli, qui quo cunctis
fidelibus loquens, de angulari lapide, qui est Chri-
stus, ait: *Et ipsi tanquam lapides vivi, superedifica-
mini domus spirituales, sacerdotium sanctum, offeren-
tes spirituales hostias (1 Petr. II)*. Et quod Joannes in
Apocalypsi: *Beatus, inquit, et sanctus, qui habet par-
tem in resurrectione prima; in his secunda mors non
habet potestatem, sed erunt sacerdotes Dei et Christi
(Apoc. XX)*. Admonemus omnes fideles mystico sacer-
dotum nomine censei, utpote membra Christi vide-
licet sacerdotis æternæ. Quibus etiam beatus apostolus
Paulus, quid victimarum offerre debeant, ostendit,
dicens: *Obsecro vos, fratres, per misericordiam Dei,
ut exhibeatis corpora vestra hostiam viventem, sanctam,
Deo placentem (Rom. XII)*. Non ergo solum ministris
sacri altaris, sed et omnibus perfectis in quocunque
gradu positis hoc lavacrum posuit Moyses; quia lex
Dei generaliter cunctis fidelibus gratiam salutiferæ
compunctionis prædicavit. Quod si in persona Aaron
ipsum magnum pontificem Dominum Salvatorem
accipere volumus, constat etiam eum hujus aqua
labri, priusquam ad altare oblaturus intraret, esse
lotum; quia priusquam thymiama sui sacrosancti
corporis propter salutem nostram in altari crucis
incenderet, pro nostro amore etiam lacrymas fudit,
quod in resuscitatione Lazari celeberrime innuit.
Bene autem additur:

Ut offerant in eo thymiama Domino, etc. Mors

etenim timenda est animæ spirituales, et æterna, si
quis ad ministerium altaris electus thymiama oratio-
num Deo reddere negligit. Mors timenda est, si quis
ad sacrosancta mysteria absque speciali ablutione
compunctionis intrare, et sancta Domini commu-
nibus manibus tractare præsumit. Lavent ergo manus
suas ac pedes in aqua labri ænei, et sic ad altare acce-
dant. Abluant ergo lacrymis actus et incessus, ac
deinde manus ad contingenda Christi mysteria pro-
ferant, pedumque gressus in atria Domini ponant.
Quod æque præceptum reor his qui eorundem sa-
cramentorum perceptione mundandi sunt, ut cau-
tiore cura prius, actus suos cogitatusque discutiant,
eventilent, purgent, ac sic ad participanda fidei sa-
cramenta procedant, ne audire mereantur illud
Apostoli: *Quicumque enim manducat et bibit indigne,
judicium sibi manducat et bibit, non dijudicans corpus
Domini (1 Cor. XI)*; id est, nequaquam edulium vivi
panis a communium escarum vilitate cauta et solli-
cita est mente secernens. Hæc de labro et introitu
ad altare possunt etiam hoc modo multum utiliter
accipi; quamvis principaliter illud altare interna
orationum spiritualium vota significet. Diligen-
tius vero intuemum est quod in conclusione sub-
jungitur:

Legitimum sempiternum erit ipsi, etc. Etsi enim
labrum, sive altare, quod fecit Moyses ablatum, si
sacerdotium quod constituit novo Ecclesiæ sacer-
dotium mutatum est, nihilominus sempiternum manet
legitimum lavacri, et incensi spiritualis in vita fide-
lium; quod per thymiama illius altaris, aquamque
illius labri typice signatum est; sicut et plura alia,
quæ lex fieri jussit, sive perpetuo agenda vel cele-
branda prædixit, ad litteram quidem observari ces-
sarunt; sed juxta typicam intelligentiam spiritualiter
observari a sanctis nunquam cessabunt, testante illo
qui non venit solvere legem, sed adimplere: *Quia
iota unum aut unus apex non præteribit a lege,
donec omnia fiant (Matth. V)*. Nam et nostra humilitas
ad illud semen pertinet, de quo dictum est: *Quia
legitimum sempiternum erit ipsi, et semini
ejus per successiones; non quidem de Aaron stirpe
nascendo, sed credendo in eum, in quem Aaron
cum sanctis ejus ævi credidit; de quo promissum
est Abrahæ, Quia in semine tuo benedicentur omnes
familie terræ (Gen. XXV)*. Quarum mentionem fami-
liarum faciens Esaias ait: *Omnes qui viderint eos,
cognoscent eos; quia isti sunt semen cui benedixit Da-
vid (Isai. LXI)*.